

Familiaris Consortio

PÅVEN JOHANNES PAULUS II:S APOSTOLISKA FÖRMANING
TILL BISKOPARNA, PRÄSTERNA OCH DE KRISTTROGNA I HELA KATOLSKA KYRKAN

Om den kristna familjens roll
i den moderna världen

© Copyright 1981 Libreria Editrice Vaticana *Familiaris Consortio* – *On the Role of the Christian Family in the Modern World*

© Copyright 2013 för den svenska översättningen
Katolska utskottet för äktenskap och familj (KUÄF)
och Håkan Hammarén

Översatt av Håkan Hammarén, 2013

Innehåll

Introduktion	5
Kyrkan står till familjens tjänst	5
Synoden 1980 är i kontinuitet med föregående synoder.....	5
Äktenskapets och familjens oskattbara värde	5
Första delen Ljuspunkter och mörka moln för familjen idag	7
Nödvändigheten av att förstå situationen.....	8
Evangelisk urskillningsförmåga	8
Familjens situation i dagens värld	9
Omständigheternas inflytande över de kristtrognas samveten.....	9
Vår tid behöver vishet	9
Omvändelse steg för steg.....	10
Inkulturation.....	10
Andra delen Guds plan för äktenskapet och familjen	12
Människan, avbilden av den Gud som är kärlek	13
Äktenskapet och gemenskapen mellan Gud och människorna.....	13
Jesus Kristus, Kyrkans brudgum, och äktenskapets sakrament	14
Barn, äktenskapets dyrbara gåva.....	15
Familjen, en gemenskap av personer	15
Äktenskap och jungfruligt liv eller celibat	15
Tredje delen Den kristna familjens roll	17
Familj, bli det du är	18
<i>I – ATT VARA EN GEMENSKAP AV PERSONER</i>	18
Kärlek är gemenskapens princip och kraft.....	18
Den äktenskapliga gemenskapens odelbara enhet	18
En oupplöslig gemenskap.....	19
Familjens gemenskap i vidare mening	20
Kvinnornas rättigheter och roll.....	20
Kvinnorna och samhället	21
Kränkningar mot kvinnornas värdighet.....	22
Männen som makar och fäder.....	22
Barnens rättigheter	23
De äldre i familjen	23
<i>II – ATT TJÄNA LIVET</i>	24
A. Livets fortplantning	24
Medarbetare i Gud Skaparens kärlek	24
Kyrkans lära och norm är alltid gammal, men ändå alltid ny	24
Kyrkan står upp för livet	24
För att Guds plan skall bli allt fullständigare uppfylld	25
I en odelad vision av den mänskliga personen och hennes kallelse	26
Kyrkan som lärare och moder för äkta par i svårigheter	26
Giftna människors moraliska framsteg	28
Att övertyga och erbjuda praktisk hjälp	28
B. Uppfostran	29
Föräldrarnas rättigheter och skyldigheter angående uppfostran	29
Undervisning om människolivets allra viktigaste värden	29
Uppfostringsuppdraget och äktenskapets sakrament	30
Den första erfarenheten av Kyrkan.....	31
Relationerna till andra fostrande instanser.....	31
Mångfaldiga tjänster för livet	32
<i>III – ATT DELTA I SAMHÄLLETS UTVECKLING</i>	33
Familjen som den främsta och livsnödvändiga samhällscellen	33
Familjen som en erfarenhet av gemenskap och delaktighet.....	33
Den sociala och politiska rollen	33

Samhället till familjens tjänst.....	34
Charta om familjens rättigheter	34
Den kristna familjens nåd och ansvar	35
För en ny internationell ordning.....	35
<i>IV – ATT VARA DELAKTIGA I KYRKANS LIV OCH UPPDRAG</i>	36
Familjen i Kyrkans mysterium	36
En specifik och egen kyrklig uppgift	36
A. Den kristna familjen som en troende och evangeliserande gemenskap	37
Tron som upptäckten och den beundrande medvetenheten om Guds plan för familjen	37
Den kristna familjens evangeliserande tjänst	37
Kyrklig tjänst	38
Att predika evangeliet för hela skapelsen.....	38
B. Den kristna familjen som en gemenskap i dialog med Gud	39
Kyrkans heliga plats i hemmet	39
Äktenskapet som ett sakrament för ömsesidig helgelse och en gudstjänsthandling	39
Äktenskapet och Eukaristin	40
Omvändelsens och försoningens sakrament.....	40
Familjebönen	40
Uppfostrare som ber	41
Liturgisk bön och privat bön	41
Bönen och livet.....	42
C. Den kristna familjen som en gemenskap i människans tjänst	42
Det nya kärleksbudet	42
Upptäck Guds avbild i varje broder och syster.....	43
Fjärde delen Familjesjälavården: stadier, strukturer, medel och situationer	44
<i>I – FAMILJESJÄLAVÅRDENS STADIER</i>	45
Kyrkan ledsagar den kristna familjen på dess resa genom livet.....	45
Förberedelse för äktenskapet	45
Firandet.....	46
Äktenskapets firande och evangeliseringen av döpta icke-troende personer	47
Själavården efter bröllopet.....	48
<i>II – FAMILJESJÄLAVÅRDENS STRUKTURER</i>	48
Den kyrkliga gemenskapen och församlingen i synnerhet	49
Familjen	49
Sammanslutningar av familjer för familjer	49
<i>III – FAMILJESJÄLAVÅRDENS AKTÖRER</i>	50
Biskopar och präster	50
Ordensmän och ordenskvinnor	51
Specialister bland lekmännen.....	51
Den sociala kommunikationens mottagare och aktörer.....	52
<i>IV – FAMILJESJÄLAVÅRDEN I SVÅRA FALL</i>	52
Speciella omständigheter	52
Blandäktenskap	54
Pastoralt handlande i vissa andra förhållanden.....	55
De som inte har någon familj	58
Avslutning	59
Mänsklighetens framtid går genom familjen.....	59
Citerade eller omnämnda konciledokument, encyklikor mm	65
Förkortningar.....	66

INTRODUKTION

KYRKAN STÅR TILL FAMILJENS TJÄNST

1. I den moderna världen har familjen – precis som alla andra institutioner, och kanske mer än dem – blivit ansatt av de många grundläggande och snabba förändringar som påverkat samhället och kulturen. I denna situation lever många familjer fortfarande i trohet mot de värden som utgör familjeinstitutionens grundval. Men andra har blivit osäkra på och förvirrade över vilken roll familjen skall spela, ja till och med villrådigas och nästan okunniga om den yttersta meningen med och sanningen om äktenskaps- och familjelivet. Slutligen finns det åter andra som inte kan försvara sina grundläggande rättigheter på grund av olika orättvisa situationer.

I vetskap om att äktenskapet och familjen utgör ett av de dyrbaraste mänskliga värdena, vill Kyrkan tala och erbjuda sin hjälp till dem som redan är medvetna om äktenskapets och familjens värde, och som troget försöker leva därefter. Kyrkan vill också tala till och hjälpa dem som är osäkra och ängsliga men som söker sanningen, och dem som orättfärdigt hindras från att fritt få leva sitt familjeliv. Genom att stödja de förstnämnda, upplysa de andra och hjälpa de övriga, erbjuder Kyrkan sina tjänster till var och en som undrar över äktenskapets och familjens framtid.[1]

Kyrkan vänder sig på ett särskilt sätt till de unga som börjar förbereda sig för att ingå äktenskap och bilda familj, i avsikt att öppna nya perspektiv för dem och hjälpa dem att upptäcka skönheten och storheten i kallelsen till kärlek och till livets tjänst.

SYNODEN 1980 ÄR I KONTINUITET MED FÖREGÅENDE SYNODER

2. Ett tecken på detta Kyrkans djupa intresse för familjen var den senaste biskopssynoden, som hölls i Rom från den 26 september till den 25 oktober 1980. Denna blev en naturlig fortsättning på de två närmast föregående synoderna[2]: den kristna familjen är ju den första gemenskap som kallats till att förkunna evangeliet för människan som person under uppväxten och till att leda honom eller henne, genom stegvis fostran och undervisning, fram till full mänsklig och kristen mognad.

Dessutom har den senaste synoden på något sätt också en logisk koppling till det särskilda prästadömet och till rättvisan i den moderna världen. Som en fostrande gemenskap måste familjen faktiskt hjälpa människan att urskilja hennes egen kallelse och att acceptera sitt ansvar att försöka uppnå större rättvisa, och att redan från början med stor rättvisa och kärlek undervisa henne om mellanpersonliga relationer.

Vid sin avslutande samling gav synodfäderna mig en lång lista med förslag där de samlat frukterna av sina funderingar, som hade mognat under några intensiva arbetsdagar, och de bad mig samstämmigt att inför människosläktet vara en talesman för Kyrkans livaktiga omsorg om familjen och att göra lämpliga tillkännagivanden om förnyade pastorala ansträngningar inom denna grundläggande sektor av människans och Kyrkans liv.

När jag genom denna apostoliska förmaning fullgör det uppdraget, och härigenom på ett särskilt sätt förverkligar den apostoliska tjänst som jag blivit anförtrodd, vill jag tacka alla synodledamöterna för de mycket värdefulla bidrag när det gäller undervisning och erfarenhet som de gett, i synnerhet genom sina "propositiones", vilkas text jag överlämnar till Påvliga rådet för familjen, med instruktioner att studera den för att få fram alla aspekter av dess rika innehåll.

ÄKTENSKAPETS OCH FAMILJENS OSKATTBARA VÄRDE

3. Upplyst av tron som lär henne hela sanningen om äktenskapets och familjens stora värde och deras djupaste innebörd, känner Kyrkan än en gång det trängande behovet att förkunna evangeliet, det vill säga "glädjebudskapet", för alla människor utan undantag, särskilt för alla

dem som är kallade till äktenskap och som förbereder sig för detta, och för världens alla föräldrar och äkta makar.

Kyrkan är djupt övertygad om att allt det hopp som människan med rätta sätter till äktenskapet och familjen bara kan uppfyllas om hon tar emot evangeliet.

Äktenskapet och familjen, som instiftades av Gud under själva skapelseakten,[3] är bestämda till att fullkomnas i Kristus[4] och behöver hans nåd för att helas från syndens sår[5] och återställas till hur det var "från början"[6], det vill säga till full kännedom om och fullt förverkligande av Guds plan.

Vid en tidpunkt i historien då familjen angrips av otaliga krafter som vill krossa den, eller åtminstone vanställa den på något sätt, uppfattar Kyrkan sitt uppdrag på ett mer överhängande och tvingande sätt – väl medveten om att samhällets välbefinnande och hennes egen välfärd är intimt förknippad med det som gynnar familjen[7]. Uppdraget är att förkunna för alla människor vad som är Guds plan för äktenskapet och familjen, och trygga deras fulla livskraft och deras mänskliga och kristna utveckling, och därigenom bidra till samhällets och Gudsfolkets förnyelse.

FÖRSTA DELEN

LJUSPUNKTER OCH MÖRKA MOLN FÖR FAMILJEN IDAG

NÖDVÄNDIGHETEN AV ATT FÖRSTÅ SITUATIONEN

4. Eftersom Guds plan för äktenskapet och familjen berör män och kvinnor i deras dagliga konkreta tillvaro i specifika sociala och kulturella situationer, bör Kyrkan – för att kunna fullgöra sin tjänande uppgift[8] – bemöda sig om att förstå de förhållanden under vilka äktenskapet och familjen levs idag. Denna förståelse är därför ett ofrånkomligt krav i evangelisationsarbetet. Det är i själva verket till våra tiders familjer som Kyrkan måste föra fram det oföränderliga men alltid nya evangeliet om Jesus Kristus. Familjerna som lever under världens nuvarande förhållanden är på samma sätt kallade till att acceptera och leva enligt Guds plan för dem. Kallelsen och kraven från Anden genljuder dessutom i historiens händelser. På så vis kan Kyrkan också låta sig vägledas till en djupare förståelse av äktenskapets och familjens outtömliga mysterium genom de omständigheter, frågor och farhågor som dagens ungdomar, gifta par och föräldrar har.[9]

Till detta måste tilläggas ytterligare en reflektion av särskild vikt i denna tid. I sitt uppriktiga och djupa sökande efter svar på de allvarliga dagliga frågor som påverkar deras äktenskaps- och familjeliv, får dagens män och kvinnor inte sällan höra idéer och lösningsförslag som låter tilltalande, men som i varierande grad döljer sanningen om människan som person och vad hon verkligen är. Dessa synsätt framförs ofta med hjälp av de sociala kommunikationsmediernas makt och genomslagskraft, som på ett smygade sätt äventyrar friheten och den objektiva bedömningsförmågan. Många är redan medvetna om detta hot mot människan som person och arbetar för sanningen. Kyrkan, med sin evangeliska urskillningsförmåga, förenar sig med dem och utlovar sin hjälp för att tjäna varje mans och varje kvinnas sanning, frihet och värdighet.

EVANGELISK URSKILLNINGSFÖRMÅGA

5. Med sin urskillningsförmåga pekar Kyrkan ut den rätta vägen, för att äktenskapets och familjens hela sanning och fulla värdighet skall kunna bevaras och förverkligas.

Denna bedömning görs genom trosmedvetandet,[10] som är en gåva som Anden ger till alla troende,[11] och den är därför hela Kyrkans verk, alltefter mångfalden i de olika gåvor och nådegåvor som – tillsammans och i enlighet med vars och ens ansvar – samverkar till en djupare förståelse och ett djupare förverkligande av Guds Ord. Kyrkan gör alltså sin bedömning inte bara genom sina herdar – som undervisar i Kristi namn och med hans myndighet – utan också genom lekmännen, "vilka han fördenskull insätter som sina vittnen och utrustar med trosmedvetande (*sensus fidei*) och med ordets nåd (jfr. Apg. 2:17-18; Upp. 19:10), för att evangeliets kraft skall lysa fram i det dagliga livet inom familj och samhälle".[12] På grund av deras särskilda kallelse har lekmännen dessutom den speciella rollen att tolka världshistorien i ljuset av Kristus, eftersom de är kallade till att belysa och ordna de timliga realiteterna i enlighet med Guds, Skaparens och Återlösarens, plan.

Detta "övernaturliga trosmedvetande"[13] består emellertid inte enbart eller nödvändigtvis i de troendes samstämmighet. Ty när Kyrkan följer Kristus söker hon sanningen, och den sammanfaller inte alltid med majoritetens åsikt. Hon lyssnar till samvetet, inte till de makthavande, och på detta sätt försvarar hon de fattiga och förtryckta. Kyrkan värdesätter sociologisk och statistisk forskning, när den är till nytta för förståelsen av det historiska sammanhang där pastoralt arbete skall utföras, och när den leder till en bättre förståelse av sanningen. Sådan forskning i sig kan dock inte ses som ett uttryck för trosmedvetandet.

Eftersom det är apostlaämbetets uppgift att se till att Kyrkan förblir i Kristi sanning, och att leda henne allt djupare in i den, måste herdarna aktivt stödja trosmedvetandet hos alla troende, undersöka och auktoritativt bedöma äktheten i dess uttrycksformer, och föra de troende fram till en allt mognare evangelisk bedömning.[14]

Kristna makar och föräldrar kan och bör lämna sitt unika och oersättliga bidrag till framtagandet av en sådan äkta evangelisk bedömning för de olika situationer och kulturer där män och kvinnor lever sina äktenskaps- och familjeliv. De är kvalificerade för denna roll genom sin karism eller speciella gåva, äktenskapssakramentets gåva.[15]

FAMILJENS SITUATION I DAGENS VÄRLD

6. Den situation som familjen befinner sig i har både positiva och negativa aspekter: de förra är ett tecken på att Kristi frälsning verkar i världen; de senare är ett tecken på människans vägran att ta emot Guds kärlek.

Å ena sidan finns det faktiskt en starkare medvetenhet om personens frihet och en större uppmärksamhet på kvalitén i de mellanpersonliga relationerna i äktenskapet, på främjandet av kvinnornas värdighet, på ansvarsfull barnalstring och på barnuppfostran. Det finns dessutom en medvetenhet om behovet av att utveckla kontakterna mellan familjerna, av ömsesidig andlig och materiell hjälp, och av att återupptäcka familjens egentliga kyrkliga uppdrag och dess ansvar för byggandet av ett rättvisare samhälle. Å andra sidan saknas inte tecken på en oro-väckande urvattning av vissa grundläggande värden: en felaktig teoretisk och praktisk uppfattning om makarnas oberoende i förhållande till varandra; allvarliga missuppfattningar om auktoritetsförhållandet mellan föräldrar och barn; de konkreta svårigheter som familjen själv upplever då värden skall föras vidare; det växande antalet skilsmässor; aborternas gissel; det tilltagande bruket av sterilisering; och uppkomsten av en verkligt befruktningsfientlig (kontra-ceptiv) mentalitet.

Roten till dessa negativa fenomen är ofta den förvrängda idén och erfarenheten av friheten, där den inte betraktas som en möjlighet att förverkliga sanningen i Guds plan för äktenskapet och familjen, men som en oberoende kraft för självhävdelse – ofta på andras bekostnad – för ens eget själviska välbefinnandes skull.

Vi bör också uppmärksamma det faktum att i den så kallade tredje världens länder saknar familjerna ofta de nödvändiga medlen för överlevnad – sådant som mat, arbete, bostäder och medicin – och de mest grundläggande friheterna. I de rikare länderna har konsumismen och det omåttliga välståndet – paradoxalt nog parat med en viss ångest och osäkerhet inför framtiden – däremot berövat det gifta paret generositeten och modet de behöver för att fostra nytt mänskligt liv, varför [det nya] livet där ofta inte ses som en välsignelse utan som en fara som man måste försvara sig mot.

De historiska omständigheter som familjen lever under, framstår därför som en skiftning mellan ljus och mörker. Detta visar att historien inte är något ofrånkomligt framåtskridande mot något bättre, utan snarare en kamp för frihet, men också en kamp mellan konkurrerande friheter, det vill säga, enligt ett känt uttryck från den helige Augustinus av Hippo, en konflikt mellan två kärlekar: "kärlek till sig själv som går så långt att den föraktar Gud". [16]

Härav följer att bara en uppfostran till en i tron fast förankrad kärlek kan ge förmågan att tyda "tidens tecken", som är det historiska uttrycket för denna tvåfaldiga kärlek.

OMSTÄNDIGHETERNAS INFLYTANDE ÖVER DE KRISTTROGNAS SAMVETEN

7. De kristtrogna – som lever i en sådan värld och utsätts för påtryckningar från framför allt massmedia – förblir inte alltid opåverkade av att vissa grundläggande värden förringas. De uppträder inte heller alltid som familjekulturens kritiska samvete eller som aktivt verkande krafter i uppbyggandet av en äkta humanism som värnar om familjen.

Bland de mest oroväckande tecknen på detta fenomen poängterade synodfäderna i synnerhet följande: att allt fler skiljer sig och inleder nya förhållanden, även bland de troende; acceptandet av rena civiläktenskap, i strid med de döptas kallelse att "gifta sig i Herren";¹ firandet av den sakramentala vigseln utan en levande tro, men av andra orsaker; avvisandet av de moralnormer som styr och främjar det mänskliga och kristna utövandet av sexualiteten inom äktenskapet.

VÅR TID BEHÖVER VISHET

8. Hela Kyrkan är förpliktigad till djup reflektion och hängivenhet, så att den nya kultur som nu växer fram kan evangeliseras på djupet, så att de sanna värdena erkänns, mäns och kvinnors rättigheter försvaras, och rättvisan i själva samhällsstrukturerna främjas. På så sätt kommer inte "den nya humanismen" att kunna avleda människorna från deras relation till Gud, utan leda

¹ 1 Kor. 7:39; 2 Kor. 6:14-15.

dem in i den mer fullständigt. Vetenskapen och dess tekniska tillämpningar erbjuder nya och oerhörda möjligheter vid förverkligandet av en sådan humanism. Som en följd av politiska ställningstaganden som avgör forskningens inriktning och tillämpningsområden, används vetenskapen ändå ofta i strid mot sitt ursprungliga syfte: att befrämja människan som person.

Det blir därför nödvändigt, för alla, att få tillbaka medvetenheten om de moraliska värdenas företräde eftersom de ju är värdena för människan som person. Om samhället skall kunna förnyas får vi inte blunda för vår tids stora uppgift: att återerövra livets yttersta mening och dess grundläggande värden. Endast en medvetenhet om dessa värdenas företräde gör det möjligt för människan att använda de enorma möjligheter som vetenskapen gett henne på ett sådant sätt, att människan som person verkligen befrämjas i hans eller hennes hela sanning, i hans eller hennes frihet och värdighet. Vetenskapen är kallad att förena sig med visheten.

Följande ord från Andra Vatikankonciliet kan därför tillämpas på familjens problem: "Mer än någon annan tid har vår egen behov av en sådan vishet, för att människan skall kunna göra samtliga sina nya upptäckter mera mänskliga. Ty världens framtid råkar i fara, om vi inte kan forma människor som äger större vishet".[17]

Utbildandet av det moraliska samvetet – som gör varje människa kapabel att bedöma och urskilja de rätta sätten att uppnå självförverkligande enligt den sanning han eller hon ursprungligen fått ta emot – blir alltså till ett tvingande krav som ingen kan undandra sig från.

Den moderna kulturen måste ledas fram till ett mer djupgående återupprättande av förbundet med den gudomliga visheten. Varje människa får del av sådan vishet genom Guds skapargärning. Och endast genom trohet mot detta förbund kommer dagens familjer att framgångsrikt kunna verka för uppbyggandet av en rättvisare och broderligare värld.

OMVÄNDELSE STEG FÖR STEG

9. Genom omvändelse av hjärta och sinne måste vi alla motsätta oss den orättvisa som härstammar från synden – som har trängt djupt in i strukturerna i dagens värld – och som ofta står i vägen för familjens fulla förverkligande av sig själv och sina grundläggande rättigheter. På så sätt följer vi den korsfäste Kristus genom att bekämpa vår egen själviskhet. En sådan omvändelse kan inte undgå att ha en välgörande och förnyande inverkan även på samhällets strukturer.

Vad som krävs är en ständig, bestående och verklig omvändelse, som steg för steg för oss allt längre fram på denna väg, en väg som kräver att man i sitt inre tar avstånd från all ondska och håller fast vid det goda i dess fullhet. Det uppstår alltså en dynamisk process som utvecklas gradvis i takt med att Guds gåvor och hans oåterkalleliga och absoluta kärleks krav blir alltmer ett med människans hela personliga och sociala liv. Undervisningen måste därför leda till en tillväxtprocess så att enskilda troende, familjer och folkgrupper, ja hela civilisationen, kan ledas tålmodigt framåt – med utgångspunkt från vad de redan har fått ta emot av Kristi mysterium – och uppnå en djupare förståelse av och fullständigare förening med detta mysterium i sina liv.

INKULTURATION

10. I överensstämmelse med sin oavbrutna tradition tar Kyrkan till sig allt det i de olika kulturerna som på ett bättre sätt kan uttrycka de outgrundliga rikedomar som finns i Kristus.[18] Endast genom att fler och fler kulturer får lämna sina bidrag blir det möjligt för dessa rikedomar att uppenbara sig allt tydligare. Därigenom kan också Kyrkan dag för dag nå fram till en allt fullständigare och djupare medvetenhet om den sanning som hon redan fått ta emot i dess helhet av Herren.

Särskilt från biskopskonferensernas sida och från de lämpliga delarna i den romerska kurian måste ytterligare studier till, där man håller fast vid de bägge principerna om gemenskap med den universella Kyrkan, och att bara ta till sig sådant i de olika kulturerna som överensstämmer med evangeliet. Dessutom krävs större pastoral uthållighet, så att denna "inkulturation" av den kristna tron kan genomföras i allt större omfattning, inom såväl äktenskaps- och familjeområdet som i andra sammanhang.

Det är just genom "inkulturation" som man fortsätter framåt mot det fulla återupprättandet av förbundet med Guds vishet, som är Kristus själv. Hela Kyrkan kommer att berikas även av

sådana kulturer som, trots avsaknad av teknologin, överflödar av mänsklig vishet och som stärks av djupa moraliska värden.

För att målet för denna färd skulle bli uppenbart, och vägen dit bli tydligt angiven, gjorde synoden rätt i att börja med att grundligt reflektera över Guds ursprungliga plan för äktenskapet och familjen: den gick "tillbaka till begynnelsen" enligt Kristi undervisning.[19]

ANDRA DELEN

GUDS PLAN FÖR ÄKTENSKAPET OCH FAMILJEN

MÄNNISKAN, AVBILDEN AV DEN GUD SOM ÄR KÄRLEK

11. Gud skapade människan till sin egen avbild och likhet[20]: genom att väcka henne till liv av kärlek, har han samtidigt bestämt henne till kärlek.

Gud är kärlek[21] och han lever i sig själv ett mysterium av personlig kärleksfull gemenskap. Genom att skapa människosläktet till sin egen avbild och ständigt hålla det vid liv, har Gud i mannens och kvinnans mänsklighet inskrivit kallelsen – och därmed förmågan och ansvarigheten – till kärlek och gemenskap.[22] Därför är kärleken varje mänsklig varelses grundläggande och medfödda kallelse.

Som inkarnerad ande, det vill säga en själ som uttrycker sig i en kropp och en kropp som upplyses av en odödlig ande, är människan i sin helhet kallad till kärlek. Kärleken omfattar även människokroppen, och kroppen görs delaktig i den andliga kärleken.

Den kristna uppenbarelsen känner till två bestämda sätt för människan som person att förverkliga sin kallelse till kärlek i dess helhet: genom äktenskapet eller ett jungfruligt liv, det vill säga i celibat. Vart och ett av dem är, i sin rätta form, ett förverkligande av den djupaste sanningen om människan, att hon är "skapad till Guds avbild".

Sexualiteten – genom vilken mannen och kvinnan ger sig själva till varandra genom de handlingar som är avsedda och enbart till för äkta makar – är följaktligen på intet sätt något enbart biologiskt, utan den berör det innersta väsendet hos människan som person. Den når inte sin fulla mänskliga verklighet om den inte är en integrerad del av den kärlek i vilken man och kvinna överlämnar sig helt och hållet till varandra ända till döden. Detta totala fysiska självutgivande vore en lögn om det inte vore tecknet på och frukten av ett fullständigt personligt självutgivande, som innefattar personen i sin helhet – inklusive den kroppsliga dimensionen: om personen kunde undanhålla något, eller förbehålla sig rätten att ändra sina beslut i framtiden, skulle detta i sig innebära att han eller hon därmed inte ger sig själv helt och hållet.

Denna fullständighet som den äktenskapliga kärleken kräver, motsvaras av kraven på ansvarsfull fruktsamhet. Eftersom den ansvarsfulla fruktsamheten är inriktad på att alstra en människa, överskrider den därmed till sin natur den rent biologiska ordningen och omfattar en hel rad av personliga värden. För att dessa värden skall växa på ett harmoniskt sätt, krävs ett uthålligt och enhetligt bidrag från båda föräldrarnas sida.

Den enda "plats" där detta självutgivande i all sin trohet kan äga rum är äktenskapet, det fritt och medvetet valda äktenskapskärlekens förbund, varigenom mannen och kvinnan tar emot den "djupa livs- och kärleksgemenskap" som Gud själv ämnat dem till[23]. Och det är endast i ljuset av detta som denna gemenskaps egentliga mening uppenbaras. Äktenskapet som institution är inte någon otillbörlig inblandning från samhällets eller myndigheterna sida. Det är inte heller någon utifrån kommande påbjuden form. Det är snarare ett inre krav från förbundet självt, som offentligt bejakas som unikt och odelat, för att [makarna] skall kunna leva däri i fullständig trohet mot Gud Skaparens plan. Den personliga friheten inskränks inte genom denna trohet, tvärtom skyddar troheten den mot varje form av subjektivism och relativism, och gör den delaktig i den skapande Visheten.

ÄKTENSKAPET OCH GEMENSKAPEN MELLAN GUD OCH MÄNNISKORNA

12. Kärleksgemenskapen mellan Gud och människorna – som är en grundläggande del i Uppenbarelsen och i Israels troserfarenhet – får ett innehållsrikt uttryck i det äktenskapsförbund som ingås mellan en man och en kvinna.

Av denna anledning förkunnas Uppenbarelsens centrala ord – "Gud älskar sitt folk" – på samma sätt genom de levande och konkreta ord varigenom mannen och kvinnan uttrycker sin äktenskapliga kärlek. Deras kärleksband blir bilden av och tecknet på det förbund som förenar Gud och hans folk.[24] Och samma synd som kan skada äktenskapsförbundet blir en bild av folkets trolöshet mot sin Gud: avgudadyrkan är prostitution,[25] trolöshet är äktenskapsbrott, olydnad mot lagen är att överge Herrens kärlek till sin maka. Men Israels trolöshet förstör inte Herrens eviga trohet, och därför framställs Guds evigt trofasta kärlek som förebilden för den trofasta kärlek som skall finnas mellan makar.[26]

JESUS KRISTUS, KYRKANS BRUDGUM, OCH ÄKTENSKAPETS SAKRAMENT

13. Gemenskapen mellan Gud och hans folk får sin slutgiltiga uppfyllelse i Jesus Kristus, Brudgummen som älskar och utger sig själv som Frälsaren för människosläktet, och som därigenom förenar det med sin kropp.

Han uppenbarar den ursprungliga sanningen om äktenskapet, sanningen om "begynnelsen"[27], och genom att befria människan från hennes hjärtas hårdhet, gör han det möjligt för människan att inse denna sanning till fullo.

Denna uppenbarelse når sin slutgiltiga fullbordan genom den kärleksgåva som Guds Ord ger till människosläktet genom att anta mänsklig natur och genom det offer av sig själv som Jesus Kristus frambär på korset för sin brud, Kyrkan. Den plan som Gud inpräglat i mannens och kvinnans mänskliga natur alltsedan deras skapelse[28] blir genom detta offer fullständigt uppenbarad; äktenskapet mellan döpta personer blir därmed ett påtagligt tecken på detta nya och eviga förbund som stadfästs genom Kristi blod. Anden som Herren utgjuter ger ett nytt hjärta, och ger mannen och kvinnan förmågan att älska varandra så som Kristus har älskat oss. Den äktenskapliga kärleken når [därmed] den fullhet som den innerst är bestämd till, den äktenskapliga osjälviska kärleken, som är det rätta och speciella sätt som makarna är delaktiga och kallade att leva i, just denna osjälviska människokärlek som är Kristus, han som utgav sig själv på korset.

I en med rätta berömd skrift har Tertullianus uttryckt storheten och skönheten i sitt äktenskapliga liv med Kristus: "Var skall jag hämta kraft för att på ett riktigt sätt kunna beskriva äktenskapet som anordnas av Kyrkan, som bekräftas av offergåvan, som beseglas av välsignelsen; det förkunnas av änglarna, det bekräftas av den himmelske Fadern? ... Vilket par bildar inte två kristna, förenade av ett enda hopp, en enda önskan, en enda ordning i sitt liv och av samma tjänst! Båda två är barn till samma Fader, tjänare av samme Herre. Ingenting skiljer dem åt, varken till ande eller kropp. Tvärtom - de är verkligen ett i en och samma kropp. Där kroppen är en enda, är anden också en enda." [29]

Medan hon tagit emot och troget begrundat Guds ord, har Kyrkan högtidligt lärt och fortsätter att lära, att de döptas äktenskap är ett av det Nya förbundets sju sakrament.[30]

Ja, genom dopet fogas man och kvinna en gång för alla in i det nya och eviga förbundet, i Kristi äktenskapliga förbund med Kyrkan. Och det är genom denna outplånliga infogning som det äktenskapliga livets och kärlekens djupa gemenskap – grundlagd av Skaparen[31] – upphöjs till och upptas i Kristi äktenskapliga osjälviska kärlek, som upprätthålls och berikas av hans återlösande kraft.

På grund av deras äktenskaps sakramentala karaktär är makarna bundna till varandra på det djupaste och mest oupplösliga sätt. Deras samhörighet med varandra är den verkliga avbilden, genom sakramentstecknet, av Kristi relation med Kyrkan.

För Kyrkan är makar därför en ständig påminnelse om vad som hände på korset; och för varandra och barnen är de vittnen om den frälsning som sakramentet gör dem delaktiga av. Äktenskapet, liksom varje [annat] sakrament, är minne, förverkligande och profetia: "Som minne ger sakramentet dem nåden och plikten att fira minnet av Guds stora verk och att berätta om dem för barnen. Som förverkligande ger det dem nåden och plikten att här och nu, gentemot varandra och sina barn, genomföra det som den förlåtande och gottgörande kärleken kräver. Som profetia ger det dem nåden och plikten att leva och vittna om hoppet om det kommande mötet med Kristus." [32]

Liksom vart och ett av [de övriga] sakramenten är även äktenskapet ett verkligt tecken på frälsningshändelsen, men på sitt eget sätt. "Makarna är delaktiga i den som makar, tillsammans, som ett par, så att den första och omedelbara följderna av äktenskapet (*res et sacramentum*) inte är övernaturlig nåd i sig, men det kristna äktenskapsbandet – denna två personers kristna gemenskap med en symbolisk innebörd eftersom den representerar Kristi människoblivandes mysterium och hans förbunds mysterium. Vad denna delaktighet i Kristi liv innebär är också tydligt angiven: Den äktenskapliga kärleken innebär en helhet som omfattar alla beståndsdelar i människans person – kroppens och instinktens drift, känslans, den affektiva personlighetens styrka, andens och viljans strävan; den vill uppnå en djupt personlig enhet, vilken leder fram till att två människor inte bara blir förenade till en och samma kropp utan också bildar ett enda hjärta och enda själ. Den äktenskapliga kärleken kräver oupplöslighet och trohet i den definitiva

ömsesidiga självutgivelsen. Den är öppen för fruktsamhet (jfr. *Humanæ Vitæ*, 9). Här handlar det visserligen om något som karakteriserar varje normal äktenskaplig kärlek, men här har man ändå att göra med en ny innebörd av denna äktenskapliga kärlek, som inte bara renar och styrker parterna i äktenskapet, utan också lyfter upp dem på ett högre plan så att deras kärlek kan ge uttryck för specifikt kristna värden.”[33]

BARN, ÄKTENSKAPETS DYRBARA GÅVA

14. Enligt Guds plan är äktenskapet grunden för familjens större gemenskap. eftersom äktenskapets institution och den äktenskapliga kärleken är avsedda för att alstra och uppfostra barn, genom vilka de når sin fullkomning.[34]

I sin djupaste verklighet är kärleken i själva verket en gåva; och den äktenskapliga kärleken – som leder makarna fram till en ömsesidig ”kännedom” som gör dem till ”ett enda kött”[35] – stannar inte vid paret, eftersom det gör dem kapabla till den största möjliga gåvan, gåvan genom vilken de blir Guds medarbetare genom att ge liv åt en ny människa. Paret, som gett sig åt varandra, ger alltså inte enbart sig själva utan också barnen – som är levande återspeglings av deras kärlek – ett bestående tecken på äktenskaplig enhet och en levande och oupplöslig syntes av dem båda som far och mor.

När de blir föräldrar, får makarna ta emot ett nytt ansvar som gåva från Gud. Deras föräldrakärlek ska bli det synliga tecknet för barnen på själva kärleken hos Gud, ”från vilken allt vad fader heter i himmelen och på jorden har sitt namn.”[36]

Man får dock inte glömma att även om barnalstring inte är möjlig, så förlorar det äktenskapliga livet fördenskull inte sitt värde. Fysisk sterilitet kan vara ett tillfälle för makarna till andra viktiga tjänster för den mänskliga personens liv, exempelvis adoption, olika former av utbildningsarbete, hjälp till andra familjer eller till fattiga eller handikappade barn.

FAMILJEN, EN GEMENSKAP AV PERSONER

15. I äktenskapet och familjen bildas ett system av mellanpersonliga relationer – äktenskapligt umgänge, fader- och moderskap, barnskap, syskonskap – genom vilka varje människa fogas in i ”människofamiljen” och i ”Guds familj” som är Kyrkan.

Det kristna äktenskapet och den kristna familjen bygger upp Kyrkan: Ty, i familjen blir människan som person inte bara till, men genom uppfostran förs hon där också stegvis in i det mänskliga samhället. Men genom pånyttfödelsen i dopet och undervisning i tron fogas barnet också in i Guds familj som är Kyrkan.

Människofamiljen, som splittrats av synden, återfår sin enhet genom Kristi döds och uppståndelses återlösande kraft.[37] Det kristna äktenskapet, som får del av denna händelses frälsande verkan, utgör den naturliga miljö där människan som person infogas i Kyrkans stora familj.

Budet att vara fruktsamma och föröka sig, som mannen och kvinnan fick i begynnelsen, når på så sätt hela sin sanning och sitt fulla förverkligande.

Kyrkan finner alltså sin vagg i den ur sakramentet födda familjen. Där finner hon också miljön där hon kan komma in till människornas släkten, och där dessa i sin tur kan träda in i Kyrkan.

ÄKTENSKAP OCH JUNGFRULIGT LIV ELLER CELIBAT

16. Jungfruligt liv eller celibat för Gudsrikets skull motsäger inte äktenskapets värdighet, tvärtom, det förutsätter och stärker den. Äktenskap och jungfruligt liv är två sätt att uttrycka och leva detta mysterium som är Guds förbund med sitt folk. När äktenskapet inte värdesätts kan inte heller ett åt Gud vigd jungfruligt liv eller celibat finnas; att försaka den mänskliga sexualiteten för himmelrikets skull blir meningslöst, när denna sexualitet inte betraktas som en värdefull gåva från Skaparen.

Det är verkligen med rätta som Johannes Chrysostomos säger: ”Att svärta ned äktenskapet är att på samma gång minska jungfrulighetens heder. Att lovprisa äktenskapet är att öka den beundran som tillkommer jungfruligheten. ...Ty det som bara verkar vara något gott om man

jämför det med något ont kan inte vara något riktigt gott, men det som är ännu bättre än de goda ting som är oomtvisligt goda är det verkligt goda” [38]

I det jungfruliga livet eller celibatet inväntar människan, också på ett kroppsligt sätt, Kristi eskatologiska äktenskap med Kyrkan, och överlämnar sig helt och hållet till Kyrkan i hopp om att Kristus skall ge sig själv till Kyrkan i det eviga livets fullständiga verklighet. Den celibatära personen föregriper alltså i sitt eget kött den kommande uppståndelsens nya värld.[39]

Genom detta vittnesbörd håller det jungfruliga livet eller celibatet liv i Kyrkans medvetenhet om äktenskapets mysterium, och försvarar det mot varje [försök till] förminskning och försvagning.

Genom att befria människans hjärta på ett unikt sätt[40] – ”så att det fylls av en starkare kärlek till Gud och alla människor”[41] – vittnar det jungfruliga livet eller celibatet om att Guds rike och hans rättfärdighet är den där dyrbara pärlan som skall väljas framför allt annat värde, hur stort det än må vara, och som man därför måste söka efter som det enda slutgiltiga värdet. Det är av denna anledning som Kyrkan, genom hela historien, alltid har försvarat denna nådegåvas överlägsenhet över äktenskapets nåd, på grund av det helt enastående samband det har med Guds rike.[42]

Trots att den som lever i celibat har av sagt sig sin kroppsliga fruktsamhet, blir han eller hon andligt fruktig, andlig far eller mor till många, och bidrar därmed till att förverkliga familjen enligt Guds plan.

Av de celibatära personerna har de kristna paren därför rätt att förvänta sig ett gott föredöme och ett vittnesbörd om trohet mot sin kallelse intill döden. Ibland blir troheten svår för gifta människor och kräver då uppoffring, botgöring och självförnekelse. Samma sak kan ibland hända med de celibatära personerna, och deras trohet – även under de prövningar som kan komma – skall stärka de gifta parens trohet.[43]

Dessa reflektioner om jungfruligt liv eller celibat kan vara till upplysning och hjälp för dem som ofrivilligt inte fått möjlighet att gifta sig, och som sedan accepterat sin situation i en anda av tjänande.

TREDJE DELEN

DEN KRISTNA FAMILJENS ROLL

FAMILJ, BLI DET DU ÄR

17. I Gud Skaparens och Återlösarens plan inser familjen inte bara sin identitet – vad den är – utan också sitt uppdrag, vad den kan och bör göra. Den roll som Gud kallar familjen till att spela i historien har sitt ursprung i vad familjen är; dess roll utgör den dynamiska och existentiella utvecklingen av vad den är. Varje familj upptäcker inom sig en kallelse som den inte kan ignorera, och som anger både dess värdighet och dess ansvar: familj, bli det du är.

Följaktligen måste familjen återvända till "begynnelsen" av Guds skaparakt, om den skall kunna uppnå självinsikt och självförverkligande i enlighet med den inre sanningen – inte bara om vad den är, utan också om vad den gör i historien. Och eftersom den i Guds plan har inrättats som en "djup livs- och kärleksgemenskap", [44] har familjen uppdraget att bli alltmer vad den är, det vill säga, en livs- och kärleksgemenskap, i en strävan som kommer att nå sin fullkomning – liksom allt skapat och återlöst – i Guds rike. När vi betraktar den på detta sätt för att nå fram till själva dess rot, måste vi säga att familjens väsen och roll ytterst sett är bestämd av kärleken. Familjen har alltså uppdraget att skydda, visa och förmedla kärlek, som ett levande återsken av en verklig delaktighet i Guds kärlek till människosläktet och i Herren Kristi kärlek till sin brud Kyrkan.

Var och en av familjens speciella uppgifter är ett talande och konkret förverkligande av detta grundläggande uppdrag. Vi måste därför tränga djupare in i den unika rikedomen i familjens uppdrag och utforska dess innehåll, som är både mångsidigt och enhetligt.

Med kärleken som utgångspunkt, och med ständig hänvisning till den, betonade därför den senaste synoden fyra allmänna uppgifter för familjen:

- I. att vara en gemenskap av personer;
- II. att tjäna livet;
- III. att delta i samhällets utveckling;
- IV. att vara delaktiga i Kyrkans liv och uppdrag.

I — Att vara en gemenskap av personer

KÄRLEK ÄR GEMENSKAPENS PRINCIP OCH KRAFT

18. Familjen, som grundas och får liv av kärlek, är en gemenskap av personer: av make och maka, av föräldrar och barn, av släktingar. Dess förnämsta uppgift är att troget leva gemenskapens verklighet i en ständig ansträngning att utveckla en äkta gemenskap av personer.

Den inre principen för denna uppgift, dess permanenta kraft och dess slutgiltiga mål är kärlek: utan kärlek är familjen inte en gemenskap av personer. Utan kärlek kan familjen på samma sätt varken leva, växa eller förbättra sig som en gemenskap av personer. Det jag skrev i encyklikan *Redemptor hominis* är primärt och i synnerhet tillämpligt på familjen som sådan: "Ingen människa kan leva utan kärlek. Om kärleken inte uppenbaras för henne, om hon inte erfar och tillägnar sig kärleken, om hon inte i sitt inre deltar i den, om hon inte möter kärleken, då förblir hon ett obegripligt väsen för sig själv, och livet blir meningslöst." [45]

Kärleken mellan man och hustru och, i därur stammande och vidare mening, kärleken mellan medlemmar i samma familj – mellan föräldrar och barn, bröder och systrar och släktingar och medlemmar av samma hushåll – får liv och näring genom en oupphörlig inre dynamik som leder familjen fram till en allt djupare och intensivare gemenskap, som är grunden och själen i den äktenskapliga gemenskapen och i familjen.

DEN ÄKTENSKAPLIGA GEMENSKAPENS ODELBARA ENHET

19. Den främsta gemenskapen är den som knyts och utvecklas mellan man och hustru: på grund av det äktenskapliga livets förbund är mannen och kvinnan "inte längre två utan ett kött" [46] och de är kallade till att ständigt växa i sin gemenskap genom att dag för dag vara trogna sitt äktenskapslöfte om fullständigt och ömsesidigt självutgivande.

Denna äktenskapliga gemenskap borrar ner sina rötter i den naturliga komplementaritet som finns mellan man och kvinna, och får sin näring av makarnas personliga villighet att dela hela sitt livsprojekt, det de har och det de är. Av denna anledning är en sådan gemenskap frukten av och tecknet på ett djupgående mänskligt behov. Men i Herren Kristus tar Gud upp detta mänskliga behov, bekräftar det, renar och upphöjer det, och leder det fram till fullkomning genom äktenskapets sakrament: den Helige Ande, som utgjuts i det sakramentala firandet, erbjuder de kristna äkta paren gåvan av en ny kärleksgemenskap, som är den levande och sanna avbilden av den unika enhet som gör Kyrkan till Herren Jesus odelbara mystiska kropp.

Andens gåva till de kristna makarna är ett livets bud och samtidigt en stimulerande impuls till att varje dag utvecklas mot en allt djupare enhet med varandra på alla plan – kroppens, personlighetens, hjärtats, förståndets och viljans, liksom själens[47] – för att på så sätt för Kyrkan och världen uppenbara den nya kärleksgemenskap som Kristus i sin nåd gett oss.

Månggiftet – som är total motståndare till en sådan gemenskap – är i själva verket ett rent förnekande av Guds plan, som uppenbarades från begynnelsen. Månggiftet går tvärs emot mäns och kvinnors lika värdighet när de i äktenskapet ger sig själva av en kärlek som är fullständig och därför unik och odelad. Det är som Andra Vatikanconcilet skriver: "Äktenskapets enhet, som Herren tydligt fastslagit, kommer att stråla ut från mannens och hustruns jämställda personliga värdighet, en värdighet som bekräftats av ömsesidig och fullständig kärlek." [48]

EN OUPPLÖSLIG GEMENSKAP

20. Den äktenskapliga gemenskapen karaktäriseras inte bara av sin enhet utan också av sin oupplöslighet: "Detta de båda personernas ömsesidiga givande, liksom även barnens bästa, fordrar makarnas fullständiga trohet och kräver deras oupplösliga enhet." [49]

Det är, så som synodfäderna gjorde, en grundläggande plikt för Kyrkan att på nytt eftertryckligt bekräfta läran om äktenskapets oupplöslighet. Till alla dem, som i vår tid anser det vara alltför svårt, eller helt omöjligt, att vara bunden till en enda person hela livet – och till dem som fångats av en kultur som förnekar äktenskapets oupplöslighet, och som öppet förlöjligar makarnas förpliktelse att vara trogna – är det nödvändigt att på nytt bekräfta det glada budskapet om denna äktenskapliga kärleks oåterkalleliga natur och att den har sin grund och styrka i Kristus. [50]

Rotad som den är i parets personliga och fullständiga självutgivande, och eftersom den är ett krav för barnens bästa, når äktenskapets oupplöslighet sin yttersta sanning i den plan som Gud avslöjat i sin uppenbarelse: han vill och ger äktenskapets oupplöslighet som ett resultat av, ett tecken på och ett krav från den absolut trogna kärlek som Gud hyser till människan och som Herren Jesus hyser till Kyrkan.

Kristus förnyar den ursprungliga planen som Skaparen lagt in i mannens och kvinnans hjärtan, och vid firandet av äktenskapets sakrament ger han dem "ett nytt hjärta": på så sätt kan makarna inte bara övervinna sina "hjärtans hårdhet" [51], men också och framför allt att få del av Kristi fulla och odelbara kärlek, det nya och eviga förbundet som blivit kött. Liksom Jesus är "det trovärdiga vittnet" [52] – Guds löftens "amen" [53] och därmed det högsta förverkligandet av den ovillkorliga trofasthet med vilken Gud älskar sitt folk – är kristna makar kallade att bli verkligt delaktiga i den oåterkalleliga oupplöslighet som binder Kristus till hans brud Kyrkan, som han kommer att älska ända till slutet. [54]

Sakramentets gåva är på samma gång en kallelse och ett bud för de kristna makarna, att förbli varandra evigt trogna, genom varje prövning och svårighet, i generös lydnad mot Herrens heliga vilja: "Vad Gud har fogat samman skall människan inte skilja åt". [55]

Att vittna om det oskattbara värdet av äktenskapets oupplöslighet och trohet är en av de värdefullaste och mest angelägna uppgifterna för vår tids kristna makar. Tillsammans med alla mina bröder som deltog i biskopssynoden, berömmar och uppmuntrar jag därför dessa otaliga par som, fastän de råkar ut för stora svårigheter, bevarar och utvecklar oupplöslighetens värde. Därigenom fullgör de ödmjukt och modigt den uppgift de anförtrotts, att vara ett "tecken" i världen – ett litet men värdefullt tecken, ibland utsatt för frestelse, men alltid förnyat – på den osvikliga trohet varmed Gud och Jesus älskar varenda människa. Men man bör också erkänna värdet av vittnesbördet från varje make eller maka som – med trons och det kristna hoppets kraft – inte har ingått någon ny livsgemenskap, trots att de övergetts av sin maka eller make:

även dessa makar avlägger ett äkta vittnesbörd om trohet, något som världen idag har ett stort behov av. Av denna anledning måste de uppmuntras och hjälpas av Kyrkans präster och kristtrogna lekmän.

FAMILJENS GEMENSKAP I VIDARE MENING

21. Den äktenskapliga gemenskapen utgör den grund på vilken familjens gemenskap i vidare mening byggs – mellan föräldrar och barn, bröder och systrar sinsemellan, med släktingar och andra medlemmar av hushållet.

Denna gemenskap har sin grund i köttets och blodets naturliga band, och den växer till sin speciella mänskliga fulländning då ännu djupare och rikare andliga band skapas och mognar: den kärlek som besjalar relationerna mellan de olika familjemedlemmarna är den inre kraften som formar och ger liv åt familjen i sig och dess gemenskap.

Den kristna familjen är också kallad till att erfara en ny och nyskapande gemenskap som bekräftar och fulländar den naturliga och mänskliga gemenskapen. Nåden från Jesus Kristus, "den förstfödde bland många bröder"[56], är i själva verket till sin natur och inre dynamik "en broderlig nåd", som den helige Thomas av Aquino kallar den.[57] Den Helige Ande, som utgjuts när sakramenten firas, är den levande källan och outtömliga näringen för den övernaturliga gemenskap som samlar de troende och sammanlänkar dem med Kristus och med varandra i Guds Kyrkas enhet. Den kyrkliga gemenskapen uppenbaras och förverkligas på ett speciellt sätt i den kristna familjen, och av denna anledning kan och skall den kallas "huskyrkan".[58]

Alla familjens medlemmar, var och en efter hans eller hennes förmåga, har nåden och ansvaret att dag för dag bygga upp personernas gemenskap så att familjen blir "en mänskligt berikande skola"[59]: detta sker där det finns omsorg för och kärlek till de små, de sjuka och de gamla; där man gör ömsesidig tjänst varje dag; där man får del av varandras tillgångar, glädjeämnen och sorger.

Grundläggande tillfällen för att bygga upp en sådan gemenskap är de meningsutbyten som sker i samband med barnens uppfostran,[60] då var och en både ger och tar emot något. Av kärlek till och respekt och lydnad mot föräldrarna, ger barnen sitt speciella och oersättliga bidrag till uppbyggnaden av en verkligt mänsklig och kristen familj.[61] Detta underlättas om föräldrarna utövar sin auktoritet – som de inte får göra avkall på – som en sann och riktig "tjänartjänst", det vill säga, som en tjänst för deras barns mänskliga och kristna välbefinnande, och i synnerhet som en tjänst ämnad att hjälpa dem att uppnå en verkligt ansvarsfull frihet. Denna uppbyggnad underlättas också om föräldrarna upprätthåller en levande medvetenhet om den "gåva" som de hela tiden får ta emot från sina barn.

Familjegenskapen kan bara bevaras och fulländas i en anda av uppoffringar. Den kräver, i själva verket, en beredvillig och generös öppenhet av alla och envar till att vilja förstå, ha tålamod, förlåta och försonas. Det finns ingen familj som inte vet hur själviskhet, oenighet, spänningar och konflikter gör häftiga angrepp på den egna gemenskapen, och ibland ger den dödsstöten. Ur sådant uppstår de många och skiftande formerna av motsättningar i familjelivet. Samtidigt kallar fridens Gud varje familj till "försoningens" glädjerika och förnyande erfarenhet, det vill säga, återupprättad gemenskap, återställd enhet. I synnerhet genom deltagande i försoningens sakrament och i Kristi kropps festmåltid, erbjuds den kristna familjen nåden och ansvaret att övervinna motsättningarna och att sträva mot den fulländade gemenskap som Gud önskar, och på så sätt leva upp till Herrens brinnande önskan: "att de alla skall vara ett".[62]

KVINNORNAS RÄTTIGHETER OCH ROLL

22. Genom vad den är och alltid måste bli – personer som lever i och känner gemenskap med varandra – är det i kärleken som familjen hämtar styrkan och den ständiga drivkraften till att välkomna, respektera och aktivt stödja var och en av sina medlemmar i hans eller hennes höga värdighet som person, det vill säga, som levande avbild av Gud. Det moraliska kännetecknet på äkta äktenskaps- och familjeförhållanden är – som synodfäderna med rätta hävdade – att värdigheten och kallelsen främjas för de enskilda personerna, som når sin fullhet i uppriktigt självutgivande.[63]

I detta perspektiv ägnade synoden särskild uppmärksamhet åt kvinnorna, åt deras rättigheter och roll i familjen och samhället. I samma perspektiv måste man även betrakta männen som makar och fäder, och på samma sätt barnen och de äldre.

Framför allt är det viktigt att understryka kvinnors och mäns lika värdighet och ansvar. Denna jämlikhet förverkligas på ett unikt sätt genom att de ger sig till varandra och att båda ger sig själva till barnen, så som det skall vara i äktenskapet och familjen. Det som det mänskliga förnuftet intuitivt inser och erkänner uppenbaras till fullo i Guds ord: frälsningshistorien är i själva verket ett oavbrutet och tydligt bevis på kvinnornas värdighet.

Genom att skapa människosläktet "till man och kvinna" [64] ger Gud mannen och kvinnan lika personlig värdighet, då han ger dem de omistliga rättigheter och skyldigheter som människan har som person. Sedan visar Gud på kvinnornas värdighet i högsta möjliga form, genom att själv anta mänskligt kött av jungfrun Maria, som Kyrkan ärar som Gudsmodern och presenterar som ur bilden av den återlösta kvinnan under namnet den nya Eva. Den aktning som Jesus visade mot kvinnorna han kallade att bli hans efterföljare och vänner; att en kvinna fick se honom på påskdagens morgon innan han visade sig för de övriga lärjungarna; uppdraget som några kvinnor fick att förmedla det glada budskapet om Uppståndelsen till apostlarna – allt detta är tecken som bekräftar Herren Jesus speciella aktning för kvinnorna. Aposteln Paulus säger senare: "Alla är ni Guds barn genom tron på Kristus Jesus ... Här är inte jude eller grek, slav eller fri, man och kvinna. Alla är ni ett i Kristus Jesus" [65]

KVINNORNA OCH SAMHÄLLET

23. Relationerna mellan kvinnorna och samhället är ett ofantligt stort och komplext tema som vi inte kan ta upp alla aspekter av här. Men, man kan inte undgå att lägga märke till, att inom familjelivets speciella område har en vida spridd social och kulturell tradition betraktat kvinnornas roll som att uteslutande vara hustru och mor, utan fullt tillträde till offentliga funktioner som mestadels varit reserverade för männen.

Det råder inget tvivel om att mäns och kvinnors lika värdighet och ansvar till fullo rättfärdigar att kvinnorna måste ha tillgång till offentliga funktioner. Om det skall bli ett äkta framsteg för kvinnorna krävs det, å andra sidan, att värdet av deras moderliga och familjära roll får ett tydligt erkännande, i jämförelse med alla andra offentliga roller och alla andra yrken. Dessutom måste dessa roller och yrken kunna kombineras på ett harmoniskt sätt för att samhällets och kulturens utveckling skall bli verkligt och fullt mänsklig.

I enlighet med de förhoppningar som synoden gett uttryck för, blir detta lättare att åstadkomma om en förnyad "arbetets teologi" får kasta sitt ljus över, och studera den djupare innebörden av, arbetet i det kristna livet, och bestämma det grundläggande sambandet mellan arbete och familjen, och därmed också arbetets ursprungliga och oersättliga betydelse i hemmet och i barnuppfostran. [66]

Därför kan och bör Kyrkan hjälpa det moderna samhället genom att outtröttligt insistera på att det oersättliga värdet av kvinnornas arbete i hemmet skall erkännas och respekteras av alla. Detta är extra betydelsefullt i utbildningssammanhang: ty själva roten till eventuell diskriminering mellan olika typer av arbeten och yrken rensas bort så snart det blir klart att alla människor, inom varje [arbets]område, arbetar med samma rättigheter och samma skyldigheter. På så sätt kommer Guds avbild att framträda med större glans i både man och kvinna.

Det måste visserligen erkännas att kvinnor har samma rätt som männen att utföra olika offentliga uppgifter, men samhället måste trots det få en sådan struktur att hustrur och mödrar inte i praktiken tvingas att arbeta utanför hemmet, och att deras familjer kan leva och blomstra på ett värdigt sätt även när de ägnar sig på heltid åt sin egen familj.

Dessutom måste den mentalitet övervinnas som ärar kvinnorna mer för deras arbete utanför hemmet än för deras arbete inom familjen. Detta kräver att männen verkligen högaktar och älskar kvinnorna, och visar full respekt för deras personliga värdighet, och att samhället skapar och utvecklar gynnsamma förutsättningar för arbete i hemmet.

Med tillbörlig hänsyn till männens och kvinnornas olika kallelser, måste Kyrkan i sitt eget liv så långt det är möjligt främja deras lika rättigheter och värdighet, och detta för allas – familjens, Kyrkans och samhällets – gemensamma bästa.

Men allt detta betyder absolut inte att kvinnorna ska behöva förneka sin kvinnlighet eller att de ska efterlikna mäns sätt att vara. Nej, den äkta kvinnliga mänskligheten skall uttryckas som allra tydligast i deras handlingar, både i familjen och utanför den, utan att man fördenskill ignorerar de vanemässiga och kulturella skillnaderna inom denna sfär.

KRÄNKNINGAR MOT KVINNORNAS VÄRDIGHET

24. Det kristna budskapet om kvinnornas värdighet motsägs dessvärre av den där långlivade mentaliteten som betraktar människan inte som en person utan som ett ting, en handelsvara, till själviska intressens tjänst och rena nöje: kvinnorna är de första offren för denna mentalitet.

Denna mentalitet frambringar mycket bittra frukter, sådana som mans- och kvinnohat, slaveri, förtryck av de svaga, pornografi, prostitution – speciellt i organiserad form – och alla dessa olika former av diskriminering som finns när det gäller utbildning, anställningar, löner med flera områden.

I stora delar av vårt samhälle lever det dessutom än idag kvar många former av förödmjukande diskriminering som påverkar och allvarligt skadar särskilda kategorier av kvinnor, till exempel barnlösa hustrur, änkor, separerade eller skilda kvinnor, och ogifta mödrar.

Synodfäderna beklagade dessa och andra former av diskriminering i starkast möjliga ordalag. Jag begär därför att alla skall vidta kraftfulla och skarpa pastorala åtgärder för att slutgiltigt övervinna dem, så att Guds avbild – som lyser fram i alla människor, utan undantag – måtte bli fullt ut respekterad.

MÄNNEN SOM MAKAR OCH FÄDER

25. I äktenskapets och familjegemenskapens umgänge är mannen kallad till att leva sin gåva och roll som make och far.

I sin fru ser han uppfyllelsen av Guds avsikt: "Det är inte bra för mannen att vara ensam. Jag skall göra en medhjälpare åt honom, en som är hans like"[67], och utropet från Adam, den förste maken, gör mannen till sitt eget: "Denna är nu ben av mina ben och kött av mitt kött".[68]

Äkta äktenskaplig kärlek förutsätter och kräver att mannen har en djup respekt för sin frus lika värdighet: "Du är inte hennes herre", säger den helige Ambrosius av Milano, "men hennes make; hon gavs inte till dig som slav, utan som din hustru ... Återgälda hennes uppmärksamhet mot dig och var tacksam mot henne för hennes kärlek".[69] Med sin hustru skall en man leva i "en mycket speciell form av personlig vänskap".[70] Vad beträffar den kristne mannen, så är han kallad att utveckla en ny kärleksfull attityd gentemot sin maka och visa henne en människokärlek som är lika mild och stark som den Kristus visar mot Kyrkan.[71]

Kärleken till hustrun som deras barns mor och kärleken till barnen själva är det naturliga sättet för mannen att förstå och fullgöra sitt eget faderskap. Framför allt i sammanhang där de sociala och kulturella förhållandena så lätt uppmuntrar en far till bry sig mindre om familjen – eller i varje fall vara mindre inblandad i barnens uppfostran – måste ansträngningar göras för att återupprätta samhällets övertygelse om att faderns plats och uppgift i och för familjen är av unik och oersättlig betydelse.[72] Erfarenheten visar att en fars frånvaro orsakar psykisk och moralisk obalans och betydande svårigheter i familjerelationerna. Närvaron av en förtryckande far kan under ogynnsamma förhållanden ha samma effekt, speciellt där det fortfarande lever kvar en *machokultur*, det vill säga en felaktig manlig överhöghet som förnedrar kvinnorna och förhindrar utvecklandet av sunda familjeförhållanden.

Genom att uppenbara och i sitt eget jordeliv "leva om" Guds faderskap[73], är mannen kallad till att säkerställa en harmonisk och enhetlig utveckling för alla familjemedlemmarna. Denna uppgift kommer han att utföra genom att frikostigt fullgöra sina plikter mot det liv som avlats under moderns hjärta; genom ett ivrigare engagemang i barnens uppfostran – en uppgift han delar med sin hustru[74] – genom ett arbete som aldrig blir en orsak till splittring i familjen utan istället främjar dess enhet och stabilitet; och genom det vittnesbörd han ger om ett vuxet kristet liv, som på ett övertygande sätt leder barnen in i en levande erfarenhet av Kristus och Kyrkan.

BARNENS RÄTTIGHETER

26. I familjen, som är en gemenskap av personer, måste barnen ägnas speciell uppmärksamhet genom att man visar djup aktning för deras personliga värdighet, och stor respekt och generös omsorg om deras rättigheter. Detta gäller alla barn, men det är allt viktigare ju yngre barnet är och ju större hjälpbehov det har, när det är sjukt, lider eller är handikappat.

Kyrkan fullgör sitt grundläggande uppdrag genom att utveckla och visa kärleksfullt och starkt intresse för varje barn som föds till världen: ty hon är kallad till att uppenbara och i historien på nytt visa på Herren Kristi föredöme och bud, han som satte barnet i Gudsrikets centrum: "Låt barnen komma till mig och hindra dem inte, ty Guds rike tillhör sådana." [75]

Jag upprepar än en gång det jag sade till generalförsamlingen i Förenta Nationerna den 2 oktober 1979: "Jag vill uttrycka den glädje som vi alla känner inför barnen, som är livets vår och försmaken av vart och ett av våra nuvarande hemländers framtida historia. Ty inget land på jorden, och inget politiskt system, kan tänka på sin egen framtid annat än genom att betrakta dessa nya generationer som av sina föräldrar kommer att ta emot det mångsidiga arvet av värden, plikter och förhoppningar i nationen de tillhör och i hela människosläktet. Omsorg om barnet – även innan födelsen, från konceptionsögonblicket och sedan genom barndoms- och ungdomsåren – är det främsta och grundläggande provet på en människas relation till en annan. Kan jag önska något större för varje nation och hela mänskligheten, och för alla världens barn, än en bättre framtid där respekt för de mänskliga rättigheterna blir en fullständig verklighet under hela det tredje årtusende som nu närmar sig?" [76]

Accepterandet och uppskattningen av, kärleken till och den mångsidiga och enhetliga materiella, känslomässiga, uppfostrande och andliga omsorgen om varje barn som kommer till världen, skall alltid vara ett tydligt och nödvändigt kännetecken på alla kristna, och i synnerhet på de kristna familjerna. På så sätt kommer barnen, medan de "växer till i vishet, i ålder och välbefinnande inför Gud och människor", [77] att lämna sina egna värdefulla bidrag till uppbyggnaden av familjegemenskapen och även till sina föräldrars helgelse. [78]

DE ÄLDRE I FAMILJEN

27. Det finns kulturer där man visar en enastående vördnad och stor kärlek till för de äldre: istället för att fördrivas från familjen eller nätt och jämnt tolererade som en värdelös börda, fortsätter de att vara närvarande där och att ta aktiv del i och ansvar för familjelivet, även om de naturligtvis måste respektera den nya familjens självbestämmanderätt. I dessa kulturer har de äldre framför allt det viktiga uppdraget att vara vittnen om det förgångna och en källa till visdom för de unga och för framtiden.

I andra kulturer däremot, speciellt i kölvattnet av oordnad industriell utveckling och urbanisering, har de äldre åsidosatts på ett oacceptabelt sätt både förr och nu. Detta leder till stort lidande för dem, och till andlig utarmning av många familjer.

Kyrkans pastorala verksamhet måste hjälpa alla att upptäcka och på ett bra sätt dra nytta av de äldres roll i den samhälleliga och kyrkliga gemenskapen, i synnerhet inom familjen. Det är i själva verket så att "de gamlas liv hjälper till att tydliggöra vidden av de mänskliga värdena; det visar på kontinuiteten mellan generationerna och det är ett underbart bevis på Gudsfolkets beroende av varandra. De gamla har ofta fått gåvan att överbrygga generationsklyftorna innan de uppkommer. Tänk så många barn som mött förståelse och kärlek i de gamlas ögon, ord och smekningar! Och hur många äldre människor har inte instämt i det gudomligt inspirerade ordet att 'barnbarn är de gamlas krona' (Ords 17:6)!" [79]

II — Att tjäna livet

A. Livets fortplantning

MEDARBETARE I GUD SKAPARENS KÄRLEK

28. Genom att skapa mannen och kvinnan till sin egen avbild och likhet kröner och fulländar Gud sina händers verk. Han kallar dem till att vara delaktiga på ett speciellt sätt i hans kärlek och makt som Skapare och Fader, genom deras frivilliga och ansvarsfulla samarbete i överföringen av det mänskliga livets gåva: "Gud välsignade dem och sade till dem: 'Var fruktsamma och föröka er och uppfyll jorden! Lägg den under er.'" [80]

Familjens grundläggande uppgift är alltså att tjäna livet, att förverkliga Skaparens ursprungliga välsignelse – den om att genom fortplantning föra den gudomliga avbilden vidare från person till person. [81]

Fruktbarhet är resultatet av och tecknet på den äktenskapliga kärleken, det levande beviset på makarnas fullständiga och ömsesidiga självgivande: "Sedan dess är den äktenskapliga kärleken, om den levs på ett sant och riktigt sätt, liksom hela familjelivets struktur, som har sitt upphov däri, inriktade på att utan att underskatta äktenskapets andra ändamål bereda makarna till att helhjärtat samarbeta med den kärlek som är Skaparens och Frälsarens, som genom dem vill berika och vidga hans egen familj." [82]

Men den äktenskapliga kärlekens fruktsamhet är inte begränsad till enbart barnalstring, om man med det avser dess specifikt mänskliga dimension. Nej, den utvidgas och berikas av alla dessa det moraliska, andliga och övernaturliga livets frukter som fadern och modern är kallade att föra vidare till sina barn, och genom barnen också till Kyrkan och världen.

KYRKANS LÄRA OCH NORM ÄR ALLTID GAMMAL, MEN ÄNDÅ ALLTID NY

29. Just därför att kärleken mellan man och hustru är en unik delaktighet i livets mysterium och i Guds egen kärlek, vet Kyrkan att hon fått det speciella uppdraget att skydda och bevara äktenskapets höga värdighet och det ytterst viktiga ansvaret för överförandet av mänskligt liv.

I obruten fortsättning på den kyrkliga gemenskapens levande tradition genom historien, har Andra Vatikankonciliet och min företrädare Paulus VI:s undervisning – framför allt uttryckt i encyklikan *Humanae Vitæ* – därför fört vidare ett verkligt profetiskt budskap till vår tid. Mycket klart bekräftar och framställer detta budskap än en gång Kyrkans lära och norm – som alltid är gammal, men ändå alltid ny – angående äktenskapet och överförandet av det mänskliga livet.

Av denna anledning gjorde synodfäderna följande uttalande vid sitt avslutande möte: "Denna heliga synod, som är samlad i trons enhet tillsammans med Petri efterträdare, håller med bestämdhet fast vid det som framlagts i Andra Vatikankonciliet (jfr. *Gaudium et Spes*, 50) och senare i encyklikan *Humanae Vitæ*, och i synnerhet vid att kärleken mellan man och hustru måste vara fullständigt mänsklig, odelad och öppen för nytt liv (*Humanae Vitæ*, 11; jfr. 9, 12)." [83]

KYRKAN STÅR UPP FÖR LIVET

30. Kyrkans lära är inbäddad i ett socialt och kulturellt sammanhang som idag gör den mer svårförståelig, men desto mer angelägen och oersättlig, i främjandet av männens och kvinnornas sanna goda.

De vetenskapliga och tekniska framstegen – som samtidens människa ständigt utökar i sitt herravälde över naturen – inger inte bara hopp om att kunna skapa ett nytt och bättre människosläkte, de vållar också allt större oro för framtiden. Somliga frågar sig om det är värt att leva överhuvudtaget eller om det hade varit bättre att aldrig ha blivit född. Därför ifrågasätter de det lämpliga i att sätta andra till världen som kanske sedan kommer att förbanna sitt liv i en grym värld med oförutsebara fador. Sedan finns det de som anser att teknologins

fördelar är avsedda enbart för dem, och som utestänger andra från detta genom att påtvinga dem preventivmedel eller ännu värre metoder. Ytterligare andra – som är fångna i konsumtionsmentalitet och vars enda bekymmer är hur de skall få sina materiella tillgångar att ständigt växa – förstår inte längre och förkastar därför ett nytt människolivs andliga rikedomar. Den yttersta orsaken till dessa livsinställningar är Guds frånvaro i människornas hjärtan, avsaknaden av honom vars kärlek är starkare än all världens farhågor och som kan övervinna dem.

På så vis har en livsfientlig inställning uppstått, som man kan se när det gäller många nutidsfrågor: man kommer exempelvis att tänka på den slags panik som blivit följden av ekologernas och framtidsforskarnas demografiska studier, som ibland överdriver faran för befolkningstillväxt på livskvalitets bekostnad.

Men Kyrkan tror fullt och fast att det mänskliga livet, även då det är svagt och innebär lidande, alltid är en storartad gåva av Guds godhet. Hon står på livets sida, mot den pessimism och själviskhet som kastar sin skugga över världen. I varje människoliv ser Kyrkan härligheten från det "Ja", det "Amen", som är Kristus själv.[84] Till detta "Nej" som angriper och hemsöker världen, ger hon sitt levande "Ja" till svar, och försvarar på så vis människan och världen mot allt som smider illasinnade planer mot och skadar livet.

Kyrkan är kallad till att på nytt, med klarare och starkare övertygelse, visa för alla sin vilja att på alla sätt främja det mänskliga livet och att försvara det mot alla attacker, i vilket tillstånd eller utvecklingsstadium det än befinner sig.

Därför fördömer Kyrkan, som en allvarlig kränkning av människans värdighet och rättvisan, alla de aktiviteter från regeringars och andra offentliga myndigheters sida, som syftar till att på något sätt begränsa makarnas frihet att bestämma om barnen. Varje form av tvångsåtgärd från dessa myndigheters sida för att hindra befruktning eller – ännu värre – sterilisering eller framtvungad abort, måste följaktligen helt och hållet fördömas och kraftfullt förkastas. Likaså måste man i internationella relationer brännmärka som djupt orättfärdigt, sådana former av villkorad ekonomisk hjälp för befolkningens utveckling som bara utbetalas om mottagarlandet genomför program för preventivmedelsutdelning, sterilisering och framtvungad abort.[85]

FÖR ATT GUDS PLAN SKALL BLI ALLT FULLSTÄNDIGARE UPPFYLLD

31. Kyrkan är självfallet medveten om de många komplexa problem som makar i många länder står inför idag i sin uppgift att föra livet vidare på ett ansvarsfullt sätt. Hon inser också de allvarliga problem som befolkningstillväxten har orsakat i stora delar av världen, och de moraliska konsekvenserna av den.

Trots det menar hon att en grundlig genomgång av dessa problems alla aspekter ger en ny och starkare bekräftelse på vikten av Kyrkans sanna lära om familjeplanering, som på nytt framlagts i Andra Vatikankonciliet och i encyklikan *Humanae Vitæ*.

Av denna anledning känner jag att det är min plikt att, tillsammans med synodfäderna, framföra en enträgen uppmaning till teologerna, och be dem att förena sin krafter för att i samarbete med det hierarkiska Läroämbetet engagera sig i uppgiften att ännu tydligare belysa denna läras bibliska grundvalar och de bakomliggande etiska motiven och skälen när det gäller människan som person. Därmed kommer det att bli möjligt att, i en strukturerad framställning, göra Kyrkans lära i denna grundläggande fråga verkligt tillgänglig för alla människor av god vilja, och så utveckla en för var dag allt klarare och djupare förståelse av den. På så vis kommer Guds plan för mänsklighetens frälsning och Skaparens förhärligande att bli allt fullständigare uppfylld.

En förenad ansträngning från teologernas sida i detta avseende – inspirerad av Magisteriet, som är den enda sanna vägvisaren för Guds folk – är särskilt angelägen även på grund av det nära sambandet mellan den katolska läran inom detta område och den människosyn som Kyrkan lägger fram. Tvivel och villoläror på äktenskapets eller familjens område leder till att den fullständiga sanningen om människan som person blir allvarligt fördunklad, och detta i en kulturell situation som ofta är förvirrad och motsägelsefull redan från början. Teologernas kallelse, när de fullgör sin speciella roll, är att ge upplysning och djupare förståelse, och deras bidrag är av ojämförligt värde och det är en enastående och mycket aktningsvärd tjänst åt familjen och mänskligheten.

I EN ODELAD VISION AV DEN MÄNSKLIGA PERSONEN OCH HENNES KALLELSE

32. När hon lever i en kultur som allvarligt förvränger eller fullständigt vantolkar den mänskliga sexualitetens sanna innebörd på grund av att den separerar sexualiteten från dess livsviktiga samband med personen, känner Kyrkan ännu ivrigare det oersättliga i sitt uppdrag att framställa sexualiteten som ett värde och en uppgift för hela personen, som är skapad till Guds avbild som man eller kvinna.

I detta perspektiv slår Andra Vatikankonciliet tydligt fast att: "När det gäller att samstämma den äktenskapliga kärleken och den ansvarsmedvetna fortplantningen av livet, är handlingens moraliska värde inte enbart beroende av den rätta intentionen och en riktig uppskattning av bevekelsegrunden. Handlingen måste bestämmas enligt objektiva grunder, hämtade ur personens och handlingens själva natur, så att makarna respekterar betydelsen av ett ömsesidigt givande och en mänsklig fortplantning i överensstämmelse med den sanna kärleken. Detta är omöjligt, om de inte lojalt lever i den äktenskapliga kyskheten." [86]

Det var just genom att "se till hela människan och hela det uppdrag hon är kallad till, såväl det naturliga och jordiska som det övernaturliga och eviga" [87], som Paulus VI bekräftade att Kyrkans lära "grundar sig på en av Gud fastställd oupplöslig förbindelse, vilken människan inte på egen hand får bryta, mellan förenande och fortplantning, vilka båda är innefattade i den äktenskapliga akten." [88] Och han avslutade med att än en gång betona att "varje handling som antingen före, vid tillfället för, eller efter sexuellt umgänge är speciellt avsedd att förhindra fortplantningen, antingen som mål eller som medel" [89] måste förkastas som i sig själv omoralisk.

När makar använder sig av preventivmedel – och därmed skiljer dessa två betydelser som Gud Skaparen har inskrivit i mannens och kvinnans innersta väsen och i deras sexuella förenings dynamisk kraft – uppträder de som den gudomliga planens "herrar" och "manipulerar" och degraderar den mänskliga sexualiteten, och med den också sig själva och sin äktenskapspartner, genom att förändra dess "fullständigt" självutgivande innebörd. Mot det språk som på ett naturligt sätt uttrycker makarnas ömsesidiga och fullständiga självutgivande ställer preventivmedelsanvändningen ett annat språk som objektivt motsäger det första; enligt detta språk rör det sig inte längre om att ge sig helt och hållet åt varandra. Detta leder inte bara till att öppenheten för liv tillbakavisas, utan också till en förfälskning av den äktenskapliga kärlekens inre sanning, som är kallad att ge ut den egna personen helt och hållet.

När makarna istället, genom att använda sig av ofruktsamma perioder, respekterar det oskiljaktiga sambandet mellan den mänskliga sexualitetens förenande och fortplantande innebörd, uppträder de som "redskap" för Guds plan och "nyttjar" sin sexualitet i enlighet med det "fullständiga" självutgivandets dynamiska kraft, utan att manipulera eller förändra. [90]

Att det finns en både antropologisk och moralisk skillnad mellan att förhindra befruktning och att använda sig av menstruationscykelns rytm, inser den teologiska reflektionen i ljuset av många makars erfarenhet och med stöd av insamlad information från humanvetenskapens olika grenar. Denna skillnad, som behöver bli föremål för ytterligare teologisk reflektion, är mycket vidare och djupare än man vanligtvis tror. Till sist består den i två oförenliga uppfattningar om människan som person och om den mänskliga sexualiteten. Att hålla sig till de naturliga cyklerna innebär att man accepterar personens, det vill säga kvinnans, perioder och därmed att man accepterar behovet av dialog, ömsesidig respekt, delat ansvar och självbehärskning. Att acceptera periodiciteten och att föra en dialog innebär att erkänna den äktenskapliga gemenskapens både andliga och kroppsliga karaktär, och att leva i personlig kärlek med dess krav på trohet. Genom att leva så, får makarna erfara hur den äktenskapliga gemenskapen berikas med de värden av ömhet och tillgivenhet som utgör den mänskliga sexualitetens innersta, även i dess fysiska dimension. På detta sätt respekteras och främjas sexualitetens sanna och hela mänskliga dimension, och blir då aldrig "utnyttjad" som ett "objekt" som – genom att den personliga enheten mellan själ och kropp bryts upp – angriper Guds själva skapelse på dess djupaste nivå av samspel mellan natur och person.

KYRKAN SOM LÄRARE OCH MODER FÖR ÄKTA PAR I SVÅRIGHETER

33. Inom den äktenskapliga moralens område uppträder och handlar Kyrkan som lärare och moder.

Som lärare tröttnar hon aldrig på att förkunna den moralnorm som måste vara vägledande för den ansvarsfulla överföringen av liv. Kyrkan är på intet sätt vare sig upphovsman till eller domare över denna norm. I lydnad mot den sanning som är Kristus, vars avbild speglas i den mänskliga personens natur och värdighet, tolkar Kyrkan den moraliska normen och framlägger den för alla människor av god vilja, utan att förtiga dess krav på radikalitet och fullkomlighet.

Som moder står Kyrkan nära de många makar som hamnat i svårigheter inom denna viktiga del av det moraliska livet. Hon är väl insatt i deras situation, som ofta är mycket ansträngande och tidvis verkligen plågad av alla slags svårigheter, inte bara personliga utan även sociala svårigheter. Kyrkan vet att många makar har svårt att i praktiken följa moralnormen och att de dessutom har svårt att förstå de värden som den innehåller.

Men det är en och samma Kyrka som är både lärare och moder. Därför upphör Kyrkan aldrig med att förmana och uppmuntra alla att lösa sina eventuella uppkommande äktenskapliga problem utan att förvränga eller kompromissa med sanningen. Hon är övertygad om att det inte kan finnas någon verklig motsägelse mellan den gudomliga lagen om överförandet av liv och lagen om främjandet av sann äktenskaplig kärlek.[91] Därför måste sambandet med Kyrkans lära alltid finnas med i hennes konkreta pedagogik, och denna får aldrig särskiljas från hennes lära. Med samma övertygelse som min företrädare upprepar jag därför: "Det är en enastående kärlekshandling gentemot själarna att inte undanhålla något av Kristi frälsningsbringande lära." [92]

Realismen och visheten i Kyrkans sanna pedagogik visar sig, å andra sidan, enbart i en tålmodig och tapper strävan att skapa och upprätthålla alla mänskliga förutsättningar – psykologiska, moraliska och andliga – som är absolut nödvändiga för kunna förstå moralnormen och dess värde, och leva efter den.

Bland dessa förutsättningar måste utan tvivel ingå såväl uthållighet och tålmod, ödmjukhet och själsstyrka, barnslig förtröstan på Gud och hans nåd, som flitigt bruk av bönen och av Eukaristins och försoningens sakrament.[93] Styrkta på detta sätt kommer de kristna makarna att kunna bevara sin medvetenhet om den enastående påverkan som det äktenskapliga sakramentets nåd har på varje aspekt av det äktenskapliga livet, inklusive deras sexualitet. Andens gåva, som mannen och hustrun tagit emot och låtit sig påverkas av, hjälper dem att leva ut sin mänskliga sexualitet i enlighet med Guds plan och som ett tecken på Kristi förenande och fruktbara kärlek till sin Kyrka.

Men, bland de nödvändiga förutsättningar ingår också kunskap om de kroppsliga aspekterna och om [kvinno]kroppens fruktsamma perioder. Därför får inga ansträngningar sparas för att göra sådan kunskap tillgänglig för alla gifta människor – men också för unga vuxna innan de ingår äktenskap – genom tydlig, ändamålsenlig och seriös undervisning och utbildning som ges av gifta par, läkare och experter. Denna kunskap skall sedan leda till fostran i självbehärskning: härav följer nödvändigheten av kyskhetens dygd och av ständig fostran i denna. Enligt det kristna synsättet innebär kyskhet på intet sätt något avvisande av den mänskliga sexualiteten eller någon bristande uppskattning av denna; snarare står den för en andlig styrka som förmår försvara kärleken mot själviskhetens och aggressivitetens faror, och föra den fram till sitt fulla förverkligande.

Med djup vishet och kärleksfull intuition gav Paulus VI bara röst åt många gifta pars erfarenhet när han skrev i sin encyklika: "Förvisso är det inget tvivel om behovet av askes om [makarna] med hjälp av förnuft och fri vilja skall kunna kontrollera sina naturliga drifter. Endast så kommer uttrycket för kärleken som är så viktig för det äktenskapliga livet att anpassa sig till den rätta ordningen. Detta är särskilt tydligt vid iakttagandet av den periodiska avhållsamheten. Självdisciplin av detta slag är ett lysande uttryck för makarnas kyskhet och långt ifrån att vara ett hinder för deras kärlek till varandra omformar den kärleken genom att förläna den en djupare mänsklig karaktär. Om denna självdisciplin kräver att de fortsätter att bemöda sig, har den likväl den välgörande verkan att möjliggöra för makarna att utveckla sina dygder och bli berikade av det andliga goda. Den skänker familjen överflödande rikedom av lugn och frid och bidrar till att lösa svårigheter av annat slag. Den befrämjar hos makarna omsorg och hänsynsfullhet mot varandra och hjälper dem att stå emot överdriven egenkärlek, som är oförenlig med äkta kärlek. Den väcker hos dem ett medvetande om deras ansvar.

Slutligen förläna den föräldrarna ett djupare och mer effektivt inflytande när det gäller barnens uppfostran.”[94]

GIFTA MÄNNISKORS MORALISKA FRAMSTEG

34. Det är alltid mycket viktigt att ha rätt uppfattning om den moraliska ordningen, dess värden och dess normer. Och än viktigare blir det ju fler och allvarigare svårigheterna att respektera dem blir.

Eftersom den moraliska ordningen avslöjar och lägger fram Gud Skaparens plan, kan den av just denna anledning inte vara någonting som skadar människan, något opersonligt. Eftersom den är ett svar på den av Gud skapade människans djupaste behov, ställer den sig tvärtom till förfogande för den personens fulla mänsklighet med den milda och bindande kärlek varmed Gud inspirerar, upprätthåller och vägleder varje skapad varelse med sikte på dess lycka.

Men människan, som blivit kallad till att leva efter Guds visa och kärleksfulla plan, är en historisk varelse som dag efter dag byggs upp av många och fritt fattade beslut. Så lär hon känna, älskar och fullgör det som är moraliskt gott genom att gå igenom stadierna i en tillväxtprocess.

Gifta människor är också kallade till att oavbrutet utvecklas i sitt moraliska liv, med stöd av en uppriktig och aktiv önskan att få allt bättre kunskap om de värden som Guds lag bevarar och vårdar. De måste också understödjas av en rakryggad och generös villighet att omfatta dessa värden i sina konkreta beslut. De kan emellertid inte betrakta lagen enbart som ett ideal att nå upp till i framtiden: de måste se det som ett bud från Herren Kristus att övervinna svårigheterna med ståndaktighet. ”Det som är känt som ’gradualitetens lag’, eller den stegvisa vägen, kan därför inte likställas med en ’lagens gradualitet’, som om det skulle finnas olika grader eller former av bud i den gudomliga lagen, för olika människor och situationer. I Guds plan är alla män och kvinnor kallade till att genom äktenskapet uppnå helighet, och denna höga kallelse fullbordas i den mån som människan som person förmår lyda Guds bud i lugn förtröstan på Guds nåd och sin egen vilja.”[95] I linje med detta ingår det i Kyrkans pedagogik att män och kvinnor först och främst måste erkänna, klart och tydligt, att undervisningen i *Humanæ Vitæ* visar på det som är normen för deras egen sexualitet, och att de skall bemöda sig om att säkerställa de nödvändiga förutsättningarna för att kunna leva efter den normen.

Som synoden noterade omfattar denna pedagogik hela det äktenskapliga livet. Följaktligen måste uppgiften att föra livet vidare bli en integrerad del av det övergripande uppdraget för det kristna livet som helhet, där korset måste vara med för att man skall nå fram till uppståndelsen. I ett sådant sammanhang förstår man att offret inte kan tas bort från familjelivet, utan att det i själva verket måste accepteras helhjärtat om kärleken mellan man och hustru skall kunna fördjupas och bli en källa till innerlig glädje.

Denna makarnas gemensamma utveckling kräver eftertanke, undervisning och utbildning av de präster, ordensfolk och lekmän som är engagerade i det familjepastorala arbetet. De skall alla kunna bistå de gifta människorna i deras mänskliga och andliga utveckling, en utveckling som kräver medvetenhet om synden, en uppriktig beslutsamhet att leva efter den moraliska lagen, och försoningens ämbete. Man måste också hålla i minnet att äktenskaplig intimitet involverar viljorna hos två personer, som emellertid är kallade till att få sina kynnerna och beteenden att stämma överens. Detta kräver mycket tålamod, förståelse och tid. Det är enastående viktigt att prästerna gör enhetliga moraliska och pastorala bedömningar på detta område. Denna enhetlighet är något som måste sökas och säkerställas på ett omsorgsfullt sätt, så att de kristtroga inte skall behöva lida samvetsnöd.[96]

Det blir lättare för gifta människor att göra framsteg om de – med avseende på Kyrkans lära och med förtröstan på Kristi nåd, och med hjälp av själasörjarna och hela den kyrkliga gemenskapen – får möjlighet att upptäcka och uppleva det befriande och inspirerande värdet av den sanna kärlek som evangeliet erbjuder och ställer oss inför på Herrens bud.

ATT ÖVERTYGA OCH ERBJUDA PRAKTISK HJÄLP

35. När det gäller frågan om tillåten familjeplanering, måste den kyrkliga gemenskapen i denna tid ta på sig uppgiften att övertyga och erbjuda praktisk hjälp till dem som vill leva ut sitt föräldraskap på ett verkligt ansvarsfullt sätt.

Kyrkan noterar med tillfredsställelse de vetenskapliga forskningsresultat som syftar till att ge en mer precis kunskap om kvinnornas fruktsamhetsperioder, och hon uppmuntrar även till en mer beslutsam och vittomfattande utbyggnad av denna forskning. Men, i denna fråga får man inte försumma att med förnyad kraft vädja till det ansvar som alla har som faktiskt kan hjälpa gifta människor att leva ut sin kärlek med respekt för det äktenskapliga livets struktur och slutresultaten av den äktenskapliga akten som uttrycker denna kärlek. Här tänker vi på såväl läkare, experter, äktenskapsrådgivare och lärare som gifta par. Detta förutsätter en bredare, beslutsammare och mer systematisk ansträngning för att göra de naturliga metoderna för familjeplanering kända, respekterade och använda.[97]

Ett mycket värdefullt vittnesbörd kan och skall ges av de män och hustrur som genom förenade övningar i periodisk avhållsamhet har uppnått ett mer moget personligt ansvarstagande med avseende på kärleken och livet. Som Paulus VI skrev: "Detta uppdrag har Herren anförtrott dem att de för människorna skall göra denna heliga och även milda lag känd, som innerligt förenar deras inbördes kärlek med deras samverkan med Guds kärlek, Gud som är upphovet till det mänskliga livet." [98]

B. Uppfostran

FÖRÄLDRARNAS RÄTTIGHETER OCH SKYLDIGHETER ANGÅENDE UPPFOSTRAN

36. Uppgiften att uppfostra har sin grund i de gifta parens främsta kallelse att vara delaktiga i Guds skapargärning: just genom att i och av kärlek avla en ny människa, som också har kallelsen att växa och utvecklas, åtar sig föräldrarna i själva verket uppgiften att hjälpa henne att leva ett i alla avseenden mänskligt liv. Det är som Andra Vatikanconciliet påminde oss om: "Eftersom föräldrarna har gett liv åt sina barn, har de en synnerligen allvarsfylld plikt att uppfostra sin avkomma. Därför måste föräldrarna erkännas som sina barns första och främsta uppfostrare. Deras roll som uppfostrare är så avgörande att den knappast går att kompensera för, om den försummas. Det åligger föräldrarna att skapa en familjeatmosfär som är så besjälad av kärlek till och vördnad för Gud och andra, att en fullgod personlig och social utveckling befrämjas hos barnen. Familjen är följaktligen den första skola för dessa dygder som varje samhälle behöver." [99]

Föräldrarnas rättighet och skyldighet att uppfostra är livsviktig, eftersom den hör ihop med överföringen av mänskligt liv. Den är ursprunglig och grundläggande när det gäller andras uppfostrande roll, på grund av att den kärleksfulla relationen mellan föräldrar och barn är unik; och den är oersättlig och omistlig, och därför omöjlig att helt delegera till andra, eller för andra att lägga beslag på.

Utöver dessa egenskaper får vi inte glömma bort att den mest grundläggande faktorn – så grundläggande att den i sig definierar föräldrarnas roll som uppfostrare – är föräldrakärleken, som fullgör uppfostringsuppgiften när den fullbordar och fullkomnar tjänsten åt livet. Förutom att vara en källa, är föräldrakärleken också den livgivande principen och därigenom normen som inspirerar och vägleder hela uppfostrargärningen, som den berikar med de värden av mildhet, ståndaktighet, godhet, tjänstvillighet, osjälviskhet och självuppooffringar som är kärlekens dyrbaraste frukter.

UNDERVISNING OM MÄNNISKOLIVETS ALLRA VIKTIGASTE VÄRDEN

37. Även under uppfostringsarbetets svårigheter, som ofta är större idag, måste föräldrarna med förtröstan och mod fostra sina barn i människolivets viktigaste värden. Barnen måste växa upp utan att bli fixerade vid det materiellt goda, genom att tillägna sig en enkel och anspråkslös livsstil och bli övertygade om att "människan är mer värd genom vad hon är, än genom vad hon har." [100]

I ett samhälle som skakas och splittras av spänningar och konflikter på grund av den våldsamma sammandrabbningen mellan olika former av individualism och själviskhet, måste barnen få utveckla ett sinne för verklig rättvisa, vilket i sig leder till respekt för varje individs personliga värdighet. Men de måste också, och i ännu högre grad, få utveckla en känsla för äkta

kärlek, förstådd som uppriktig omsorg och osjälvisk tjänstvillighet, speciellt för de fattigaste och mest behövande. Familjen är den främsta och mest grundläggande skolan för det sociala livet: i denna kärleksgemenskap är det självutgivandets lag som vägleder den och får den att växa. Det självutgivande som besjalar mannens och hustruns kärlek till varandra är modellen och normen för det självutgivande som måste praktiseras även i relationerna mellan bröder och systrar, och mellan de olika generationer som lever tillsammans i familjen. Och den gemenskap och delaktighet som är en del av det dagliga livet i hemmet, i såväl tider av glädje som tider av svårigheter, är den mest konkreta och bäst fungerande pedagogiken för att på ett aktivt, ansvarsfullt och fruktbart sätt foga in barnen i samhällets vidare krets.

En uppfostran i kärlek liksom i självutgivelse är också en absolut nödvändig förutsättning för föräldrar som är kallade till att ge sina barn en tydlig och taktfull sexualundervisning. Ställda inför en kultur som i stor utsträckning reducerar den mänskliga sexualiteten till något banalt – eftersom den tolkar och lever ut den på ett förringande och utarmat sätt, genom att göra den till något som enbart har med kroppen och självisk njutningslystnad att göra – måste föräldrarnas fostrande uppgift syfta till att ge en undervisning på det sexuella området som är förtroendeingivande och verkligt och helt och hållet personlig. Så måste det vara, eftersom sexualiteten är berikande för hela personen – kroppen, känslorna och själen – och eftersom den visar sin innersta innebörd genom att få människan att ge sig själv i kärlek.

Sexualundervisningen är en grundläggande rättighet och skyldighet som föräldrarna har, och den skall alltid genomföras under deras uppmärksamma ledning, vare sig den sker i hemmet eller på några undervisningscentra som de själva valt och har kontroll över. I detta avseende bekräftar Kyrkan återigen subsidiaritetsprincipen,² som skolan är skyldig att följa när den medverkar i sexualundervisningen, genom att delta i samma anda som besjalar föräldrarna.

I detta sammanhang är fostran till kyskhet absolut nödvändig, eftersom det är en dygd som utvecklar personens äkta mognad och gör honom eller henne kapabel att respektera och främja kroppens "äktenskapliga innebörd". När de märker vad Gud manar dem till måste de kristna föräldrarna verkligen ägna särskild uppmärksamhet och omsorg åt fostrandet till jungfrulighet eller celibat som den högsta formen av detta självutgivande som utgör den mänskliga sexualitetens själva mening.

Med tanke på det nära sambandet mellan personens sexuella dimension och hans eller hennes etiska värden, måste undervisningen leda barnen fram till kunskap om och respekt för moralnormerna som den nödvändiga och ytterligt värdefulla garanten för en ansvarsfull personlig tillväxt i det som rör den mänskliga sexualiteten.

Av denna anledning sätter sig Kyrkan bestämt emot en ofta vida spridd form av sexualundervisning där information förmedlas utan koppling till moraliska principer. Sådant skulle bara bli en inledning till njutningslystnad och en eggelse – redan under oskuldens år – som gör att sinnesfriden går förlorad och vägen till ett syndigt leverne öppnas.

UPPFOSTRINGSUPPDRAGET OCH ÄKTENSKAPETS SAKRAMENT

38. De kristna föräldrarnas uppdrag att fostra – som, enligt vad vi redan sagt, har sina rötter i deras deltagande i Guds skapargärning – har för dem en ny speciell källa i äktenskapets sakrament, som viger dem för barnens helt kristna fostran. Det kallar dem alltså till att få del av Gud Faderns och Kristus Herdens egen auktoritet och kärlek, och i Kyrkans moderliga kärlek, och det gör dem rikare på vishet, råd, kraft och alla de andra den Helige Andes gåvor, för att hjälpa barnen i deras tillväxt som människor och som kristna.

Äktenskapets sakrament ger uppfostrarrollen värdigheten och kallelsen att vara ett "ämbete" i Kyrkan till tjänst för hennes medlemmars uppbyggnad. Så stor och underbar är de kristna föräldrarnas uppfostrande tjänst att den helige Thomas av Aquino inte tvekar att jämföra den med prästämbetet: "Vissa utbreder och bevarar det andliga livet enbart med hjälp av ett andligt ämbete, det vill säga de som fått vigningens (eller ordinationens) sakrament. Andra gör detta för både det kroppsliga och det andliga livet, och det sker genom äktenskapets sakrament,

² Subsidiaritetsprincipen utgår från uppfattningen att makten kommer underifrån, att samhällsgemenskapen byggs underifrån och uppåt. Därför skall beslut fattas så nära de direkt berörda som möjligt, på lägsta ändamålsenliga nivå, där sakkunskapen är störst.

genom vilket en man och en kvinna förenas för att avla ättlingar och uppfostra dem till att tillbe Gud.”[101]

En levande och uppmärksam medvetenhet om det uppdrag de fått genom äktenskapets sakrament, kommer att hjälpa de kristna föräldrarna att ställa sig i sina barns tjänst för att uppfostra dem med stort lugn och stor förtröstan – och med en känsla av ansvar inför Gud, som kallar dem och ger dem uppdraget att bygga upp Kyrkan i sina barn. När det gäller döpta människor är alltså familjen – som kallats samman av ord och sakrament som Kyrkan i hemmet – både moder och lärarinna, liksom den världsvida Kyrkan.

DEN FÖRSTA ERFARENHETEN AV KYRKAN

39. Uppdraget att fostra kräver att de kristna föräldrarna undervisar barnen inom alla de ämnen som är nödvändiga för att barnens personlighet gradvis skall mogna i både kristet och kyrkligt hänseende. Därför måste de följa ovan nämnda riktlinjer för barnuppfostran, och omsorgsfullt visa sina barn den djupa meningsfullhet som tron på och kärleken till Jesus Kristus kan leda till. Medvetenheten om att Herren anförtror dem tillväxten av ett Guds barn, en bror eller syster till Kristus, ett den Helige Andes tempel, en medlem av Kyrkan, kommer dessutom att vara ett stöd för de kristna föräldrarna i deras uppgift att stärka Guds nåds gåva i deras barns själar.

Andra Vatikankonciliet beskriver den kristna uppfostrans innehåll på följande vis: ”En sådan fostran strävar inte enbart efter att fostra ... människan till mognad. Dess främsta mål är snarare dessa: att de döpta personerna gradvis introduceras i kunskapen om frälsningsmysteriet och dagligen må bli alltmer medvetna om den trons gåva som de fått ta emot; att de må lära sig att tillbe Gud Fadern i ande och sanning (jfr. Joh 4:23), speciellt genom liturgisk tillbedjan; att de må läras att leva sitt personliga liv i sann rättfärdighet och helighet, i enlighet med sin nya natur (Ef 4:22-24), så att de blir fullvuxna och når en mognad som svarar mot Kristi fullhet (jfr. Ef 4:13), och verkar för den mystiska kroppens uppbyggnad. Dessutom måste de bli allt vanare vid att vittna om det hopp som de har (jfr. 1 Pet 3:15) och att bidra till att världen omvandlas i kristen riktning.”[102]

Genom att ta upp och utveckla konciliets anvisningar lade synoden även fram den kristna familjens uppfostrande uppdrag som en sann tjänst genom vilken evangeliet överförs och sprids, så att själva familjelivet blir en trons vägvisare och i viss mån en kristen initiation och en skola i Kristi efterföljelse. Inom en familj som är medveten om denna gåva ”evangeliserar alla medlemmarna, liksom de själva är föremål för evangelisation”, som Paulus VI skrev.[103]

På grund av denna uppfostringstjänst är föräldrarna, genom sina livs vittnesbörd, de första förkunnarna av evangeliet för deras barn. Genom att be med sina barn, läsa Guds ord med dem och genom den kristna initiationen introducera dem på djupet i Kristi kropp – såväl den eukaristiska som den kyrkliga kroppen – blir de föräldrar fullt ut, genom att de inte bara ger upphov till kroppsligt liv, men också till det liv som genom Andens förnyelse flödar ut från Kristi kors och uppståndelse.

Synodfäderna uttryckte förhoppningen att en passande familjekatekes skall tas fram – en som är både tydlig, kortfattad och lätt att begripa för alla – så att de kristna föräldrarna skall kunna genomföra sin uppfostringstjänst på ett värdigt sätt. Biskopskonferenserna hälsades varmt välkomna att bidra till framtagande av denna katekes.

RELATIONERNA TILL ANDRA FOSTRANDE INSTANSER

40. Familjen är den första uppfostrande gemenskapen, men inte den enda, och har inte ensamrätt på barnens uppfostran. Människans gemenskapsaspekt i sig – både den samhällsliga och den kyrkliga – kräver och leder till en allmännare och mer förenad verksamhet som bör bli resultatet av ett välordnat samarbete mellan de olika fostrande instanserna. Alla dessa fostrare är nödvändiga, fastän var och en kan och skall bidra i överensstämmelse med sin speciella kompetens och möjlighet att delta.[104]

Den kristna familjens uppfostrande roll har därför en mycket stor betydelse i det integrerade pastorala arbetet. Detta innebär att det behövs en ny form av samarbete mellan föräldrarna och de kristna gemenskaperna, och mellan de olika uppfostrande grupperna och prästerna. I denna mening måste förnyelsen av den katolska skolan ägna särskild uppmärksamhet åt såväl elevernas föräldrar som åt att forma en utmärkt utbildningsgemenskap.

Föräldrarnas rätt att välja en uppfostran i överensstämmelse med deras religiösa tro måste ovillkorligen garanteras.

Staten och Kyrkan är förpliktigade att ge familjerna allt det stöd som är möjligt för att de skall kunna fullgöra sin uppfostrande roll på rätt sätt. Därför måste både Kyrkan och staten skapa och främja de institutioner och verksamheter som föräldrarna med rätta kräver, och hjälpen måste ges i proportion till familjernas behov. De som står i ledningen för skolorna i samhället får emellertid aldrig glömma att föräldrarna har utsetts av Gud själv till att vara sina barns första och främsta uppfostrare, och att denna deras rättighet är fullständigt omistlig.

Men till föräldrarnas rättighet hör också deras viktiga skyldighet att engagera sig helt i en hjärtlig och aktiv relation med lärarna och skolans ledning.

Om skolorna lär ut ideologier som strider mot den kristna tron, måste familjen förena sig med andra familjer – om möjligt, genom föräldraföreningar – och med all kraft och vishet hjälpa de unga att inte avfalla från tron. I detta fall behöver familjen speciell assistans av själasörjarna, som aldrig får glömma att föräldrarna har den okränkbara rätten att anförtro sina barn till den kyrkliga gemenskapen.

MÅNGFALDIGA TJÄNSTER FÖR LIVET

41. Den fruktbara äktenskapskärleken tar sig många uttryck i livets tjänst. Av dessa former är avlandet och uppfostrandet av barn de mest direkta, speciella och oersättliga. Men varje äkta kärleksfull handling mot en annan människa vittnar faktiskt om – och fullkomnar – familjens andliga fruktsamhet, eftersom det är en handling i lydnad mot kärlekens djupa inre dynamiska kraft som kräver att man ger sig själv till andra.

Detta synsätt är värdefullt och fullt av engagemang för alla, och det kan vara speciellt inspirerande för makar som upplever fysisk sterilitet.

De kristna familjerna – som genom tron erkänner alla människor som barn till samme himmelske Fader – måste ge andra familjers barn ett generöst bemötande, och stödja och älska dem, inte som utomstående utan som medlemmar i Guds barns enda familj. De kristna föräldrarna får på så sätt möjlighet att sprida sin kärlek bortom köttets och blodets band, och ge näring åt de förbindelser som har sina rötter i anden och som utvecklas genom konkret tjänst åt barnen i andra familjer, som ofta är i behov av även det allra nödvändigaste.

De kristna familjerna måste visa större villighet att adoptera och uppfostra barn som förlorat sina föräldrar, eller blivit övergivna av dem. Genom att återupptäcka en familjs värme och tillgivenhet, kommer sådana barn att få uppleva Guds älskande och omtänksamma faderskap, bekräftat genom de kristna föräldrarna, och kommer därigenom att kunna växa upp i lugn och med förtröstan på livet. På samma gång kommer hela familjen att berikas av ett större broderskaps andliga värden.

Familjens fruktsamhet måste ha en oavbruten "kreativitet" – en underbar frukt av Guds Ande, han som öppnar hjärtats ögon så att de upptäcker vårt samhälles nya behov och lidanden och som ger mod att acceptera dem och att reagera på dem. Här ligger ett ofantligt aktivitetsområde öppet för familjerna: Den sociala och kulturella utslagningen – som allvarligt drabbar de äldre, sjuka eller handikappade, narkomaner, före detta fångar, etcetera – är idag ett större och ännu mer oroande problem än övergivna barn.

Detta öppnar möjligheterna för de kristna familjernas föräldraskap enormt mycket: dessa och många andra av vår tids trängande behov är en utmaning för deras fruktbara kärlek. Med och genom familjerna fortsätter Herren Jesus att "ha medlidande med"³ folkskarnorna.

³ Jfr. Matt 9:36 m.fl.

III — Att delta i samhällets utveckling

FAMILJEN SOM DEN FRÄMSTA OCH LIVSNÖDVÄNDIGA SAMHÄLLSCELLEN

42. Eftersom "alltings Skapare har bestämt att den äktenskapliga gemenskapen skall vara det mänskliga samhällets ursprung och fundament" är familjen "samhällets första och livgivande cell." [105]

Familjen har livsnödvändiga och naturliga inre samband med samhället eftersom den är dess fundament och ständigt ger det näring genom sin roll som livets tjänare. Det är av familjen som medborgarna föds och det är inom familjen som de får sin första skolning i de sociala dygder som utgör den livgivande principen för samhällets själva existens och utveckling.

Familjen sluter sig alltså inte inom sig själv, utan är till sin natur och kallelse öppen mot andra familjer och mot samhället, och den tar på sig sin samhällliga uppgift.

FAMILJEN SOM EN ERFARENHET AV GEMENSKAP OCH DELAKTIGHET

43. Det är just erfarenheten av gemenskap och delaktighet, som ju skall karaktärisera familjens dagliga liv, som utgör dess främsta och grundläggande bidrag till samhället.

Relationen mellan familjegemenskapens medlemmar inspireras och styrs av "lagen om det frivilliga givandet". Genom att man respekterar och främjar att det är den personliga värdigheten hos var och en som utgör den enda värdegrunden, tar sig detta frivilliga givande uttryck som uppriktigt accepterande, möte och dialog, osjälvisk tillgänglighet, generös tjänstvilighet och djup solidaritet.

Främjandet av äkta och mogen gemenskap mellan personerna inom familjen är alltså den första och oersättliga skolan för det sociala livet, ett mönster och en sporre för att de mer allmänna samhällliga relationerna skall utmärkas av respekt, rättvisa, dialog och kärlek.

Familjen är alltså, som synodfäderna påminde om, ursprungsplatsen och det effektivaste medlet för ett mänskligare och mer individanpassat samhälle. Den ger sitt självständiga, djupast verkande bidrag genom att göra ett i egentlig mening mänskligt liv möjligt, framför allt genom att värna om och föra dygder och "värderingar" vidare. Som Andra Vatikankonciliet säger är det i familjen som "flera generationer möts och ömsesidigt hjälper varandra att vinna större insikt och att samordna den enskildes rättigheter med det sociala livets fordringar." [106]

Familjen möter ett samhälle som löper risken att bli mer och mer opersonligt och standardiserat, och därmed också mer omänskligt och förråande, med negativa följder som olika former av verklighetsflykt – exempelvis alkoholism och droger, men även terrorism. Familjen besitter och utstrålar därför fortfarande väldiga krafter som kan rycka människan ut ur anonymiteten, hålla henne medveten om hennes personliga värdighet, berika henne med djup mänsklighet och aktivt sätta in henne – denna unika personlighet som aldrig kommer att upprepas – i samhällets väv.

DEN SOCIALA OCH POLITISKA ROLLEN

44. Familjens samhällliga roll gör naturligtvis inte halt vid barnalstring och uppfostran, även om detta utgör dess primära och oersättliga uttrycksform.

Familjer kan och bör därför, ensamma eller i förening med andra, ägna sig åt många olika samhällliga verksamheter, särskilt åt att hjälpa de fattiga, eller i varje fall åt sådant som är till nytta för sådana människor och situationer som de offentliga myndigheternas välfärdsorganisation inte når ut till.

Familjens bidrag till samhället har sin egen speciella karaktär, något som borde få större erkänsla och mycket bestämdare uppmuntran – speciellt under barnens uppväxt – och alla dess medlemmar borde faktiskt involveras så mycket som möjligt. [107]

I synnerhet bör vi framhålla den allt större betydelse som gästfriheten i alla dess former har för vårt samhälle, från att välkomna andra i sitt hem och – än viktigare – att öppna sitt hjärta för ens bröders och systrars enträgna böner, till konkreta ansträngningar för att varje familj skall

få sitt eget hem som den naturliga miljön där den kan bevaras och växa. Den kristna familjen har en speciell kallelse till att lyssna på apostelns uppmaning: "Var ivriga att visa gästfrihet"[108] för att därigenom följa Kristi exempel och bli delaktiga i hans kärlek genom att välkomna en broder eller syster i nöd: "Den som ger bara så mycket som en bägare friskt vatten åt en av dessa små därför att det är en lärjunge – sannerligen, han skall inte gå miste om sin lön."[109]

Familjens samhällseliga roll behöver uttryckas även genom ingrepp i den politiska sfären: familjerna bör vara de första till att vidta åtgärder för att statens lagar och institutioner inte bara undviker att kränka familjens rättigheter och skyldigheter utan också stöder och försvarar dessa. Genom att verka i denna riktning skall familjerna växa till i medvetenhet om att de är "huvudpersoner" i det som kallas "familjepolitiken" och ta på sig ansvaret för att omforma samhället; annars kommer familjerna att bli de första offren för det onda som de inte gjort någonting för att förhindra, utan bara likgiltigt noterat. Andra Vatikankonciliet vädjan om att "gå utanför en individualistisk moral"[110] gäller därför även för familjen som sådan.

SAMHÄLLET TILL FAMILJENS TJÄNST

45. Liksom det intima sambandet mellan familjen och samhället kräver att familjen är öppen för och deltar i samhället och dess utveckling, så krävs det också att samhället aldrig sviker i sin grundläggande uppgift att respektera och främja familjen.

Familjen och samhället kompletterar varandra i försvaret och främjandet av det bästa för varje enskild människa. Men samhället – eller mera specifikt staten – måste erkänna att "familjen är en gemenskap som åtnjuter egen, ursprunglig rätt"[111] och därför är samhället starkt förpliktigt att i sin relation med familjen hålla fast vid subsidiaritetsprincipen.

På grund av denna princip kan staten inte, och får staten inte, ta bort sådana uppgifter från familjerna som de kan utföra lika bra själva, eller i fria samanslutningar. Staten måste istället så långt som möjligt positivt särbehandla och uppmuntra ansvarsfulla initiativ från familjerna. I övertygelsen om att det som är bra för familjerna är något outhärligt och av väsentligt värde för medborgargemenskapen, måste de offentliga myndigheterna göra allt de kan för att säkerställa att familjerna har all den hjälp de behöver – i ekonomiskt, socialt, utbildningsmässigt, politiskt och kulturellt avseende – för att orka med att utföra alla sina förpliktelser på ett mänskligt sätt.

CHARTA OM FAMILJENS RÄTTIGHETER

46. Idealet där familjen och samhället ömsesidigt stöder och utvecklar varandra stämmer inte alltid med verkligheten, där det ofta råder allvarlig splittring och även motsättning mellan dem.

I själva verket är situationen för familjerna i åtskilliga länder synnerligen problematisk, om inte fullständigt negativ, vilket skarpt kritiserats av synoden upprepade gånger. Såväl institutioner som lagar ignorerar orättfärdigt familjens och den mänskliga individens okränkbara rättigheter; och istället för att ställa sig till familjens tjänst, går samhället istället till våldsam attack mot den och dess värden och grundläggande krav. Familjen – som enligt Guds plan är samhällets grundcell med egen rättigheter och skyldigheter gentemot staten och varje annan gemenskap – finner sig till följd av detta vara ett offer för samhället, dels genom de förhållningar och den långsamhet med vilka det agerar, och ännu mer genom dess uppenbara orättvisor.

Av denna anledning försvarar Kyrkan, öppet och på det bestämdaste, familjens rättigheter mot samhällets och statens oacceptabla, orättmätiga handlande. Synodfäderna har särskilt nämnt följande rättigheter som familjen har:

- Rätten att finnas till och utvecklas som familj, det vill säga, rätten för varje människa – även den som är fattig – att bilda familj och ha tillräckliga resurser för att upprätthålla den;
- Rätten att utöva sitt ansvar i fråga om fortplantning och att uppfostra barnen;
- Rätten till förtroendefulla umgängesformer i familjens dagliga liv;
- Rätten till beständighet i äktenskapsbandet och i äktenskapet som institution;
- Rätten att tro, och att utöva och utbreda sin tro;

- Rätten att uppfostra barnen i enlighet med familjens egna traditioner och religiösa och kulturella värden, med hjälp av nödvändiga medel, metoder och institutioner;
- Rätten till fysisk, social, politisk och ekonomisk säkerhet – speciellt för de fattiga och sjuka;
- Rätten till bostadsförhållanden som lämpar sig för ett värdigt familjeliv.
- Rätten att uttrycka sin åsikt och att representeras – antingen direkt eller genom sammanslutningar – inför de ekonomiska, sociala och kulturella offentliga myndigheterna och lägre makthavarna;
- Rätten att bilda sammanslutningar med andra familjer och institutioner, för att fullgöra familjens uppgift på lämpligt och snabbt sätt;
- Rätten att skydda minderåriga, med hjälp av lämpliga institutioner och lagar, mot skadliga droger, pornografi, alkoholism etcetera;
- Rätten till hälsosam rekreation av ett slag som även främjar familjens värden;
- Rätten för de äldre till ett värdigt liv och en värdig död;
- Rätten att emigrera som familj för att söka efter bättre levnadsförhållanden.[112]

För att tillmötesgå synodens uttryckliga begäran, kommer Heliga Stolen att omgående och noggrant överväga dessa förslag och författa en *Charta om familjens rättigheter*, som kommer att presenteras för berörda kretsar och myndigheter.

DEN KRISTNA FAMILJENS NÅD OCH ANSVAR

47. Den sociala funktion som varje familj har gäller med rätta på ett nytt och nyskapande sätt den kristna familjen, som är baserad på äktenskapets sakrament. Genom att ta upp en sådan mänsklig realitet som kärleken mellan man och hustru med alla dess innebörder, ger sakramentet kristna makar och föräldrar kraften och beslutsamheten att leva ut sin kallelse som lekmän och alltså "söka Guds rike i och genom att förvalta och enligt Guds vilja ordna de jordiska tingen." [113]

Den sociala och politiska uppgiften ingår i det kungliga tjänaruppdraget som de kristna makarna är delaktiga i på grund av äktenskapets sakrament, och de får både ett bud som de inte kan ignorera och en nåd som stöder och sporrar dem.

Den kristna familjen är alltså kallad till att vittna för alla i ett generöst och osjälviskt engagemang i sociala frågor, genom att med "ställningstagandet för de fattiga" sätta de fattiga och eftersatta främst. Därför måste den kristna familjen – i sitt framåtskridande i Herrens efterföljd genom en speciell kärlek till de fattiga – ha särskild omtanke om de hungrande, fattiga, äldre och sjuka, narkotikans offer och dem som inte har någon familj.

FÖR EN NY INTERNATIONELL ORDNING

48. På grund av de världsvida dimensioner som åtskilliga av de sociala frågorna har nu för tiden, har familjen fått se sin roll i samhällsutvecklingen utökas på ett fullständigt nytt sätt. Nu skall den även bidra till en ny internationell ordning, eftersom det bara är genom världsvid solidaritet som det går att hantera och lösa sådana enorma och dramatiska frågor som rättvisa i världen, folkens frihet och människosläktets fred.

Den andliga gemenskapen mellan kristna familjer – som har sin grund i en gemensam tro och ett gemensamt hopp, och som får liv genom kärleken – utgör en inre kraft som alstrar, sprider och utvecklar rättvisa, försoning, broderskap, fred och frid mellan människor. I den mån som det är en "småskalig Kyrka" är den kristna familjen kallad till att, liksom den "storskaliga Kyrkan", vara ett enhetens tecken för världen och på så sätt fullgöra sin profetiska roll genom att vittna om Kristi rike och Kristi fred, som hela världen är på väg mot.

De kristna familjerna kan göra detta genom sin uppfostrande verksamhet – det vill säga, genom att visa barnen på ett sätt att leva som är grundat på sanningens, frihetens, rättvisans och kärlekens värden – dels genom ett både aktivt och ansvarsfullt engagemang i samhällets och dess institutioners sant mänskliga tillväxt, och dels genom att på olika sätt stödja de sammanslutningar som uttryckligen ägnar sig åt internationella frågor.

IV — Att vara delaktiga i Kyrkans liv och uppdrag

FAMILJEN I KYRKANS MYSTERIUM

49. Bland den kristna familjens grundläggande uppgifter ingår dess kyrkliga uppgift: familjen är satt i tjänst för att bygga upp Guds rike i historien genom att delta i Kyrkans liv och uppdrag.

För att bättre kunna förstå grunderna, innehållet och särdragen i detta deltagande, måste vi undersöka de många djupa band som förenar Kyrkan och den kristna familjen – och som gör familjen till "Kyrkan i miniatyr" (*Ecclesia domestica*, huskyrka),^[114] så att familjen på sitt eget sätt är en levande avbild och en historisk framställning av Kyrkans mysterium.

Det är framför allt Kyrkan som Modern som föder fram, fostrar och uppbygger den kristna familjen, genom att för den genomföra det frälsande uppdrag som hon fått av sin Herre. Genom att förkunna Guds ord, avslöjar Kyrkan den kristna familjens sanna identitet för den, vad den är och skall vara enligt Herrens plan. Genom att fira sakramenten berikar och stärker Kyrkan den kristna familjen med Kristi nåd, för att den skall helgas till Faderns ära. Genom att oupphörligt proklammera det nya kärleksbudet, uppmuntrar och vägleder Kyrkan den kristna familjen till en kärlektjänst, så att den kan efterlikna och återuppleva samma självutgivande och självuppoffrande kärlek som Herren Jesus har för hela människosläktet.

Den kristna familjen i sin tur är så djupt inympad i Kyrkans mysterium att den, på sitt eget sätt, blivit delaktig i Kyrkans frälsningsuppdrag: i kraft av sakramentet äger kristna makar och föräldrar "i sin levnadsställning och i sitt levnadssätt sin egen nådegåva inom Gudsfolket."^[115]

Av denna anledning får de inte bara ta emot Kristi kärlek och bli en frälst gemenskap, utan de är också kallade till att vidarebefordra Kristi kärlek till sina bröder och därmed bli en frälsande gemenskap. Medan den kristna familjen är en frukt av och ett tecken på Kyrkans övernaturliga fruktsamhet, blir den också på detta sätt symbol för, vittne om och delaktig i Kyrkans moderskap.^[116]

EN SPECIFIK OCH EGEN KYRKLIG UPPGIFT

50. Den kristna familjen är kallad till att ta aktiv del i och ansvar för Kyrkans uppdrag på ett eget och specifikt sätt, genom att ställa sig i Kyrkans och samhällets tjänst i vad den är och vad den gör som en "djup livs- och kärleksgemenskap".⁴

Eftersom den kristna familjen är en gemenskap där relationerna förnyas av Kristus genom tron och sakramenten, måste familjens deltagande i Kyrkans uppdrag följa ett gemenskapsmönster: makarna tillsammans som ett par, föräldrarna och barnen som en familj, måste leva ut sin tjänst för Kyrkan och för världen. De måste vara "ett hjärta och en själ"^[117] i tron, genom den apostoliska iver som driver dem alla, och genom deras gemensamma engagemang i tjänande arbete för de kyrkliga och världsliga gemenskaperna.

Den kristna familjen bygger också upp Guds rike i historien genom de dagliga realiteter som rör och kännetecknar dess livsföring. Det är alltså i kärleken mellan man och hustru, och mellan familjemedlemmarna – en kärlek som levs ut i alla sina enastående rikedomar och värden och krav: fullständighet, helhet, trohet och fruktsamhet ^[118] – som den kristna familjen uttrycker och förverkligar sin delaktighet i Kristi och hans Kyrkas profetiska, prästerliga och konungliga uppdrag. Därför utgör kärleken och livet kärnan i den kristna familjens frälsande uppdrag i Kyrkan och för Kyrkan.

Detta faktum påminner Andra Vatikankonciliet om när det skriver: "Familjerna skall även storsinnat dela med sig av sina andliga rikedomar till andra familjer. Då skall också den kristna familjen, såsom utgången ur ett äktenskap som är en bild av och ett deltagande i det kärleksförbund som förenar Kristus och Kyrkan, inför alla människor visa Frälsarens närvaro i världen och Kyrkans sanna väsen genom makarnas kärlek och deras goda vilja till att fortplanta livet,

⁴ Gaudium et Spes 48.

deras enhet och trohet och genom alla familjemedlemmarnas uppriktiga och kärleksfulla samarbete.”[119]

När nu grunden är lagd för den kristna familjens deltagande i Kyrkans uppdrag, är det nu dags att belysa dess betydelse med avseende på Jesus Kristus som profet, präst och kung – tre aspekter av en enda verklighet – genom att framställa den kristna familjen som 1) en troende och evangeliserande gemenskap, 2) en gemenskap i dialog med Gud, och 3) en gemenskap i människans tjänst.

A. Den kristna familjen som en troende och evangeliserande gemenskap

TRON SOM UPPTÄCKTEN OCH DEN BEUNDRANDE MEDVETENHETEN OM GUDS PLAN FÖR FAMILJEN

51. Som delaktig i det liv och uppdrag som är Kyrkans – hon som lyssnar till Guds ord med vördnad och som frimodigt förkunnar det [120] – fullgör den kristna familjen sin profetiska uppgift genom att välkomna och förkunna Guds ord, varigenom den för var dag blir en alltmer troende och evangeliserande gemenskap.

Kristna makar och föräldrar är förpliktigade att leva i "trons lydnad." [121] De är kallade till att välkomna Herrens ord som låter dem få veta de underbara nyheterna – glädjebudskapet – om att Kristus själv gjort deras äktenskaps- och familjeliv både heligt och heliggörande. Endast i tron kan de med glädjefylld tacksamhet upptäcka och beundra den värdighet till vilken Gud har upphöjt äktenskapet och familjen, och gjort dem till ett tecken på och en mötesplats för kärleksförbundet mellan Gud och människan, mellan Jesus Kristus och hans brud, Kyrkan.

Redan själva förberedelsen för det kristna äktenskapet är i sig en resa i tron. Den är ett speciellt tillfälle för de förlovade att återupptäcka och fördjupa den tro de fått genom dopet och som fått näring av deras kristna uppväxt. På detta sätt kommer de att erkänna och av fri vilja acceptera sin kallelse att som gifta följa Kristus och tjäna Guds rike.

Äktenskapets sakrament innebär i grund och botten att glädjebudskapet om den äktenskapliga kärleken förkunnas i Kyrkan, och firandet av detta är det ögonblick då grunden läggs för makarnas tro. Detta sakrament är Guds ord som "uppenbarar" och "uppfyller" Guds visa och kärleksfulla plan för det gifta paret och som på ett hemlighetsfullt men verkligt sätt gör dem delaktiga i Guds egen kärlek till mänskligheten. Eftersom firandet av äktenskapets sakrament i sig är en förkunnelse av Guds ord, måste det också vara en "trosbekännelse" – inom och med Kyrkan som trosgemenskap – från alla deras sida som på olika sätt deltar i firandet.

Denna bekännelse av tron kräver dock att den utsträcks in i makarnas och familjens liv. Gud, som kallat brudparet till äktenskapet, fortsätter att kalla dem i äktenskapet.[122] I och genom vardagslivets händelser, problem, svårigheter och omständigheter, kommer Gud till dem och uppenbarar och visar på de konkreta "kraven" på deras deltagande i Kristi kärlek till Kyrkan, med hänsyn till familjen, samhället och den kyrkliga situation som de befinner sig i.

Äktenskaps- och familjegemenskapen måste i "samhörighet" upptäcka och lyda Guds plan genom den mänskliga erfarenheten i Kristi ande av kärleken mellan man och hustru, och mellan föräldrar och barn.

Därför behöver den lilla huskyrkan, liksom den större Kyrkan, bli ständigt och intensivt evangeliserad: härav följer dess skyldighet till ständig undervisning i tron.

DEN KRISTNA FAMILJENS EVANGELISERANDE TJÄNST

52. Till vilken grad den kristna familjen blir en evangeliserande gemenskap, beror på i vilken utsträckning den accepterar evangeliet och mognar i tron. Låt oss än en gång lyssna till Paulus VI: "Inom familjen, liksom inom Kyrkan, [bör] evangeliet ges vidare, och därifrån bör det stråla ut. Inom en familj som är medveten om denna sin sändning evangeliserar alla medlemmarna, liksom de själva också är föremål för evangelisation. Föräldrarna ger inte bara evangeliet åt barnen, utan de kan också från sina barn motta ett evangelium som dessa innerligen lever. Och en sådan familj evangeliserar många andra familjer och påverkar sin omgivning." [123]

Som synoden upprepade, genom att instämma i den förmaning jag gav i Puebla, kommer evangelisationen i framtiden att vara starkt beroende av huskyrkan.[124] Detta familjens apostoliska uppdrag har sin grund i dopet och från äktenskapets sakramentsnåd får det ny kraft att föra tron vidare, så att vårt nuvarande samhälle helgas och förvandlas enligt Guds plan.

Särskilt idag har den kristna familjen en speciell kallelse att vittna om Kristi påskförbund genom att oupphörligt sprida kärlekens glädje och hoppets visshet, som den måste kunna förklara: "Den kristna familjen förkunnar med hög röst både Gudsrikets närvarande krafter och hoppet på ett liv i saligheten." [125]

Familjens absoluta behov av trosundervisning framkommer extra tydligt i vissa situationer som Kyrkan tyvärr upplever här och var: "På platser där antireligiös lagstiftning försöker förhindra trosundervisning, och på platser där allmänt utbredd otro eller en tilltagande sekularism gör verklig religiös tillväxt praktiskt taget omöjlig, är 'huskyrkan' den enda återstående platsen där barn och ungdomar kan få ta emot tillförlitlig trosundervisning." [126]

KYRKLIG TJÄNST

53. Den evangeliserande tjänst som de kristna föräldrarna utför är personlig och oersättlig. Den förutsätter familjelivets egna typiska kännetecken, där kärlek, enkelhet, praktisk läggning och det dagliga vittnesbördet måste vara inflätade i varandra.[127]

Familjen måste fostra barnen för livet på ett sådant sätt att var och en av dem kan fullgöra sin uppgift i enlighet med den kallelse de fått från Gud. Den familj som är öppen för de transcendenta värdena – och som tjänar sina bröder och systrar med glädje, som fullgör sina plikter med generös trohet, och som är medveten om sin dagliga delaktighet i Jesu Kristi ärorika kors' mysterium – blir verkligen den första och bästa drivbänken för kallelser till ett liv vigd åt Guds rike.

Föräldrarnas evangeliserande tjänst och trosundervisning måste vara en del av deras barns liv också under dessas uppväxt- och ungdomsår, då barnen – som ofta händer – ifrågasätter och till och med avvisar de kristna tron de fått ta emot i yngre dagar. Liksom Kyrkans evangelisationsarbetet aldrig kan separeras från apostlarnas lidanden, måste föräldrarna i den kristna familjen med stort mod och inre lugn möta de svårigheter som deras evangeliserande tjänst ibland stöter på bland deras egna barn.

Man får inte glömma bort att den tjänst som de kristna makarna och föräldrarna utför för evangeliets skull i själva verket är en kyrklig uppgift. Som en evangeliserad och evangeliserande gemenskap hör den hemma i hela Kyrkans sammanhang.

I den mån som huskyrkans evangeliserande tjänst och trosundervisning grundar sig i och framgår ur Kyrkans enda uppdrag – och är avsedd att bygga upp Kristi enda kropp [128] – måste den förbli i djup gemenskap och ansvarsfullt samarbete med alla andra aktiviteter av evangeliserande och trosundervisande karaktär som pågår eller förbereds inom den kyrkliga gemenskapen på stifts- och församlingsnivå.

ATT PREDIKA EVANGELIET FÖR HELA SKAPELSEN

54. Evangelisation, som drivs på av en inre okuvlig iver att missionera, kännetecknas av att den inte känner några gränser utan gäller allt och alla överallt. Den är svaret på Kristi uttryckliga och entydiga befallning: "Gå ut i hela världen och predika evangelium för hela skapelsen." [129]

Den kristna familjens tro och evangeliserande uppdrag har också denna katolska drivkraft att missionera. Äktenskapets sakrament lyfter på nytt fram uppgiften att försvara och sprida tron, en uppgift som har sina rötter i dopet och konfirmationen,[130] och som gör kristna makar och föräldrar till Kristi vittnen "ända till jordens yttersta gräns", [131] till kärlekens och livets sanna och verkliga missionärer.

Även inom familjen kan en typ av missionsverksamhet bedrivas. Detta inträffar när någon medlem av familjen inte har tron, eller inte praktiserar den konsekvent. I ett sådant fall måste de andra medlemmarna ge honom eller henne ett levande vittnesbörd om sin egen tro för att uppmuntra och stödja honom eller henne på vägen mot ett fullt accepterat av Kristus Frälsaren.[132]

Sporrad av missionsiver i sitt inre liv är huskyrkan också kallad till att vara ett lysande tecken på Kristi och hans kärleks närvaro för dem som är "långt borta", för familjer som ännu

inte tror, och för de kristna familjer som inte längre lever i enlighet med tron som de en gång tog emot. Den kristna familjen är kallad att "genom föredöme och vittnesbörd ... upplysa dem som söker sanningen." [133]

På samma sätt som Akvila och Priska i kristenhetens gryning presenterades som missionerande makar, [134] visar Kyrkan idag att hon är ständigt ny och fruktsam genom närvaron av kristna makar och familjer som viger åtminstone delar av sina liv till arbete i missionsområden, där de förkunnar evangeliet och tjänar sina medmänniskor i Jesu Kristi kärlek.

Kristna familjer ger ett speciellt bidrag till missionens sak inom Kyrkan genom att fostra missionskallelser bland sina söner och döttrar [135] och, mer generellt, när de redan från barn- domen "ger sina barn kunskap om Guds kärlek till alla människor." [136]

B. Den kristna familjen som en gemenskap i dialog med Gud

KYRKANS HELIGA PLATS I HEMMET

55. Förkunnandet av evangeliet, och accepterandet av detta i tro, når sin fullhet i firandet av sakramenten. Kyrkan, som är en troende och evangeliserande gemenskap, är också ett prästerligt folk som skänkts Kristi, det nya och eviga förbundets översteprästs, värdighet och gjorts delaktiga i hans makt. [137]

Den kristna familjen är också en del av detta prästerliga folk som är Kyrkan. Genom äktenskapets sakrament, på vilket den är grundad och från vilket den får sin näring, levandegörs den kristna familjen oupphörligt av Herren Jesus och kallas och tas i anspråk av honom till en dialog med Gud genom sakramenten, genom att uppoffra sitt liv, och genom bön.

Det är denna prästerliga roll som den kristna familjen måste utföra i djup gemenskap med hela Kyrkan, genom äktenskaps- och familjelivets dagliga realiteter. På detta sätt är den kristna familjen kallad till att helgas och till att helga den kyrkliga gemenskapen och världen.

ÄKTENSKAPET SOM ETT SAKRAMENT FÖR ÖMSESIDIG HELGELSE OCH EN GUDSTJÄNSTHANDLING

56. Äktenskapets sakrament är den särskilda källan till och främsta medlet för de kristna makarnas och familjernas helgelse. Det lyfter på nytt fram och konkretiserar dopets heliggörande nåd. I kraft av Kristi döds och uppståndelses mysterium, i vilket makarna görs delaktiga på ett nytt sätt genom äktenskapet, renas och heliggörs den äktenskapliga kärleken: "Denna kärlek har Herren genom en särskild gåva av sin nåd och sin kärlek värdigats hela, fullkomna och höja." [138]

Jesu Kristi gåva tar inte slut vid firandet av äktenskapets sakrament, utan det åtföljer makarna genom hela deras liv. Detta faktum påminner Andra Vatikankonciliet uttryckligen om när det säger att Jesus Kristus "fortsätter att bo bland dem, för att de genom att ge sig åt varandra i ständig trohet, såsom han själv har älskat Kyrkan och utgivit sig för henne. ... Det är därför som de kristna makarna, för att rätt fylla sitt stånds plikter och värdighet, blir styrkta och liksom konsekrerade genom ett särskilt sakrament. Då de fyller sin uppgift i äktenskap och familj, styrkta av detta sakrament och genomträngda av Kristi anda i hela sitt liv av tro, hopp och kärlek, når de mer och mer sin personliga fullkomning och ömsesidiga helgelse. Det är på så sätt som de tillsammans bidrar till Guds förhärliande" [139]

Den allmänna kallelsen till helighet gäller också kristna makar och föräldrar. Denna kallelse bestäms för deras del av det sakrament de firar, och den utförs konkret i de realiteter som är typiska för deras äktenskaps- och familjeliv. [140] Härur uppkommer nåden till och behovet av en äkta och djup äktenskaps- och familjeandlighet som hämtar sin inspiration från teman som skapelsen, [äktenskaps]förbundet, korset, uppståndelsen och tecknet [på äktenskapsförbundet], något som synoden betonade mer än en gång.

Det kristna äktenskapet, liksom de andra sakramenten, "har som syfte att helga människorna, att bygga upp Kristi kropp och att bevisa Gud ära"[141] och är i sig en liturgisk handling som ärar Gud i Jesus Kristus och i Kyrkan. Genom att fira det erkänner de kristna makarna sin tacksamhet till Gud för den storslagna gåva som de fått, att i sitt äktenskaps- och familjeliv kunna leva ut Guds egen kärlek till människorna och Herren Jesu kärlek till Kyrkan, hans brud.

Precis som män och hustrur genom sakramentet får ta emot gåvan och ansvaret att i det dagliga livet omsätta den helgelse det fått, ger dem samma sakrament nåden och den moraliska skyldigheten att omvandla hela sina liv till "andliga offer".[142] Det konciliet säger om lek-
männen gäller också kristna makar och föräldrar, speciellt med avseende på de jordiska och timliga realiteter som kännetecknar deras liv: "På så vis helgar även lekmännen, genom att överallt heligt fullgöra tillbedjans tjänst, världen åt Gud."[143]

ÄKTENSKAPET OCH EUKARISTIN

57. Den kristna familjens heliggörande uppgift grundar sig på dopet och har sitt förnämsta uttryck i Eukaristin, med vilken det kristna äktenskapet är djupt förbundet. Genom att föreskriva att "brudvigseln bör i regel ske inom Mässan"[144] fäste Andra Vatikankonciliet uppmärksamheten på det unika sambandet mellan Eukaristin och äktenskapet. För att bättre kunna förstå och leva ut det kristna äktenskaps- och familjelivets nådegåvor och förpliktelser, är det alldeles nödvändigt att återupptäcka och stärka detta samband.

Eukaristin är själva källan till det kristna äktenskapet, och det eukaristiska offret representerar Kristi kärleksförbund med Kyrkan, som beseglades med hans blod på korset.[145] I detta det nya och eviga förbundets offer möter de kristna makarna källan varifrån deras eget äktenskapsförbund flödar, får sin inre struktur och ständigt förnyas. Som ett närvarogörande av Kristi kärleksoffer för Kyrkan, är Eukaristin en källa till den osjälviska människokärleken. I den eukaristiska kärleksgåvan finner den kristna familjen sin "gemenskaps" och sitt "uppdrags" fundament och själ, ty genom att få del av det eukaristiska brödet blir den kristna familjens olika medlemmar en enda kropp, som uppenbarar och har del i Kyrkans vidsträcktare enhet. Deras delaktighet i Kristi kropp som blir "utlämnad" och hans blod som blir "utgjutet" blir en oupphörlig källa till en missionerande och apostolisk dynamisk kraft för den kristna familjen.

OMVÄNDELSENS OCH FÖRSONINGENS SAKRAMENT

58. En livsnödvändig och ständig del av den kristna familjens heliggörande uppgift består i att acceptera den uppmaning till omvändelse som evangeliet riktar till alla kristna, som inte alltid förblir trogna mot den dopets "ständiga nyskapelse" som gör dem "heliga". Den kristna familjen är inte heller alltid trogen mot lagen om dopets nåd och helighet som förkunnas på nytt i äktenskapets sakrament.

Ångern och den ömsesidiga förlåtelsen inom den kristna familjen, som är så vanliga i det dagliga livet, får sina specifikt sakramental uttryck i den kristna botgöringen. I encyklikan *Humanae Vitæ* skrev Paulus VI följande om gifta par: "Om emellertid synden fortfarande har grepp över dem, skall de inte tappa modet utan ödmjukt och utan att ge upp ta sin tillflykt till Guds barmhärtighet som i överflöd skänkes dem i botens sakrament".[146]

Firandet av detta sakrament får en särskild betydelse för familjelivet. Genom att de i tron upptäcker att synden står i strid inte bara med förbundet med Gud, utan också med förbundet mellan man och hustru och med familjegemensaken, leds makarna och de övriga familjemedlemmarna fram till ett möte med Gud, som är "rik på barmhärtighet",[147] som ger dem sin kärlek vilken är starkare än synden,[148] och som återställer och fullkomnar äktenskapsförbundet och familjegemenskapen.

FAMILJEBÖNEN

59. Kyrkan ber för den kristna familjen och lär familjen att leva i generös överensstämmelse med den prästerliga gåva och uppgift som den fått ta emot av översteprästen Kristus. Det dopets prästadöme som innehas av de kristtrogna, och som utövas i äktenskapets sakrament, utgör faktiskt själva basen i makarnas och familjens prästerliga kallelse och uppdrag genom vilken deras dagliga liv omformas till "andliga offer som Gud tack vare Jesus Kristus tar emot med

glädje.”[149] Denna omvandling uppnås inte enbart genom firande av Eukaristin och de andra sakramenten, och genom självupppoffringar till Guds ära, utan också genom ett liv i bön, genom att i bön samtala med Fadern, genom Jesus Kristus, i den Helige Ande.

Familjebönen har sina särdrag. Den frambärs gemensamt, mannen och hustrun tillsammans, föräldrarna och barnen tillsammans. Bönegemenskap är både en konsekvens av och ett krav på den gemenskap som dopets och äktenskapets sakrament ger. De ord med vilka Herren Jesus utlovar sin närvaro, kan på ett speciellt sätt tillämpas på den kristna familjens medlemmar: ”Vidare säger jag er: Om två av er här på jorden kommer överens om att be om något, vad det än är, så skall de få det av min Fader i himlen. Ty där två eller tre är samlade i mitt namn, där är jag mitt ibland dem.”[150]

Familjebönen har familjen själv som sitt eget speciella böneämne, vilket i alla dess skiftande omständigheter ses som en Guds kallelse och de lever i den som ett barnens svar på sin fars anrop. Glädjeämnen och sorger, förhoppningar och besvikelser, födslar och årsdagar, föräldrarnas bröllopsdagar, avresor, bortvaro och hemkomster, viktiga och långtgående beslut, nära och kära dödsfall, etcetera – allt detta visar på Guds kärleksfulla ingripanden i familjens historia. De skall också ses som lägliga tillfällen för tacksägelse, bön om hjälp och en förtröstansfull överlåtelse av familjen i den gemensamme himmelske Faderns händer. Den kristna familjens värdighet och ansvar som huskyrka kan enbart uppnås med Guds oavbrutna hjälp, som verkligen kommer att ges, så länge den ödmjukt och med förtröstan vädjas om i bön.

UPPFOSTRARE SOM BER

60. På grund av deras värdighet och uppdrag har de kristna föräldrarna en uttrycklig skyldighet att lära sina barn att be, att gradvis få dem att upptäcka Gudsmysteriet och enskilt samtala med Gud: ”Det är i synnerhet i den kristna familjen – berikad av äktenskapssakramentets nåd och plikter – som barnen redan från sina yngsta år skall få kunskap om Gud, och lära sig att dyrka honom och älska sin nästa, enligt den tro de mottagit i dopet.”[151]

Föräldrarnas konkreta föredöme och levande vittnesbörd är grundläggande och oersättligt när deras barn skall lära sig att be. Endast genom att be tillsammans med barnen kan en far och en mor utöva sitt kungliga prästadöme, tränga in till sina barns innersta och där efterlämna avtryck som framtida händelser i barnens liv inte kan utplåna.

Låt oss än en gång lyssna till Paulus VI:s vädjan till föräldrarna: ”Mödrar, lär ni era barn de kristna bönerna? Förbereder ni dem, i samverkan med prästerna, för de sakrament som de får ta emot när de är unga: bikten, kommunionen och konfirmationen? Uppmuntrar ni dem till att, när de är sjuka, tänka på Kristi lidande? Att be den saliga Jungfrun och helgonen om hjälp? Ber ni Rosenkransen tillsammans i familjen? Och ni fäder, ber ni åtminstone ibland med era barn, och med alla som bor tillsammans med er? Er ärlighet i tanke och handling, när ni är samlade till någon gemensam bön, är ett föredöme och en lärdom för livet, en andakt av enastående betydelse. På så vis för ni in frid i era hem: *Pax huic domui*. Kom ihåg att det är på så sätt man bygger upp Kyrkan.”[152]

LITURGISK BÖN OCH PRIVAT BÖN

61. Som Andra Vatikankonciliet tydligt bekräftat, finns det ett djupt och livsviktigt band mellan Kyrkans bön och den enskilde kristtrogenes bön.[153] Ett viktigt syfte med huskyrkans bön är att på ett naturligt sätt introducera barnen i hela Kyrkans liturgiska bön, både genom att förbereda dem för den och genom att låta den få insteg i såväl det personliga som i familje- och samhällslivet. Härav följer nödvändigheten av att alla medlemmar av den kristna familjen gradvis deltar alltmer i firandet av Eukaristin, speciellt på söndagar och påbjudna högtider, och av de andra sakramenten, speciellt dem som gäller barnens kristna initiation. Konciliets direktiv öppnade en ny möjlighet för den kristna familjen när det räknade upp familjen bland de grupper som rekommenderades att läsa tidebönerna tillsammans.[154] Likaså måste den kristna familjen sträva efter att i hemmet, på ett sätt som är anpassat för dess medlemmar, fira kyrkoårets olika tider och högtider.

Som förberedelse inför gudstjänsten i kyrkan, och som en fortsättning på denna vid hemkomsten, ber den kristna familjen sina privata böner. Sådana böner uppvisar stor variationsrikedom. Dessa otaliga böneformer vittnar om hur enastående rikt Anden levandegör den

kristna bönen, och tillgodoser också de olika behoven och livssituationerna hos dem som vänder sig till Herren i bön. Förutom morgon- och aftonbön bör vissa böneformer uttryckligen uppmuntras, i enlighet med synodfädernas anvisningar: läsning av och meditation över Guds ord; förberedelse inför mottagandet av sakramenten; andakt och vigning till Jesu heliga hjärta; de olika formerna för vörndnad för den saliga jungfrun Maria; bordsbön före och efter måltiderna; och deltagande i folkfromhetens olika yttringar.

Kyrkan respekterar Guds barns frihet, men har alltid med särskild omsorg och enträgenhet förordat vissa speciella fromhetsyttringar för de kristtrognas. Bland dessa måste reciterandet av Rosenkransen nämnas: "Vi vill nu, i linje med våra företrädares tankar, starkt rekommendera att man inom familjen ber Rosenkransen tillsammans. ... Utan tvekan ... bör Rosenkransen ses som en av de bästa och mest effektiva formerna för gemensam bön som den kristna familjen uppmanas att be. Vi vill gärna tro, och hoppas verkligen, att Rosenkransen skall vara den böneform som ofta och helst används när familjen samlas för att be." [155] På så sätt blir äkta Mariafromhet – som yttrar sig i uppriktig kärlek till och generös efterföljelse av den saliga Jungfruns begrundande andliga sinnelag – ett speciellt verktyg för att främja en kärleksfull familjegemenskap och för att utveckla andligheten inom äktenskapet och familjen. För hon som är Kristi och Kyrkans Moder är på ett speciellt sätt också de kristna familjernas, huskyrkornas, Moder.

BÖNEN OCH LIVET

62. Det får aldrig glömmas bort att bönen är en central, livsviktig del av det kristna livets fullhet. Ja, bönen är en viktig del av själva vår mänsklighet: den är "det främsta uttrycket för människans inre sanning, den främsta förutsättningen för verklig andlig frihet." [156]

Bönen är långt ifrån någon flykt från de dagliga förpliktelseerna, den är den kristna familjens starkaste drivkraft för att ta sig an och fullgöra alla sina förpliktelser som det mänskliga samhällets främsta och grundläggande cell. Den kristna familjens faktiska deltagande i Kyrkans liv och uppdrag står alltså i direkt proportion till troheten och intensiteten i den bön med vilken den är förenad med den fruktbärande vinstocken som är Herren Kristus. [157]

Om den kristna familjen är fruktbärande i sin speciella uppgift i det mänskliga framåt-skridandets tjänst – vilket i sig självt inte kan omvandla världen – så beror det alltså på dess levande förening med Kristus, som livnär av liturgin, självuppoffring och bön. [158]

C. Den kristna familjen som en gemenskap i människans tjänst

DET NYA KÄRLEKSBUDET

63. Kyrkan – som är ett profet-, präst- och kungafolk – har fått uppdraget att föra alla människor fram till att ta emot Guds ord i tro, att fira och bekänna denna tro i sakramenten och bönen, och att låta den komma till uttryck i livets konkreta verkligheter i enlighet med kärlekens gåva och nya bud.

Det kristna livets lag finns inte nedskriven i någon lagbok, men i den Helige Andes personliga handlande som inspirerar och vägleder den kristne. Det är "livets Andes lag ... i Kristus Jesus" [159] "ty Guds kärlek är utgjuten i våra hjärtan genom den Helige Ande, som han har gett oss." [160]

Detta gäller också de kristna makarna och den kristna familjen. Deras vägledare och levnadsregel är Jesu Ande som ingjutits i deras hjärtan vid firandet av äktenskapets sakrament. I kontinuitet med dopet i vattnet och Anden, förkunnas evangeliets kärlekslag på nytt i äktenskapet, och genom Andens gåva inpräglas denna ännu djupare i de kristna makarnas hjärtan. Deras renade och återlösta kärlek är en frukt av Andens handlande i de troendes hjärtan, samtidigt som den utgör det grundläggande budet i deras moraliska liv som de skall leva i ansvarsfull frihet.

Den kristna familjen inspireras och vägleds alltså av Andens nya lag och den är – i innerlig gemenskap med Kyrkan, kungafolket – kallad till att utföra sin "tjänst" av kärlek till Gud och sina medmänniskor. Liksom Kristus utövar sin kungamakt genom att tjäna oss,[161] upptäcker den kristne den sanna innebörden av sin delaktighet i sin Herres kungavärdighet när han deltar i Hans anda och sätt att tjäna människan. "Denna makt meddelade [Kristus] sina lärjungar, för att även de skulle stå fast grundade i konungslig frihet och genom självförnekelse och ett heligt liv övervinna dödens välde i sig själva (jfr. Rom 6:12), ja, än mer, för att de, genom att tjäna Kristus i de andra, i ödmjukhet och tålmod skulle leda sina bröder till den konung, inför vilken att tjäna honom betyder att härska. Herren vill ju även genom lekmännen utbreda sitt rike, sanningens och livets rike, helighetens och nådens rike, rättvisans, kärlekens och fridens rike, i detta rike skall själva skapelsen befrias från sitt slaveri under förgängelsen och nå fram till den frihet som är en följd av Guds barns härlighet (jfr. Rom 8:21)."[162]

UPPTÄCK GUDS AVBILD I VARJE BRODER OCH SYSTER

64. Inspirerad och understödd av det nya kärleksbudet välkomnar, respekterar och tjänar den kristna familjen varje människa, och bemöter var och en i enlighet med hans eller hennes värdighet som person och ett Guds barn.

I synnerhet måste så ske mellan makarna och inom familjen, genom dagliga bemödanden för att främja en sann personlig gemenskap, som måste börja i och utvecklas genom en inre kärleks-gemenskap. Detta sätt att leva måste sedan utvidgas till den kyrkliga gemenskapens vidare krets, som den kristna familjen är en del av. Tack vare kärleken inom familjen, kan och bör Kyrkan få en mer hemlik eller familjär framtoning, genom att utveckla en mänskligare och broderligare typ av relationer.

Kärleken når också längre än till våra trossyskon eftersom "varje människa är min broder eller syster". I varje individ, speciellt i de fattiga, svaga och de som lider eller blir orättvist behandlade, upptäcker kärleken Kristi ansikte, och en medmänniska att älska och tjäna.

För att familjen skall kunna tjäna människan på ett sant evangeliskt sätt, måste Andra Vatikankoncilets instruktioner noggrant förverkligas: "För att detta utövande av kärleken skall kunna ske utan allt förbehåll och bli vad det skall vara, måste vissa regler iakttas. Sålunda skall man i sin nästa se både Guds avbild, till vilken han eller hon är skapad, och Kristus, Herren, som djupast sett är mottagaren av den gåva, som ges åt en behövande." [163]

Genom att bygga upp Kyrkan på kärlek ställer sig den kristna familjen till människans och världens förfogande, genom att verkligen åstadkomma det "mänskliga framåtskridande" vars innebörd sammanfattades i synodens budskap till familjerna: "En annan uppgift för familjen är att utveckla personer i kärlek och att också visa kärlek i alla dess relationer, så att den inte sluter sig i sig själv utan förblir öppen för gemenskap, driven av ett sinne för rättvisa och omtanke om andra, liksom av en medvetenhet om sitt ansvar gentemot hela samhället." [164]

FJÄRDE DELEN

FAMILJESJÄLAVÅRDEN:

STADIER, STRUKTURER, MEDEL OCH SITUATIONER

I – Familjesjälavårdens stadier

KYRKAN LEDSAGAR DEN KRISTNA FAMILJEN PÅ DESS RESA GENOM LIVET

65. Liksom varje annan levande verklighet, är även familjen kallad till att utvecklas och växa. Efter förlovningstidens förberedelse och äktenskapets sakramentala firande, börjar paret sin dagliga färd mot ett successivt förverkligande av äktenskapets värden och uppfyllandet av dess förpliktelser.

I trons ljus och i kraft av hoppet blir också den kristna familjen, i gemenskap med Kyrkan, delaktig i den jordiska pilgrimsvandringen mot den fulla uppenbarelsen och manifestationen av Guds rike.

Därför måste det än en gång betonas att Kyrkans pastorala ingripande för att stödja familjen är mycket angeläget. Familjens själavård måste stärkas och utvecklas med all kraft, och den måste hanteras som ett verkligt prioriterat område, i förvisning om att evangelisationen i framtiden kommer att vara starkt beroende av huskyrkan.[165]

Den pastorala omsorgen skall inte begränsas till de kristna familjer som bor i närheten; den måste vidga sina gränser i samklang med Jesu hjärta, och bli omtänksammare mot familjer överhuvudtaget och i synnerhet mot de familjer som befinner sig i svåra eller regelvidriga situationer. Kyrkan måste kunna ge dem alla ett ord av sanning, godhet, förståelse, hopp och djup sympati med deras ibland tragiska svårigheter. Hon skall osjälviskt hjälpa alla så att de kan närma sig det familjeideal som Skaparen redan "i begynnelsen" avsåg, och som Kristus har förnyat med sin återlösande nåd.

Kyrkans pastorala verksamhet måste bedrivas successivt, också i betydelsen att följa med familjen, göra sällskap med den steg för steg, genom de olika stadierna av dess formering och utveckling.

FÖRBEREDELSE FÖR ÄKTENSKAPET

66. Mer än någonsin är det i vår tid nödvändigt att förbereda unga människor för äktenskap och familjeliv. I vissa länder är det fortfarande familjerna själva som, i enlighet med gammal sed, ser till att äktenskapets och familjelivets värden förs vidare till de unga, och detta gör de genom en successiv uppfostran och initiering. Men de förändringar som skett i så gott som alla moderna samhällen, kräver att inte bara familjen utan också samhället och Kyrkan måste involveras i ansträngningarna för att förbereda de unga på lämpligt sätt för deras framtida förpliktelser. Många negativa företeelser som idag beklagligtvis märks i familjelivet är en följd av det faktum att unga människor – i de nya omständigheterna – inte bara glömmer bort värdenas rätta ordning, utan också att de – på grund av att de inte längre har några säkra normer för hur de skall bete sig – inte vet hur de skall möta och hantera de nya svårigheterna. Men erfarenheten lär dock att ungdomar som förberetts ordentligt för familjelivet i allmänhet lyckas bättre än andra.

Detta gäller i ännu högre grad för det kristna äktenskapet, som påverkar väldigt många mäns och kvinnors helighet. Kyrkan måste därför stödja tillkomsten av bättre och mer intensiva program för förberedelse inför äktenskapet, för att i möjligaste mån undanröja de svårigheter som många makar hamnar i, och i ännu högre grad för att gynna tillkomsten av och mognaden i lyckade äktenskap.

Äktenskapsförberedelserna måste ses och genomföras som en stegvis och kontinuerlig process. Den består av tre huvudetapper: en avlägsen, en närmare och en omedelbar förberedelse.

Den avlägsna förberedelsen börjar redan i tidiga barnaår, i den kloka familjefostran som får barnen att lära känna sig själva som människor med en rik och komplex psykologi och med en speciell personlighet med dess styrkor och svagheter. Det är den period då uppskattningen av alla äkta mänskliga värden – såväl i de interpersonella som i de samhällliga relationerna – ingjuts, med allt vad detta betyder för karaktärsdaningen, för kontrollen och det rätta bruket av

de egna böjelserna, för hur man betraktar och bemöter personer av det andra könet, och så vidare. Det är också nödvändigt, speciellt för kristna, med en stabil andlig och kateketisk formering som kan visa på äktenskapet som äkta kallelse och uppdrag, utan att utesluta möjligheten att ge sig helt till Gud i kallelse till präst- eller ordenslivet.

På denna grund bygger man därefter gradvis upp den närmare förberedelsen, som innefattar en mer specifik förberedelse för sakramenten, en återupptäckt av dem, så att säga. Detta sker från lämplig ålder och med adekvat trosundervisning, liknande den som ges till dopkandidater. Denna förnyade trosundervisning av ungdomar och andra som förbereder sig för det kristna äktenskapet är absolut nödvändig för att sakramentet skall firas och levas med det rätta moraliska och andliga sinnelaget. Den religiösa formeringen av ungdomar bör, vid rätt tidpunkt och med hänsyn till de olika konkreta behoven, integreras med förberedelsen för livet som ett par. Denna förberedelse måste presentera äktenskapet som en interpersonell relation mellan en man och en kvinna som måste utvecklas kontinuerligt. Den måste också uppmuntra de berörda till att studera frågorna om den äktenskapliga sexualitetens och det ansvarsfulla föräldraskapets natur, med tillhörande grundläggande medicinska och biologiska kunskap. Den måste dessutom underrätta de berörda om de rätta metoderna för barnuppfostran, och hjälpa dem att skaffa sig de nödvändiga grundförutsättningarna för ett välordnat familjeliv, sådant som ett fast arbete, tillräckliga finansiella resurser, klok förvaltning och kunskaper om hur man sköter ett hushåll.

Slutligen får man inte förbise förberedelse för familjeapostolatet; för broderlig solidaritet och samarbete med andra familjer; för aktivt medlemskap i grupper, föreningar, rörelser och för nya åtaganden för familjens mänskliga och kristna bästa.

Den omedelbara förberedelsen för firandet av äktenskapets sakrament måste äga rum månaderna och veckorna omedelbart före bröllopet, för att ge en ny mening, nytt innehåll och ny form åt den så kallade föräktenskapliga undersökning som den kanoniska lagen kräver. Denna förberedelse är nödvändig i samtliga fall, men den är extra nödvändig för sådana förlovade par som fortfarande uppvisar bristande kunskaper om – eller har svårigheter med – den kristna läran och det kristna levnadssättet.

Bland de första grunder som måste ingjutas under denna färd i tro, vilken liknar dopkandidaternas förberedelsetid, är en djupare kunskap om Kristi och Kyrkans mysterium; om det kristna äktenskapets nåd och ansvar, liksom förberedelse för att kunna ta aktivt och medvetet del i vigselliturgi riter.

Den kristna familjen liksom hela den kyrkliga gemenskapen bör engagera sig i äktenskapsförberedelsens olika faser, vilka här bara fått en skissartad beskrivning. Det är önskvärt att biskopskonferenserna – på samma sätt som de intresserar sig för lämpliga initiativ för att hjälpa förlovade par att bli mer medvetna om allvaret i sitt val, och att hjälpa själasörjare att försäkra sig om parets rätta sinnelag – också ser till att det ges ut ett Direktiv för familjens själavård. I detta skall de först och främst fastställa minimikraven när det gäller "Förberedelsekursernas" innehåll, längd och metod, samt hur man – läromässigt, pedagogiskt, juridiskt och medicinskt – skall balansera och strukturera äktenskapets olika aspekter på ett sådant sätt, att de som förbereder sig för äktenskapet inte bara får en intellektuell utbildning, utan också känner en längtan efter att ta aktiv del i den kyrkliga gemenskapen.

Fastän man inte skall underskatta nödvändigheten av och skyldigheten att genomgå den omedelbara förberedelsen inför äktenskapet – vilket man skulle göra om undantag från detta vore lätt att få – måste denna förberedelse ändå alltid framställas och genomföras i praktiken på ett sådant sätt att ett överhoppande av denna i sig inte får utgöra ett hinder för äktenskap.

FIRANDET

67. Det kristna äktenskapet kräver normalt ett liturgiskt firande, som i social och gemenskaplig form uttrycker att det äktenskapliga förbundet mellan två döpta personer i huvudsak är någonting kyrkligt och sakramentalt.

Eftersom det är en sakramental, heliggörande handling – infogad i liturgin, som är höjdpunkten i Kyrkans verksamhet och källan till hennes heliggörande makt[166] – måste äktenskapets firande *per se* vara giltigt, värdigt och fruktbarande. Detta öppnar ett brett fält för själavården, för att de behov skall kunna mötas fullt ut som härrör från det äktenskapliga

förbundets natur – som upphöjts till ett sakrament – men också för att troget efterfölja Kyrkans ordning med det fria samtycket, äktenskapshindren, den kanoniska formen och själva firningsritualen. Firandet skall ske på ett enkelt och värdigt sätt, enligt normerna från Kyrkans sakkunniga myndigheter. Om de vill får de också – i enlighet med tidens och platsens förhållanden, och i överensstämmelse med de av Apostoliska stolen utgiva normerna[167] – inkludera sådana element i det liturgiska firandet som i den aktuella kulturen bättre förmår uttrycka äktenskapskontraktets djupa mänskliga och religiösa innebörd, under förutsättning att sådana element inte innehåller någonting som inte är i samklang med den kristna tron och moralen.

Eftersom det är ett tecken, bör det liturgiska firandet utföras på ett sådant sätt att det, också i yttre avseende, blir en förkunnelse av Guds ord och en bekännelse av tron, från den troende gemenskapens sida. Det pastorala uppdraget skall här uttryckas genom en klok och noggrann förberedelse av Ordets liturgi, och genom trosundervisning till dem som deltar i firandet, först och främst paret som ingår äktenskapet.

Eftersom Kyrkan här utför en sakramental handling, måste äktenskapets liturgiska firande involvera den kristna gemenskapen, genom alla de närvarandes fulla, aktiva och ansvarsfulla deltagande, i enlighet med var och ens ställning och uppgift: bruden och brudgummen; prästen; de bägge bröllopsvittnena; släktingarna; vännerna; de övriga troende, som alla tillhör en församling som uppenbarar och lever Kristi och hans Kyrkas mysterium. När det kristna äktenskapet firas inom förfädernas kultur- och traditionssfär, skall de principer som lagts fram ovan följas.

ÄKTENSKAPETS FIRANDE OCH EVANGELISERINGEN AV DÖPTA ICKE-TROENDE PERSONER

68. Just på grund av att speciell uppmärksamhet måste ägnas åt den moraliska och andliga läggningen hos dem som skall gifta sig, i synnerhet åt deras tro, måste vi här ta upp en inte sällan förekommande svårighet som Kyrkans präster kan råka ut för i vårt sekulariserade samhälle.

Tron hos personer som ber Kyrkan om att få gifta sig kan verkligen uppvisa gradskillnader, och det är själasörjarnas uppgift att få dem att återupptäcka denna tro och att ge den näring och föra den fram till mognad. Men själasörjarna måste också förstå skälen till att Kyrkan även ger tillträde till äktenskapets firande till sådana som inte har de fullständiga förutsättningarna.

Det speciella element som särskiljer äktenskapets sakrament från alla de andra sakramenten är detta: det är sakramentet för någonting som var en del av själva skapelseordningen; det är just det äktenskapsförbund som Skaparen instiftade "i begynnelsen". En man och en kvinnas beslut att gifta sig i överensstämmelse med denna gudomliga plan – det vill säga, beslutet att genom sitt oåterkalleliga äktenskapliga samtycke, förbinda hela sina liv till oupplöslig kärlek och ovillkorlig trohet – innefattar därför verkligen, om än inte fullt medvetet, en attityd av djup lydnad mot Guds vilja, en attityd som inte kan finnas utan Guds nåd. De har därför redan påbörjat det som i sann och riktig mening är en färd mot frälsningen, en färd som firandet av sakramentet och den omedelbara förberedelsen för det kan komplettera och föra till fullbordan, om de har ett hederligt uppsåt.

Å andra sidan är det sant att förlovade par på sina håll ber om kyrklig vigsel av sociala snarare än uppriktigt religiösa skäl. Detta är inte förvånande, eftersom äktenskapet ju inte är något som enbart angår personerna som gifter sig. Det är till själva sin natur också en social angelägenhet, som i samhällets ögon binder samman det par som gifter sig. Och dess firande har alltid setts som en glädjens dag som sammanför familjer och vänner. Det är därför självklart att såväl sociala som personliga skäl finns med när man ber att få gifta sig i en kyrka.

Men vi får ändå inte glömma att dessa förlovade par, i kraft av sitt dop, redan är delaktiga i Kristi äktenskapsförbund med Kyrkan, och att de – genom sitt rätta uppsåt – har accepterat Guds plan när det gäller äktenskapet och att de därför, åtminstone underförstått, samtycker till det som Kyrkan ämnar göra när hon firar äktenskapet. Det faktum att motiv av social natur också finns med i denna begäran är inte något tillräckligt skäl för prästerna att vägra förrätta vigseln. Som Andra Vatikankonciliet lär är det dessutom så att sakramenten, genom orden och de rituella handlingarna, ger näring åt och styrker tron[168], den tro mot vilken det gifta paret redan färdas på grund av sitt hederliga uppsåt, som Kristi nåd naturligtvis stödjer och bevarar.

Om man skulle ställa upp andra kriterier för tillträde till kyrklig vigsel, kriterier angående graden av tro hos dem som skall gifta sig, skulle detta framför allt kunna medföra allvarliga risker. Först och främst risken att fälla grundlösa och diskriminerande omdömen. För det andra skulle giltigheten av redan ingångna äktenskap kunna dras i tvivelsmål, till stor skada för de kristna gemenskaperna, och ge makarna nya och oberättigade samvetskval. Dessutom skulle man riskera ett ifrågasättande av den sakramentala karaktären i många äktenskap bland bröderna som är skilda från Katolska Kyrkans fulla gemenskap, och därigenom motsäga den kyrkliga traditionen.

Men när förlovade par, trots alla ansträngningar, öppet och uttryckligen förkastar det som Kyrkan ämnar göra när äktenskapet mellan döpta personer firas, får själasörjaren inte ge dem tillträde till kyrklig vigsel. Trots sin vägran är han skyldig att notera situationen och klargöra för de berörda, att det under dessa omsändigheter inte är Kyrkan men de själva som lägger hinder i vägen för den vigsel de ber om.

Än en gång framgår det hur angeläget det är med evangelisation och trosundervisning före och efter bröllopet – och att den genomförs av hela den kristna gemenskapen – så att varje man och kvinna som gifter sig skall kunna fira äktenskapets sakrament inte bara giltigt utan också på ett fruktbart sätt.

SJÄLAVÅRDEN EFTER BRÖLLOPET

69. Själavården för den lagligt bildade familjen är i praktiken ett uttryck för den uppgift som alla medlemmarna i den lokala kyrkliga gemenskapen har, att hjälpa paret att upptäcka och leva ut sin nya kallelse och sitt nya uppdrag. För att familjen skall kunna bli en alltmer äkta kärleksgemenskap, är det nödvändigt att alla dess medlemmar får hjälp med och utbildning för sina förpliktelser, så att de genom ömsesidigt tjänande, och aktivt deltagande i familjelivet, kan hantera de nya problem som uppkommer.

Detta gäller i synnerhet de unga familjerna, och speciellt under de första åren av äktenskapet, då de kommit in i ett sammanhang med nya värden och skyldigheter. Då är de mer sårbara för de eventuella svårigheter som kan uppstå när de anpassar sig för livet tillsammans, eller när de får barn.

Unga gifta par bör lära sig att villigt acceptera, och ta vara på, den diskreta finkänsliga och generösa hjälp de kan få av andra par som hunnit få längre erfarenhet av äktenskaps- och familjelivet. Inom den kyrkliga gemenskapen – den stora familjen av kristna familjer – kommer det därigenom att ske ett ömsesidigt utbyte av närvaro och hjälp mellan alla familjerna, som var och en ställer sina egna livserfarenheter, liksom sina tros- och nådegåvor, till de andras förfogande. Besjälad av en sann apostolisk anda kommer denna hjälp från familj till familj att vara en av de enklaste, effektivaste och mest tillgängliga sätten att föra vidare dessa kristna värden som är både startpunkten och målet för all själavård. På så vis begränsas inte de unga familjerna till att bara vara mottagare, utan de kommer i sin tur – efter att ha blivit hjälpta på detta sätt – att genom praktiska bidrag och sina livs vittnesbörd vara en berikande källa för andra, sedan länge etablerade familjer.

I sin själavård för unga familjer måste Kyrkan också ägna särskild uppmärksamhet åt att hjälpa dem att leva ut den äktenskapliga kärleken på ett ansvarsfullt sätt, i relation till dess krav på gemenskap och på att stå i livets tjänst. Hon måste på samma sätt hjälpa dem att få de förtroendefulla umgängesformerna i familjens dagliga liv att stå i samklang med ett generöst deltagande i arbetet för att bygga upp Kyrkan och samhället. När det gifta paret genom barnens födelse blir till en familj i dess fulla och speciella innebörd, kommer Kyrkan fortfarande att stå föräldrarna nära för att de skall ta emot och älska sina barn som en gåva de fått från livets Herre, och med glädje ta på sig uppgiften att tjäna dem i deras mänskliga och kristna utveckling.

II – Familjesjälavårdens strukturer

Kyrkan är engagerad i sitt frälsande uppdrag, och den själavårdande verksamheten är alltid det aktiva uttrycket för hennes verklighet. Även familjens själavård – som är en särskild och

speciell form av pastoral verksamhet – har Kyrkan själv som sin aktiva princip och verkande orsak, genom hennes strukturer och arbetare.

DEN KYRKLIGA GEMENSKAPEN OCH FÖRSAMLINGEN I SYNNERHET

70. Kyrkan, den både frälsta och frälsande gemenskapen, måste här betraktas under två aspekter: som universell och som enskild. Den andra aspekten uttrycks och förverkligas i stiftets gemenskap, som pastoralt sett är uppdelat i mindre gemenskaper, av vilka församlingen är särskilt betydelsefull.

Gemenskapen med den universella Kyrkan utgör inget hinder för de olika partikularkyrkornas stadga och egenart, snarare garanterar och främjar den dessa. Partikularkyrkorna förblir de mer direkta och effektiva verksamhetssubjekten när det gäller genomförandet av familjesjälavården i praktiken. I detta avseende måste varje lokalkyrka, och speciellt varje församlingsgemenskap, bli mer påtagligt medveten om den nåd och det ansvar som den får ta emot från Herren för att kunna främja familjesjälavården. Ingen plan för organiserat pastoralt arbete, på någon nivå, får någonsin försumma att ta hänsyn till familjesjälavården.

I ljuset av detta ansvar måste man även betrakta vikten av en ordentlig förberedelse av alla dem som mer speciellt skall ägna sig åt denna form av apostolat. Präster, ordensmän och ordenskvinnor bör redan under sin formeringstid gradvis och grundligt sättas in i och utbildas för olika sådana uppgifter. Bland de många initiativen lyfter jag med glädje fram det i Rom, vid Påvliga Lateranuniversitetet, nyligen grundade Institutet för högre studier av familjefrågorna. Institut av denna typ har också etablerats i en del stift. Biskoparna bör se till att så många präster som möjligt deltar i för detta ändamål anpassade kurser innan de tillträder sina församlingstjänster i stiftet. På andra ställen hålls sådana kurser regelbundet vid institut för högre teologiska och pastorala studier. Sådana initiativ bör uppmuntras, understödjas, mångfaldigas, och naturligtvis göras tillgängliga även för sådana lekmän som avser att använda sitt (medicinska, rättsliga, psykologiska, sociala eller pedagogiska) yrkeskunnande för att hjälpa familjen.

FAMILJEN

71. Men det är speciellt nödvändigt att erkänna den unika ställning som makarnas och de kristna familjernas uppdrag har på detta område, i kraft av den nåd de fått ta emot i sakramentet. Detta uppdrag måste utföras som en tjänst för Kyrkans uppbyggnad och Gudsrikets upprättande i historien. Detta krävs som en ödmjuk lydnadshandling mot Herren Kristus. För det är han som, i kraft av att döpta personers äktenskap har upphöjts till ett sakrament – ger kristna makar ett speciellt uppdrag som apostlar, genom att sända ut dem som arbetare i hans vingård, och på ett mycket speciellt sätt till familjens fält.

I denna verksamhet agerar makarna i gemenskap och samarbete med Kyrkans övriga medlemmar, som också arbetar för familjen, genom att bidra med sina gåvor och tjänster. Detta apostolat skall först och främst bedrivas inom de berördas familjer, och vittnesbördet ges genom ett liv i överensstämmelse med den gudomliga lagen i alla dess aspekter, genom barnens kristna fostran; genom att hjälpa dem att mogna i tron; genom att lära dem kyskhet; genom att förbereda dem för livet; genom att vaksamt skydda dem från de ideologiska och moraliska faror som de ofta hotas av; genom att gradvis och ansvarsfullt inkludera dem i den kyrkliga och samhällseliga gemenskapen; genom hjälp och råd när det gäller val av livsväg; genom ömsesidig hjälp familjemedlemmarna emellan för gemensam tillväxt som människor och kristna; och så vidare. Familjens apostolat skall också vidgas genom andliga och materiella barmhärtighetsgärningar mot andra familjer, speciellt de mest behövande, de fattiga, sjuka, gamla, handikappade, föräldralösa, änkor, dem som övergivits av sin make eller maka, ogifta mödrar och havande kvinnor som på grund av svåra förhållanden frestas till att göra abort, och så vidare.

SAMMANSLUTNINGAR AV FAMILJER FÖR FAMILJER

72. Medan vi fortfarande håller oss kvar i Kyrkan – som är det för familjens själavård ansvariga subjektet – bör vi även nämna de olika grupperingar som hennes troende medlemmar bildat, där Kristi Kyrkas mysterium i viss utsträckning manifesteras och levs ut. Man måste därför

erkänna och ta väl vara på de olika kyrkliga gemenskaperna, de olika grupper och otaliga rörelser, som är engagerade i familjesjälavården på skilda sätt, av olika anledningar och på olika nivåer – och göra det i relation till dessa grupperingars egna särdrag, syften, effektivitet och metoder.

Av denna anledning erkände synoden uttryckligen det värdefulla bidrag som kommer från sådana sammanslutningar som ägnar sig åt andlighet, formering och apostolat. Det är deras uppgift att utveckla en levande solidaritetskänsla bland de troende; att främja ett levnadssätt som är inspirerat av evangeliet och av Kyrkans tro; att forma samvetena enligt de kristna värdena och inte efter allmänna opinionens normer; och att stimulera människor till barmhärtighetsgärningar för varandra och andra i en öppen anda som gör de kristna familjerna till en verklig ljuskälla och en hälsosam surdeg för andra familjer.

Det är på ett liknande sätt önskvärt att de kristna familjerna, med en levande känsla för det allmänna bästa, aktivt engagerar sig på alla nivåer även i andra, icke-kyrkliga sammanslutningar. Vissa av dessa sammanslutningar arbetar för bevarandet, spridandet och värnandet av varje folks goda etiska och kulturella värden; den mänskliga personens utveckling; mödrarnas och spädbarnens medicinska, juridiska och sociala skydd; rättvisa förbättringar för kvinnorna och kampen mot allt som skadar deras värdighet; ökad ömsesidig solidaritet och större kunskap om frågorna kring ansvarsfull familjeplanering enligt naturliga metoder som överensstämmer med människans värdighet och Kyrkans lära. Andra av dessa sammanslutningar arbetar för uppbyggandet av en rättvisare och mänskligare värld; för rättvisa lagar som främjar en rättvis samhällsordning med full respekt för individens och familjens värdighet och alla deras legitima friheter, på både nationell och internationell nivå; för samarbete med skolan och med de andra institutioner som kompletterar barnens fostran; och så vidare.

III – Familjesjälavårdens aktörer

Förutom familjen, som är föremålet men framför allt själva ämnet för familjesjälavården, måste även de andra huvudaktörerna i denna speciella sektor nämnas.

BISKOPAR OCH PRÄSTER

73. Biskopen är den i första hand ansvarige för familjesjälavården i stiftet. Som fader och herde måste han visa särskild omsorg om denna klart prioriterade sektor av själavården. Han måste personligen ägna den intresse, omsorg och tid, skjuta till personal och andra resurser, men framför allt personligt stöd till familjerna och till alla dem i stiftets olika organ som bistår honom i familjesjälavården. Han bör vara speciellt angelägen om att hans stift alltmer blir till en riktig "stiftsfamilj", en förebild och källa till hopp för dess många medlemsfamiljer. Grundandet av Påvliga rådet för familjen skall ses i detta ljus. Det är ett tecken på den vikt jag lägger vid familjesjälavården i världen. Rådet är också tänkt att vara ett effektivt instrument för att hjälpa och stödja familjesjälavården på alla nivåer.

Biskoparna begagnar sig speciellt av prästerna, vilkas uppgift – som synoden uttryckligen betonar – utgör en väsentlig del av Kyrkans tjänartjänst för äktenskapet och familjen. Det samma gäller de diakoner som eventuellt får ansvaret för denna del av den pastorala verksamheten.

Deras ansvar omfattar inte enbart moraliska och liturgiska frågor, utan också personliga och sociala. De måste stödja familjen i dess svårigheter och lidanden, visa omsorg om dess medlemmar och hjälpa dem att se sina liv i evangeliets ljus. Det är inte överflödigt att notera, att om Kyrkans tjänare utför detta uppdrag med tillbörlig urskillningsförmåga och i sann apostolisk anda, kan han få ny uppmuntran och andlig energi även för sitt eget kall och sin egen tjänsteutövning.

När prästerna och diakonerna genomgått lämplig och seriös förberedelse för detta apostolat, måste de ständigt uppträda gentemot familjerna som fäder, bröder, herdar och lärare, och bistå dem med nådemedlen och upplysa dem med sanningens ljus. Deras undervisning och råd

måste därför alltid vara i harmoni med Kyrkans autentiska läroämbete (Magisteriet), på ett sådant sätt att den hjälper Guds folk att få det rätta trossinnet, och sedan leva efter det i det praktiska livet. Sådan trohet mot Läroämbetet kommer också att göra det möjligt för prästerna att göra allt för att uppnå ett gemensamt bedömnings sätt, för att undvika samvetsbetänkligheter bland de troende.

I Kyrkan är prästerna och lekmännen delaktiga i Kristi profetiska uppdrag: lekmännen utövar detta genom att vittna om tron genom sina ord och sina kristna liv; prästerna genom att i detta vittnesbörd särskilja det som är äkta uttryck av tron från det som stämmer sämre överens med trons ljus; och familjen, som en kristen gemenskap, utöver detta uppdrag genom sin speciella delaktighet i och vittnesbörd om tron. Härigenom påbörjas en dialog även mellan själasörjarna och familjerna. Teologerna och experterna i familjefrågor kan vara till stor hjälp i denna dialog, genom att noga förklara innehållet i såväl Kyrkans lära som erfarenheten av familjelivet. På så sätt blir Läroämbetets undervisning bättre förstådd och dessutom öppnas vägen för dess gradvisa utveckling. Det är dock nyttigt att påminna om att den direkta och förpliktiggande normeringen i fråga om tros läran – även i familjefrågor – tillkommer det hierarkiska magisteriet. För att få den rätta förståelsen av tron och för att kunna främja en befogad pluralism – inom trons gränser – är det inte oväsentligt med tydligt definierade relationer mellan teologerna, experterna i familjefrågor och Läroämbetet.

ORDENSMÄN OCH ORDENSKVINNOR

74. Det bidrag som ordensmän och ordenskvinnor – och åt Gud vigda personer överhuvudtaget – kan ge till familjeapostolatet visar sig först och främst, och på ett grundläggande och personligt sätt, just i deras vigning till Gud. På grund av denna vigning, "blir ordensfolket en påminnelse för alla kristtrogna om det underbara äktenskapet med Gud, som kommer att bli uppenbart till fullo i den kommande tidsåldern, i vilken Kyrkan har Kristus som sin äkta make".[169] Och härigenom blir ordensfolket vittnen om den universella osjälviska människokärleken som, genom det kyska liv de valt för himmelrikets skull, gör det möjligt för dem att i ännu större utsträckning ställa sig till förfogande för Gud och apostolatets verksamhet.

Detta ger ordensmännen och ordenskvinnorna – och medlemmarna av sekularinstituten och andra sammanslutningar som söker kärlekens fulländning – möjlighet att, individuellt eller tillsammans, utveckla sin tjänst för familjerna, med särskild omsorg om barnen – speciellt de som är övergivna, önskade, föräldralösa, fattiga eller handikappade. De kan också besöka familjerna och se efter de sjuka; främja respektfulla och kärleksfulla relationer till enförälderfamiljer eller familjer som har problem eller lever åtskilda. De skulle kunna erbjuda sig att arbeta med undervisning och rådgivning för unga människor som förbereder sig för äktenskapet, och med att hjälpa makarna fram till ett verkligt ansvarsfullt föräldraskap. De kan öppna sina hem i enkel och hjärtlig gästfrihet, så att familjerna där får uppleva känslan av Guds närvaro och får smak för att bedja och "samla sig", och får se praktiska exempel på liv som levs i kärleksfull och broderlig glädje som medlemmar i Guds större familj.

Jag skulle vilja lägga till en mycket enträgen maning till ledarna för instituten för ett åt Gud vigd liv, att – alltid med betydande hänsyn till respektive instituts egentliga och ursprungliga nådegåva – betrakta familjeapostolatet som en av de prioriterade uppgifterna, som blivit än mer angelägen till följd av det rådande tillståndet i världen.

SPECIALISTER BLAND LEKMÄNNEN

75. Bland lekmännen finns det specialister (läkare, jurister, psykologer, socialarbetare, konsulter, etcetera) som kan ge familjerna ansevärd hjälp, och som antingen själva eller som medlemmar av olika sammanslutningar och initiativ erbjuder sig att bidra med upplysningar, råd, vägledning och stöd. Till dessa människor kan man mycket väl rikta de förmanade ord som jag hade tillfälle att framföra till Förbundet för kristet inspirerade familjerådgivningsbyråer:

"Ert åtagande förtjänar mycket väl att kallas mission, eftersom det drivs av så ädla syften och leder till så betydelsefulla resultat för samhällets och den kristna gemenskapens eget bästa. ... Allt som ni lyckas uträtta för att stödja familjen kommer absolut att nå bortom sin egen sfär, och nå ut också till andra människor så att det påverkar samhället. Världens och Kyrkans framtid går genom familjen." [170]

DEN SOCIALA KOMMUNIKATIONENS MOTTAGARE OCH AKTÖRER

76. Några särskilda ord bör också sägas om denna mycket viktiga kategori i det moderna livet. Det är välkänt att de sociala kommunikationsmedlen "påverkar sinnena hos dem som använder dem, och det ofta djupt, både känslomässigt och intellektuellt, men också i moraliskt och religiöst avseende", speciellt när det gäller unga människor.[171] De kan alltså utöva ett välgörande inflytande över familjens liv och vanor, och över barnens fostran, men på samma gång kan de också innehålla "försåt och faror som inte får ignoreras."[172] De kan också bli ett redskap – ibland mycket slipade och manipulerande, som tyvärr är fallet i olika delar av världen – för ideologier som splittrar och förvränger synen på livet och familjen, religion och moral, och istället sprider attityder som saknar respekt för människans sanna värdighet och bestämmelse.

Denna fara är ännu mer överhängande eftersom "den moderna livsstilen – speciellt i de mer industrialiserade länderna – bara alltför ofta får familjerna att svika sitt ansvar för barnens uppfostran. Televisionens och vissa skrifers förekomst i hemmet gör det lättare för dem att dra sig undan denna sin skyldighet, genom att låta barnens tid och energi upptas av dessa."[173] Härur kommer "plikten ... att skydda de unga från de angrepp som massmedia utsätter dem för", och att se till att familjens mediaanvändning regleras noggrant. Familjerna måste också vara angelägna om att hitta andra former av förströelser för barnen, former som är mer hälsosamma, nyttiga och fysiskt, moraliskt och andligt fostrande, "för att utveckla och dra nytta av de ungas fritid och styra deras krafter rätt."[174]

Eftersom de sociala kommunikationsmedlen, liksom skolan och miljön, dessutom ofta har ett betydande inflytande över barnens fostran, måste föräldrarna som mottagare aktivt försäkra sig om att barnen använder media på ett måttfullt, kritiskt, vaksamt och klokt sätt, genom att förstå vilken effekt medierna har på deras barn. Föräldrarna måste därför kontrollera användningen av media på ett sådant sätt att "barnens samveten utbildas till att fälla lugna och objektiva omdömen, som ger dem ledning vid valet eller bortvalet av tillgängliga program."[175]

Med samma engagemang måste föräldrarna bemöda sig om att påverka programutbudet och förberedelsearbetet inför själva programmen, genom att hålla kontakt – via lämpliga initiativ – med de ansvariga för produktionens och utsändningarnas olika faser. På så sätt kan de se till att de grundläggande mänskliga värden som är en del av det sanna goda i samhället inte ignoreras eller avsiktligt attackeras. Istället försäkras man sig om att familjefrågorna får sin rätta belysning och att de rätta lösningarna på dessa presenteras i de program som sänds. Om detta skrev min vördade företrädare Paulus VI:

"Producenterna måste känna till och respektera familjens behov, vilket ibland förutsätter att de har verkligt mod, och alltid hög ansvarskänsla. De förväntas faktiskt undvika allt som kan skada familjen i dess existens, stabilitet, balans och lycka. Varje gång familjens grundläggande värden utsätts för angrepp – såsom erotik eller våld, försvar av skilsmässor eller av ungdomarnas samhällsfientliga attityder – är det ett angrepp på människans sanna bästa".[176]

Jag har själv, vid ett liknande tillfälle, påpekat att familjerna "i stor utsträckning måste lita på den goda viljan, integriteten och ansvarskänslan hos dem som är yrkesverksamma inom media – utgivare, författare, producenter, regissörer, dramatiker, nyhetsjournalister, kommentatorer och skådespelare."[177] Därför är det också Kyrkans plikt att fortsätta att ägna stor omsorg åt dessa yrkeskategorier, och samtidigt uppmuntra och stödja de katoliker som känner sig kallade till, och har de nödvändiga talangerna för, denna känsliga typ av arbete.

IV – Familjesjälavården i svåra fall

SPECIELLA OMSTÄNDIGHETER

77. Ett ännu generösare, klokare och förståndigare pastoralt engagemang, med den Gode Herden som förebild, krävs när det gäller familjer som – ofta utan att själva vilja det, men på grund av olika slags påtryckningar – har hamnat i verkligt svåra situationer.

I detta avseende är det nödvändigt att rikta särskild uppmärksamhet mot vissa speciella grupper som är i större behov av, inte bara av bistånd utan också av mer kraftfulla åtgärder för

att påverka allmänna opinionen och i synnerhet de kulturella, ekonomiska och juridiska strukturerna, för att de yttersta orsakerna till deras behov skall kunna elimineras så långt som möjligt.

Detta gäller exempelvis migrantarbetarnas familjer; familjerna till dem som tvingas vara hemifrån långa perioder – till exempel medlemmar av de väpnade styrkorna, sjömän och alla slags kringresande människor; familjerna till fångar, flyktingar och landsförvisade; de storstadsfamiljer som lever som praktiskt taget utstötta ur samhället; bostadslösa familjer; ofullständiga familjer eller enförälderfamiljer; familjer med barn som är handikappade eller drogberoende; alkoholisternas familjer; familjer som ryckts bort från sin kulturella och sociala miljö, eller som löper risk att förlora den; familjer som diskrimineras av politiska eller andra skäl; ideologiskt splittrade familjer; familjer som inte lyckas hålla kontakt med församlingen; familjer som är utsatta för våld eller orättvis behandling på grund av sin tro; gifta tonårspår; och de äldre, som ofta tvingas leva ensamma och med otillräckliga medel till sitt livsuppehälle.

Familjerna till dem som är migranter, speciellt de med manuellt arbete och jordbruksarbete, måste kunna finna en hemvist överallt i Kyrkan. Denna uppgift går tillbaka på Kyrkans natur, hennes som är tecknet på enheten i mångfalden. Så långt möjligt bör dessa människor bistås av präster som har samma rit (liturgiska tradition), kultur och språk som de. Det är också Kyrkans uppgift att vädja till det allmänna samvetet och till alla makthavare i det sociala, ekonomiska och politiska livet, för att arbetarna skall få arbete i sina egna regioner och hemländer, och för att de skall få rättvisa löner, så att deras familjer kan återförenas så fort som möjligt; att deras kulturella identitet respekteras och att de behandlas på samma sätt som andra; och att deras barn skall få möjlighet, dels till att lära sig och kunna utöva ett yrke, men också till att äga så mycket mark som krävs för arbetet och livsuppehållet.

De ideologiskt splittrade familjerna utgör ett svårt problem. I dessa fall krävs särskild själavård. Först och främst är det nödvändigt att uppehålla taktfull personlig kontakt med sådana familjer. De troende familjemedlemmarna måste stärkas i sin tro och stödjas i sin kristna livsföring. Den mot katolicismen trogna parten får inte ge vika, men måste trots det alltid upprätthålla dialogen med den andra parten. Kärlek och respekt måste visas öppet i den fasta förhoppningen om att kunna bevara enheten. Mycket beror också på relationen mellan föräldrarna och barnen. Dessutom kan ideologier som är främmande för tron stimulera familjens troende medlemmar till att växa i tron och i vittnandet om kärleken.

Andra svåra omständigheter där familjen behöver hjälp av den kyrkliga gemenskapen och dess präster är: barnens tonårstid, som kan vara oroliga, upproriska och stundtals stormiga; barnens giftemål, som tar dem bort från sin familj; bristande förståelse eller bristande kärlek från dem man håller mest kära; när en av makarna överger den andra eller dör, som ger den smärtsamma erfarenheten av att leva som änka eller änkeman; eller en familjemedlems död, som bryter upp den ursprungliga kärnan i familjen och djupt förändrar den.

På motsvarande sätt kan Kyrkan inte heller ignorera ålderdomen med alla dess positiva och negativa aspekter. Den äktenskapliga kärleken, som blivit alltmer renad och förädlad av långvarig och obruten trohet, kan fördjupas på gamla dagar. Då kan de återstående krafterna, och den godhet och vishet man vunnit genom åren, ges vidare till andra, i en ny form. Men då finns också ensamhetens börda, oftare psykisk och känslomässig snarare än fysisk, till följd av att man överges eller försummas av såväl barnen som av släkt och vänner. Där finns också ett lidande till följd av dålig hälsa, gradvis avtagande krafter, det förödmjukande i att vara beroende av andra, i sorgen över att man kanske är en börda för sina nära och kära, och i vetskapen om att livets slut närmar sig. Under dessa omständigheter är det, som synodfäderna hävdade, lättare att hjälpa människor att förstå och leva ut de ädlaste aspekterna av äktenskapets och familjens andlighet, aspekter som hämtar sin inspiration från värdet av Kristi kors och uppståndelse – heliggörandets källa och källan till det dagliga livets djupaste lycka – i ljuset av det eviga livets eskatologiska verkligheter.

Försumma aldrig bönen, ljusets och kraftens källa och det kristna hoppets näring, i någon av dessa olika situationer.

BLANDÄKTENSKAP

78. Det växande antalet blandäktenskap mellan katoliker och andra döpta personer kräver också speciell självvårdande uppmärksamhet i ljuset av direktiven och normerna i de senaste dokumenten från Heliga Stolen, och i dem som utarbetats av biskopskonferenserna, för att de skall bli praktiskt tillämpliga i de olika situationerna.

Par som lever i blandäktenskap har speciella behov, som kan inordnas under tre huvudrubriker.

I första hand måste uppmärksamheten riktas mot de förpliktelser som tron ställer på den katolska parten, med avseende på trons fria utövande och den därav följande förpliktelsen att, så långt som möjligt, säkerställa att barnen döps och uppfostras i den katolska tron.[178]

Vidare bör man komma ihåg de särskilda inneboende svårigheterna i relationen mellan man och hustru när det gäller att respektera den religiösa friheten: denna frihet kan kränkas genom orättmätiga påtryckningar för att få den andra parten att ändra sin tro, eller genom att lägga hinder i vägen för att han eller hon skall kunna fritt utöva sin religion.

När det gäller vigselns liturgiska och kanoniska form kan varje ordinarius fritt utnyttja sina befogenheter och anpassa formen med hänsyn till vad som är nödvändigt.

När omständigheterna kräver det bör följande hållas i åtanke:

- Vid den särskilt anpassade förberedelsen av denna typ av äktenskap, måste varje rimlig ansträngning göras för att säkerställa en rätt förståelse av den katolska läran om äktenskapets egenskaper och skyldigheter, men också för att försäkra sig om att ovan nämnda påtryckningar och hinder inte skall förekomma.
- Det är av största vikt att den katolska parten, med stöd från gemenskapen, blir stärkt i tron och får verklig hjälp fram till en mogen förståelse och ett moget utövande av denna tro, så att han eller hon blir ett trovärdigt vittne inom familjen genom sin egen livsföring och genom sin förmåga att visa kärlek till maken eller maken och till barnen.

Äktenskapen mellan katoliker och andra döpta personer har sin egen speciella natur, men de innehåller också otaliga element som mycket väl kan komma till användning och utvecklas, både på grund av sitt eget värde och på grund av det bidrag de kan ge till den ekumeniska rörelsen. Detta är speciellt sant när båda parter troget fullgör sina religiösa plikter. Deras gemensamma dop och nådens dynamik förser makarna i dessa äktenskap med den bas och den motivation de behöver för att kunna uttrycka sin enhet på de moraliska och andliga värdenas område.

Av denna anledning, men också för att framhäva den ekumeniska betydelsen av blandäktenskap som levs fullt ut i de två kristna makarnas tro, måste man anstränga sig för att få till stånd ett hjärtligt samarbete mellan den katolske och den icke-katolske prästmannen, från det förberedelserna för äktenskapet och vigselceremonin börjar, även om detta inte alltid är så lätt.

När det gäller den icke-katolska partens deltagande i den eukaristiska Kommunionen, måste man följa de normer som Sekretariatet för den kristna enheten har gett ut.[179]

I många delar av världen ökar idag antalet äktenskap mellan katoliker och odöpta personer. I många sådana fall bekänner sig den odöpte partnern till en annan religion, och hans eller hennes tro måste behandlas med respekt, i enlighet med de principer som framlagts i Andra Vatikanconciliets deklaration *Nostra Ætate* om relationerna med de icke-kristna religionerna. Men i många andra sådana äktenskap, speciellt i sekulariserade samhällen, bekänner sig den odöpte personen inte till någon religion alls. När det gäller dessa äktenskap måste biskopskonferenserna och den enskilde biskopen säkerställa att det finns ordentligt pastoralt skydd för den katolska partens tro och garantier för att han eller hon skall få fritt utöva sin tro, framför allt när det gäller att göra allt som står i hans eller hennes makt för att säkerställa att äktenskapets barn blir döpta och uppfostrade på katolskt vis. Dessutom måste katoliken få all nödvändig hjälp för att han eller hon skall kunna avlägga ett verkligt vittnesbörd inför sin familj om den katolska tron och det katolska livet.

PASTORALT HANDLANDE I VISSA ANDRA FÖRHÅLLANDEN

79. I sin omsorg om att skydda familjen på alla dess områden, inte bara det religiösa, underlät inte synodfäderna att noggrant överväga vissa i religiöst men ofta också i världsligt avseende annorlunda förhållanden. Som en följd av dagens snabba kulturella förändringar blir dessvärre sådana förhållanden allt vanligare bland katolikerna, till betydande skada för både själva familjen som institution och för samhället, vars grundläggande cell är familjen.

A) FÖRSÖKSÄKTENSKAP

80. Ett första exempel på en annan typ av förhållande är det som kallas "äktenskap på prov", som många människor idag skulle rättfärdiga genom att tillmäta dem ett visst värde. Men redan det mänskliga förnuftet talar för att de är oacceptabla, genom att visa på att det inte är trovärdigt att utföra "prov" på människor, vars värdighet kräver att de alltid och enbart skall vara målet för självutgivande kärlek, utan begränsningar i vare sig tiden eller något annat avseende.

Kyrkan har ytterligare, och egna av tron motiverade, skäl till att i sin tur inte godkänna en sådan typ av förening. För det första är det kroppsliga självutgivandet i den sexuella relationen ett verkligt tecken på att man överlämnar sig till den andre till hela sin person. Dessutom kan – i sakernas nuvarande tillstånd – ett sådant givande inte ske fullt sanningsenligt om inte den osjälviska människokärleken, som Kristus ger, också finns med. För det andra är äktenskapet mellan två döpta personer en verklig sinnebild för Kristi förening med Kyrkan, som varken är tillfällig eller "på försök" men en evigt trogen förening. Mellan två döpta personer kan det därför inte finnas något annat äktenskap än det oupplösliga.

En sådan situation kan vanligen inte lösas om inte den mänskliga personen redan från barn- domen, med hjälp av Guds nåd och utan fruktan, har fostrats till att behärska sin spirande åtrå och till att skapa relationer av äkta kärlek med andra människor. Detta kan inte uppnås utan en gedigen fostran i äkta kärlek och i rätt bruk av sexualiteten, en sådan som för den mänskliga personen genom varje aspekt av kärleken – och därmed också den kroppsliga – och in i Kristi mysteriums fullhet.

Det kan säkert vara till nytta att undersöka detta fenomenets orsaker, inklusive dess psykologiska och sociologiska aspekt, för att kunna hitta ett lämpligt botemedel.

B) DE FACTO FRIA FÖRBINDELSER

81. Med detta menas föreningar utan något offentligt erkänt institutionellt band, vare sig av civilt eller religiöst slag. Detta fenomen, som blir allt vanligare, kan inte undgå att bekymra själsörjarna, också för att det kanske kan finnas mycket skiftande bakomliggande faktorer, vars konsekvenser kanske kan hållas tillbaka genom lämpliga åtgärder.

Vissa personer anser sig nästan ha blivit intvingade i en fri förbindelse på grund av svåra ekonomiska, kulturella eller religiösa situationer, där de – om de hade ingått ett regelrätt äktenskap – skulle ha utsatts för någon form av skada, förlorat ekonomiska fördelar, blivit diskriminerade, etcetera. I andra fall möter man dock människor som hånar, revolterar mot eller förkastar samhället, familjen som institution, den samhälleliga och politiska ordningen, eller som enbart söker njutning. Sedan finns det de som hamnat i sådana situationer på grund av extrem okunnighet eller fattigdom; ibland genom en överenskommelse till följd av verkligt orättvisa situationer, eller på grund av en viss psykisk omognad som gör dem osäkra eller rädda för att gå in i en fast och slutgiltig förbindelse. I vissa länder förutsätter de traditionella sederna att ett sant och riktigt äktenskap ingås först efter en period av sammanboende och det första barnets födelse.

Var och en av dessa faktorer ställer Kyrkan inför krävande pastorala problem, på grund av deras allvarliga religiösa och moraliska konsekvenser – förlusten av äktenskapets religiösa dimension, sett som en bild av Guds förbund med sitt folk; berövandet av sakramentets nåd; den grava anstötten – men också sociala följdverkningar såsom tillintetgörande av familjebegreppet; trohetskänslans försvagning, även gentemot samhället; eventuella psykiska skador hos barnen; ökad självskade.

Präster och den kyrkliga gemenskapen skall vara angelägna om att sätta sig in i sådana situationer och deras faktiska orsaker, i varje enskilt fall. De måste kontakta de berörda makarna på ett diskret och respektfullt sätt, och tålmodigt upplysa dem, kärleksfullt tillrättvisa dem och visa dem det kristna familjelivets vittnesbörd, på ett sådant sätt att en normalisering av deras situation underlättas. Men framför all måste man satsa på förebyggande arbete, genom att främja känslan för trohet i ungdomarnas hela moraliska och religiösa fostran, genom att undervisa dem om de förutsättningar och strukturer som gynnar sådan trohet, utan vilken det inte kan finnas någon verklig frihet. De måste också få hjälp att uppnå andlig mognad och att förstå äktenskapssakramentets rika mänskliga och övernaturliga verklighet.

Guds folk skall också försöka förmå de offentliga myndigheterna att motstå dessa samhällsplittrande tendenser som är så skadliga för värdigheten, säkerheten och välbefinnandet för medborgarna som individer. Därför måste de försöka säkerställa att den allmänna opinionen inte leds till att ringakta äktenskapets och familjens betydelse som institutioner. Och eftersom unga människor på många håll inte kan gifta sig på riktigt sätt på grund av extrem fattigdom – till följd av orättvisa eller otillräckliga sociala och ekonomiska strukturer – måste samhället och de offentliga myndigheterna gynna legitima äktenskap med hjälp av en rad sociala och politiska åtgärder som ger familjerna en garanterad minimiinkomst, genom att utfärda direktiv som säkerställer lämpliga familjebostäder och genom att skapa arbetstillfällen och livsmöjligheter.

C) KATOLIKER I CIVILÄKTENSKAP

82. Det blir allt fler katoliker som – av ideologiska eller praktiska skäl – föredrar att ingå ett rent civiläktenskap, och som förkastar den religiösa vigseln eller i varje fall skjuter den på framtiden. Dessas situation kan naturligtvis inte likställas med de människors som lever ihop utan några band alls, eftersom det i det förra fallet åtminstone finns ett åtagande till ett väldefinierat och förmodligen stabilt livstillstånd, även om en framtida skilsmässa ofta finns med som en möjlighet i sinnet hos dem som ingår ett civiläktenskap. Genom att söka offentligt erkännande av deras band från statens sida, visar sådana par att de är beredda att acceptera inte bara dess fördelar utan också dess förpliktelser. Trots det kan inte heller denna situation accepteras av Kyrkan.

Den självvårdande uppgiften blir då att få dessa människor att förstå behovet av överensstämmelse mellan deras livsval och den tro de bekänner sig till, och att så långt det är möjligt försöka förmå dem att normalisera sin situation i ljuset av de kristna principerna. Även om de behandlar dem med stor människokärlek och tar med dem in de olika gemenskapsgruppernas liv, får Kyrkans själasörjare tyvärr ändå inte ge dessa människor tillträde till sakramenten.

D) SÄRBOENDE ELLER FRÅNSKILDA PERSONER SOM INTE HAR GIFT OM SIG

83. Olika anledningar kan tyvärr leda fram till ett ofta obotligt sammanbrott av giltiga äktenskap. Det kan exempelvis röra sig om ömsesidig brist på förståelse och oförmåga till mellanpersonliga relationer. Separation måste självfallet ses som en sista utväg, när alla andra rimliga försök till försoning visat sig fruktlösa.

Ensamhet och andra svårigheter blir ofta särboende makars lott, speciellt för den oskyldiga parten. Den kyrkliga gemenskapen måste stödja sådana människor mer än någonsin. Den måste visa dem aktning, solidaritet och förståelse och ge dem praktisk hjälp, så att de kan bevara sin trohet även i denna deras svåra situation. Gemenskapen måste också hjälpa dem att tänka över sitt behov av att förlåta, som är en naturlig del av den kristna kärleken, och att vara beredda att kanske återvända till det tidigare äktenskapslivet.

Personer som genomgått en skilsmässa och avhållit sig från att gå in i en ny förbindelse – utan enbart ägnat sig åt att fullgöra sina familjeplikt och kristenlivets skyldigheter – befinner sig i en liknande situation. Deras föredöme vad gäller trohet och kristen ståndaktighet får i

sådana fall ett särskilt värde som vittnesbörd inför världen och Kyrkan. Här är det ännu nödvändigare för Kyrkan att kontinuerligt ge kärlek och hjälp, och detta med fullt tillträde till sakramenten.

E) FRÅNSKILDA PERSONER SOM HAR GIFT OM SIG

84. Den dagliga erfarenheten visar tyvärr att människor som tagit ut skilsmässa vanligtvis har för avsikt att gå in i en ny förbindelse, och då självfallet utan någon katolsk religiös ritual. Eftersom detta är något ont som, liksom de andra [annorlunda förhållandena], påverkar även allt fler katoliker, måste man beslutsamt och utan dröjsmål ta itu med problemet. Synodfäderna har studerat denna fråga särskilt. Kyrkan – som instiftades för att föra alla människor till frälsning, i synnerhet de döpta – kan inte lämna dem åt sitt öde som sedan tidigare är förenade av äktenskapets sakramentala band och som försökt att ingå ett andra äktenskap. Kyrkan måste därför göra outröttliga ansträngningar för att ställa sina frälsningsmedel till deras förfogande.

Själasörjarna måste veta att de, av hänsyn till sanningen, är förpliktigade att göra en noggrann bedömning av omständigheterna. Det är nämligen en viss skillnad mellan dem som uppriktigt försökt att rädda sitt första äktenskap men blivit orättfärdigt övergivna, och dem som genom sina egna grava felsteg har förstört ett kanoniskt giltigt äktenskap. Slutligen finns det de som ingått en andra förbindelse för barnens uppfostrans skull, och som ibland i sitt samvete är subjektivt förvissade om att deras föregående och obotligt förstörda äktenskap aldrig varit giltigt.

Tillsammans med synoden manar jag enträget själasörjarna och hela de troendes gemenskap att hjälpa de frånskilda, och att med ivrig omsorg försäkra sig om att de inte menar sig vara skilda från Kyrkan. För, som döpta kan de, och skall de, delta i hennes liv. Man skall uppmuntra dem att lyssna till Guds ord, att vara närvarande vid Mäsoffret, att hålla fast vid bönen, att ge sitt bidrag till barmhärtighetsverken och den kristna gemenskapens insatser till förmån för rättvisan, att fostra sina barn i den kristna tron, att odla botens anda och göra botens gärningar, för att därigenom dag efter dag be om Guds nåd. Låt Kyrkan be för dem, uppmuntra dem och visa sig för dem som en barmhärtig moder, och på så vis stödja dem i tro och hopp.

Icke desto mindre bekräftar Kyrkan än en gång sin praxis, som grundar sig på Bibeln, att inte ge frånskilda omgifna tillträde till den eukaristiska Kommunionen. De kan inte ges tillträde till den eftersom deras tillstånd och levnadsförhållanden objektivt strider mot kärleksföreningen mellan Kristus och Kyrkan, som betecknas och förverkligas av Eukaristin. Förutom denna finns det ett annat särskilt själavårdsskäl: om dessa människor gavs tillträde till Eukaristin, skulle de troende förledas till villfarelse och förvirring angående Kyrkans lära om äktenskapets oupplöslighet.

Försoningen i botens sakrament, som öppnar vägen till Eukaristin, kan endast ges till dem som – genom att ångra att de brutit tecknet på förbundet och på troheten mot Kristus – är uppriktigt beredda att påbörja ett levnadssätt som inte längre strider mot äktenskapets oupplöslighet. När en man och en kvinna [som är otillåtet sammanboende] på allvarliga grunder – för exempelvis barnens uppfostrans skull – inte kan uppfylla plikten att separera, så innebär detta i praktiken att de "tar på sig plikten att leva i fullständig avhållsamhet, det vill säga, att avstå från handlingar som enbart tillkommer makar." [180]

Likaså förbjuder hänsynen till äktenskapets sakrament – liksom till makarna själva och deras familjer och till de troendes gemenskap – alla själasörjare att av vilket skäl eller svepskäl det än må vara, även i själavårdande syfte, förrätta några ceremonier överhuvudtaget för frånskilda personer som gifter om sig. Sådana ceremonier skulle ge intryck av att ett nytt sakramentalt giltigt äktenskap firades, och skulle därmed vilseföra människor angående ett giltigt [tidigare] ingånget äktenskaps oupplöslighet.

Genom att agera på detta sätt bekänner Kyrkan sin trohet mot Kristus och hans sanning. Samtidigt visar hon moderlig omsorg om dessa hennes barn, speciellt om dem som – utan egen förskyllan – blivit övergivna av sin legitima maka eller legitime make.

Dessutom har Kyrkan den fasta förtröstan och tron att de som avvisat Herrens bud och fortlever i detta tillstånd kommer att kunna få omvändelsens och frälsningens nåd av Gud, under förutsättning att de har hållit ut i bön, botgöring och osjälvisk människokärlek.

DE SOM INTE HAR NÅGON FAMILJ

85. Slutligen vill jag lägga till ytterligare några ord om en kategori av människor som jag tror står Kristi hjärta särskilt nära som ett resultat av de faktiska omständigheter de lever under – och som de ofta inte valt själva – och som är värda Kyrkans och själasörjarnas tillgivenhet och aktiva omsorg.

Det finns otaliga människor i världen som tyvärr inte i något avseende kan göra anspråk på att tillhöra vad som i egentlig mening kan kallas en familj. Stora delar av mänskligheten lever under extremt fattiga förhållanden, där promiskuitet, bostadsbrist, onormala och instabila relationer, liksom en extrem brist på utbildning, gör det i praktiken omöjligt att tala om en riktig familj. Sedan finns det andra som av olika skäl har blivit lämnade ensamma i världen. Ändå finns det ett "glädjebudskap om familjen" för alla dessa människor.

Jag har redan – på deras vägnar som lever i extrem fattigdom – talat om det trängande behovet att arbeta tappert på att finna lösningar, också på den politiska nivån, som gör det möjligt att hjälpa dem och att få bukt med detta omänskliga förnedringstillstånd.

Det är en uppgift som hela samhället står inför – men på ett särskilt sätt myndigheterna, på grund av deras höga samhällsställning och det ansvar det medför – men också familjerna, som måste visa stor förståelse och villighet att hjälpa.

För dem som inte har någon naturlig familj måste dörrarna till den väldiga familj som är Kyrkan – Kyrkan som finner konkret uttryck i stiftets och församlingens familj, i de kyrkliga gemenskaperna "på gräsrotsnivå" och i apostolatets rörelser – öppnas ännu vidare. Ingen är utan familj i denna värld; Kyrkan är hem och familj för alla, särskilt för dem som "arbetar och bär på tunga bördor." [181]

AVSLUTNING

86. Till sist i denna apostoliska förmaning går mina tankar av uppriktig omsorg:

till er makar, och till er familjefäder och ~mödrar;

till er, unga män och kvinnor, Kyrkans och världens framtid och hopp, bestämda till att bli familjens dynamiska, innersta kärna i det annalkande tredje årtusendet;

till er, vördnadsvärda och kära bröder i episkopatet och i prästerskapet, älskade söner och döttrar i ordenslivet, ni till Herren vigda själar som vittnar inför makarna om Gudskärlekens yttersta verklighet;

till er, rättskaffens män och kvinnor, som av vilka skäl det vara månde, funderar över familjens öde.

MÄNSKLIGHETENS FRAMTID GÅR GENOM FAMILJEN

Det är därför oundvikligt och brådskande att varje person av god vilja bemödar sig om att bevara och främja familjens värden och behov.

Jag inser att jag på detta område måste be om en särskild insats av Kyrkans söner och döttrar. Tron ger dem full kunskap om Guds underbara plan. Därför har de extra anledning att ha omsorg om familjens verklighet i denna prövningens och nådens tid.

De måste visa familjen särskild kärlek. Detta är en befallning som kräver konkret handling.

Att älska familjen innebär att kunna uppskatta dess värden och möjligheter, och att alltid främja dem. Att älska familjen innebär att identifiera de faror och olyckor som hotar den, för att kunna övervinna dem. Att älska familjen innebär att sträva efter att skapa en gynnsam miljö för dess utveckling. Den moderna kristna familjen frestas ofta till missmodighet och den blir hårt ansatt av de växande svårigheterna; det är en enastående form av kärlek att återge den dess anledningar att lita på sig själv, på de rikedomar den äger av naturen och av nåd, och på det uppdrag den fått av Gud. "Ja, dagens familjer måste verkligen föras tillbaka till sin ursprungliga ställning. De måste följa Kristus." [182]

De kristna har också uppdraget att med glädje och övertygelse förkunna Glädjebudskapet om familjen, för familjen behöver absolut om och om igen få höra – och förstå, djupare än någonsin – de äkta ord som avslöjar sin identitet, sina inre resurser och deras uppdrags betydelse i människans stad och i Guds stad.

Kyrkan vet på vilken väg som familjen kan nå in till själva kärnan av den djupaste sanningen om sig själv. Kyrkan har lär sig denna väg i Kristi skola och i historiens skola, tolkad i Andens ljus.

Hon prackar inte på någon den, men hon känner ett trängande behov av att föreslå den för alla, utan rädsla – ja, med stort självförtroende och hopp, väl medveten om att även korsmotivet ingår i Glädjebudskapet. Men det är genom korset som familjen kan uppnå sitt varandes fullhet och sin kärleks fullkomning.

Slutligen vill jag uppmana alla kristna till att hjärtligt och modigt samarbeta med alla de människor av god vilja som i enlighet med sina förpliktelser tjänar familjen. De enskilda och grupper, rörelser och sammanslutningar inom Kyrkan som – i Kyrkans namn och inspirerade av henne – hängivet arbetar för familjens bästa, finner sig ofta stå sida vid sida med andra enskilda personer och institutioner som arbetar för samma mål. Genom trohet mot evangeliets och människans värden, och med respekt för den berättigade pluralismen bland initiativen, kan detta samarbete gynna ett snabbare och fullständigare främjande av familjen.

Och nu, vid slutet av mitt pastorala budskap, som är ämnat att rikta vars och ens uppmärksamhet mot den kristna familjens krävande men också fascinerande uppgifter, vill jag nu bönfalla om de Heliga Familjen i Nasarets beskydd.

Genom Guds hemlighetsfulla plan var det i den familjen som Guds Son tillbringade långa år av dolt liv. Den är därför urtypen och förebilden för alla kristna familjer. Den var världsunik. Dess liv tillbringades i anonymitet och tystnad i en liten stad i Palestina. Den fick utstå prövningar som fattigdom, förföljelse och landsflykt. Den förhärligade Gud på ett ojämförligt upphöjt och rent sätt. Och den kommer inte att underlåta att hjälpa kristna familjer – ja, alla världens familjer – att troget uppfylla sina dagliga förpliktelser, att bära livets bekymmer och bedrövelser, att vara öppna och generösa när det gäller andras behov, och att med glädje genomföra Guds plan för dem.

Den helige Josef var "en rättfärdig man", en outtröttlig arbetare, en rättrådig beskyddare av dem som anförtrotts i hans vård. Må han alltid beskydda, bevara och upplysa familjerna.

Må jungfrun Maria, som är Kyrkans Moder, också vara "huskyrkans" Moder. Må varje kristen familj, tack vare hennes moderliga bistånd, få nytt liv och verkligen bli en "minikyrka" i vilken Kristi Kyrkas mysterium avspeglas. Må hon, Herrens tjänarinna, vara ett föredöme i att ödmjukt och generöst acceptera Guds vilja. Må hon, den bedrövade Modern vid korsets fot, trösta de lidande och torka deras tårar som är bedrövade på grund av sina familjers svårigheter.

Må Herren Kristus, allas Konung, familjernas Konung, vara närvarande i varje kristet hem såsom han var i Kana, och skänka ljus, glädje, lugn och styrka. På denna högtidsdag tillägnad honom som Konungen, bönfaller jag honom om att varje familj skall ge sitt generösa bidrag till hans rikets ankomst i världen – "sanningens och livets rike, helgelsens och nådens rike, rättvisans, fredens och kärlekens rike," [183] mot vilket historien är på väg.

Jag anförtror varje familj till Honom, till Maria, och till Josef. I deras händer och till deras hjärtan överlämnar jag denna förmaning: må det vara de som framlägger den för er, vördnadsvärda bröder och älskade söner och döttrar, och må det vara de som öppnar era hjärtan för det ljus som evangeliet sprider över varje familj.

Jag försäkrar er alla om mina ständiga förböner och jag ger av hjärtat den apostoliska välsignelsen till var och en av er, i Faderns, och Sonens, och den Helige Andes namn.

Givet i Rom, vid Sankt Petrus, den tjuogoandra dagen i november, på Vår Herres Jesu Kristi, allas Konungs högtidsdag, år 1981, under mitt pontifikats fjärde år.

Johannes Paulus II
påve

NOTER

1. Jfr. Andra Vatikankonciliet, *Gaudium et Spes*, 52.
2. Jfr. Johannes Paulus II, predikan vid öppnandet av den 6:e biskopssynoden (26 sept., 1980), 2: AAS 72 (1980), 1008.
3. Jfr. 1 Mos. 1-2.
4. Jfr Ef. 5.
5. Jfr. Andra Vatikankonciliet, *Gaudium et Spes*, 47; Påven Johannes Paulus II, brevet *Appropinquat Iam* (15 aug, 1980), 1: AAS 72 (1980), 791.
6. Jfr. Matt. 19:4.
7. Jfr. Andra Vatikankonciliet, *Gaudium et Spes*, 47.
8. Jfr. Johannes Paulus II, tal vid rådsrådet för biskopssynodens generalsekretariat (23 feb, 1980): *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, III, I (1980), 472-476.
9. Jfr. Andra Vatikankonciliet, *Gaudium et Spes*, 4.
10. Jfr. Andra Vatikankonciliet, *Lumen Gentium*, 12
11. Jfr. 1 Joh. 2:20.
12. Andra Vatikankonciliet, *Lumen Gentium*, 35.
13. Jfr. Andra Vatikankonciliet, *Lumen Gentium*, 12; Troskongregationen, deklarationen *Mysterium Ecclesiae*, 2: AAS 65 (1973), 398-400.
14. Jfr Andra Vatikankonciliet, *Lumen Gentium*, 12; *Dei Verbum*, 10.
15. Jfr. Johannes Paulus II, predikan vid öppnandet av den 6:e biskopssynoden, 3.
16. Jfr. Augustinus av Hippo, *De Civitate Dei*, XIV, 28; CSEL 40, II, 56-57.
17. Andra Vatikankonciliet, *Gaudium et Spes*, 15.
18. Jfr. Ef. 3:8; Andra Vatikankonciliet, *Gaudium et Spes*, 44; *Ad Gentes*, 15, 22.
19. Jfr. Matt. 19:4-6.
20. Jfr. 1 Mos. 1:26-27.
21. 1 Joh. 4:8.
22. Jfr. Andra Vatikankonciliet, *Gaudium et Spes*, 12. 23. Jfr. *Ibid.*, 48.
24. Jfr. exempelvis Hos. 2:21; Jer. 3:6-13; Jes. 54.
25. Hes. 16:25.
26. Jfr. Hos. 3.
27. Jfr. 1 Mos. 2:24; Matt. 19:5.
28. Jfr. Ef. 5:32-33.
29. Tertullianus, *Ad Uxorem*, II, VIII, 6-8: CCL, I, 393.
30. Jfr. konciliet i Trient, Session XXIV, Canon 1: I. D. Mansi, *Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima Collectio*, 33, 149-150.
31. Jfr. Andra Vatikankonciliet, *Gaudium et Spes*, 48.
32. Johannes Paulus II, tal till delegaterna vid Centre de Liaison des Equipes de Recherche (3 nov, 1979), 3: *Insegnamenti II*, 2 (1979), 1038.
33. *Ibid.*, 4; *loc. cit.*, 1032. 34. Jfr. Andra Vatikankonciliet, *Gaudium et Spes*, 50.
34. Jfr. Andra Vatikankonciliet, *Gaudium et Spes*, 50.
35. Jfr. 1 Mos. 2:24.
36. Ef. 3:15.
37. Jfr. Andra Vatikankonciliet, *Gaudium et Spes*, 78.
38. Johannes Chrysostomos, *De virginitate*, X: PG 48:540.
39. Jfr. Matt. 22:30.
40. Jfr. 1 Kor. 7:32-35.
41. Andra Vatikankonciliet, *Perfectæ Caritatis*, 12. På svenska i *Katolsk Dokumentation 8, Ordenslivets tidsenliga förnyelse* (Uppsala: Katolska Bokförlaget, 1969), s. 118.
42. Jfr. Pius XII, encyklikan *Sacra Virginitas*, II: AAS 46 (1954), 174ff.
43. Jfr. Johannes Paulus II, brevet *Novo Incipiente* (8 apr, 1979), 9: AAS 71 (1979), 410-411.
44. Andra Vatikankonciliet, *Gaudium et Spes*, 48.
45. Johannes Paulus II, encyklikan *Redemptor Hominis*, 10: AAS 71 (1979), 274. På svenska i *Katolsk Dokumentation 12, Världens återlösare* (Uppsala: Katolska Bokförlaget, 1979), s. 20.
46. Matt. 19:6; jfr. 1 Mos. 2:24.

47. Jfr. Johannes Paulus II, tal till brudpar i Kinshasa (3 maj, 1980) 4: AAS 72 (1980), 426-427.
48. *Gaudium et Spes*, 49; jfr. Johannes Paulus II, tal i Kinshasa 4: *loc. cit.*
49. Andra Vatikankonciliet, *Gaudium et Spes*, 48.
50. Jfr. Ef. 5:25.
51. Matt. 19:8.
52. Upp. 3:14.
53. Jfr. 2 Kor. 1:20.
54. Jfr. Joh. 13:1.
55. Matt. 19:6.
56. Rom. 8:29.
57. Thomas av Aquino, *Summa Theologiæ*, II-II, q. 14, art. 2, ad 4.
58. Andra Vatikankonciliet, *Lumen Gentium*, 11; jfr. *Apostolicam Actuositatem*, 11. På svenska i *Katolsk Dokumentation 15, Om lekmannaapostolatet* (Uppsala: Katolska Bokförlaget, 1985), s. 17-19.
59. Andra Vatikankonciliet, *Gaudium et Spes*, 52.
60. Jfr. Ef. 6:1-4; Kol. 3:20-21.
61. Jfr. Andra Vatikankonciliet, *Gaudium et Spes*, 48.
62. Joh. 17:21.
63. Jfr. Andra Vatikankonciliet, *Gaudium et Spes*, 24.
64. 1 Mos. 1:27.
65. Gal. 3:26, 28.
66. Jfr. Johannes Paulus II, encyklikan *Laborem Exercens*, 19: AAS 73 (1981), 625. På svenska i *Katolsk Dokumentation 14, Människans arbete* (Uppsala: Katolska Bokförlaget, 1982), s. 69-71.
67. 1 Mos. 2:18.
68. 1 Mos. 2:23.
69. Ambrosius av Milano, *Exameron*, V 7, 19: CSEL 32, I, 154.
70. Paulus VI, encyklikan *Humanæ Vitæ*, 9: AAS 60 (1968), 486.
71. Jfr. Ef. 5:25.
72. Jfr. Johannes Paulus II, predikan till de troende i Terni (19 mar, 1981), 3-5: AAS 73 (1981), 268-271.
73. Jfr. Ef. 3:15.
74. Jfr. Andra Vatikankonciliet, *Gaudium et Spes*, 52.
75. Luk. 18:16; jfr. Matt. 19:14; Mark. 18:16.
76. Johannes Paulus II, tal till Förenta Nationernas generalförsamling (2 okt, 1979), 21: AAS 71 (1979), 1159.
77. Luk. 2:52.
78. Jfr. Andra Vatikankonciliet, *Gaudium et Spes*, 48.
79. Johannes Paulus II, tal till deltagarna i International Forum on Active Aging (5 sep, 1980), 5: *Insegnamenti*, III, 2 (1980), 539.
80. 1 Mos. 1:28.
81. 1 Mos. 5:1-3.
82. Andra Vatikankonciliet, *Gaudium et Spes*, 50.
83. Biskopssynodens 21:a förslag (*propositio*). Sektion 11 av Paulus VI:s encyklika *Humanæ Vitæ* avslutas med uttalandet: "Likväl lär Kyrkan, i det att hon uppmanar människorna att följa naturrättens lagar vilka hon uttolkar i sin oförändrade lära, att varje äktenskaplig akt nödvändigtvis måste stå öppen för fortplantningen av mänskligt liv (*ut quilibet matrimonii usus ad vitam humanam procreandam per se destinatus permaneat*)": AAS 60 (1968), 488.
84. Jfr. 2 Kor. 1:19; Upp. 3:14.
85. Jfr. 6:e biskopssynodens Budskap till kristna familjer i den moderna världen (24 okt, 1980), 5.
86. Andra Vatikankonciliet, *Gaudium et Spes*, 51.
87. Paulus VI, encyklikan *Humanæ Vitæ*, 7: AAS 60 (1968), 485.
88. *Ibid.*, 12: *loc. cit.*, 488-489.

89. *Ibid.*, 14: *loc. cit.*, 490.
90. *Ibid.*, 13: *loc. cit.*, 489.
91. Jfr. Andra Vatikankonciliet, *Gaudium et Spes*, 51.
92. Paulus VI, encyklikan *Humanæ Vitæ*, 29: AAS 60 (1968), 501.
93. *Ibid.*, 25: *loc. cit.*, 498-499.
94. *Ibid.*, 21: *loc. cit.*, 496.
95. Johannes Paulus II, predikan vid avslutningen av 6:e biskopssynoden (25 okt, 1980), 8: AAS 72 (1980), 1083.
96. Jfr. Paulus VI, encyklikan *Humanæ Vitæ*, 28: AAS 60 (1968), 501.
97. Jfr. Johannes Paulus II, tal till delegaterna vid Centre de Liaison des Equipes de Recherche (3 nov, 1979), 9: *Insegnamenti*, II, 2 (1979), 1035; och jämför med talet till deltagarna i Första familjekongressen för Afrika och Europa (15 jan, 1981): *L'Osservatore Romano*, 16 jan, 1981.
98. Paulus VI:s encyklika *Humanæ Vitæ*, 25: AAS 60 (1968), 499.
99. Andra Vatikankonciliet, deklarationen *Gravissimum Educationis*, 3.
100. Andra Vatikankonciliet, *Gaudium et Spes*, 35.
101. Thomas av Aquino, *Summa Contra Gentiles*, IV, 58.
102. Andra Vatikankonciliet, *Gravissimum Educationis*, 2.
103. Paulus VI, apostoliska förmaningen *Evangelii Nuntiandi*, 71: AAS 68 (1976), 60-61. På svenska i *Katolsk Dokumentation 10, Om Evangeliets förkunnelse i dagens värld* (Stockholm: Katolska Bokförlaget, 1976), s. 17-19.
104. Andra Vatikankonciliet, *Gravissimum Educationis*, 3.
105. Andra Vatikankonciliet, *Apostolicam Actuositatem*, 11.
106. Andra Vatikankonciliet, *Gaudium et Spes*, 52.
107. Jfr. Andra Vatikankonciliet, *Apostolicam Actuositatem*, 11.
108. Rom. 12:13.
109. Matt. 10:42.
110. Jfr. Andra Vatikankonciliet, *Gaudium et Spes*, 30.
111. Andra Vatikankonciliet, *Dignitatis Humanæ*, 5.
112. Jfr. biskopssynodens 42:a förslag (*propositio*).
113. Andra Vatikankonciliet, *Lumen Gentium*, 31.
114. Jfr. Andra Vatikankonciliet, *Lumen Gentium*, 11; *Apostolicam Actuositatem*, II; påven Johannes Paulus II, predikan vid öppnandet av 6:e biskopssynoden (26 sep, 1980), 3: AAS 72 (1980) 1008.
115. Andra Vatikankonciliet, *Lumen Gentium*, 11.
116. Jfr. *Ibid.*, 41.
117. Apg. 4:32.
118. Jfr. Paulus VI, *Humanæ Vitæ*, 9.
119. *Gaudium et Spes*, 48.
120. Jfr. Andra Vatikankonciliet, *Dei Verbum*, 1.
121. Rom. 16:26.
122. Jfr. Paulus VI, *Humanæ Vitæ*, 25.
123. Paulus VI, apostoliska förmaningen *Evangelii Nuntiandi*, 71.
124. Jfr. Johannes Paulus II, tal till de latinamerikanska biskoparnas 3:e generalförsamling (28 jan, 1979), IV A: AAS 71(1979), 204.
125. Andra Vatikankonciliet, *Lumen Gentium*, 35.
126. Johannes Paulus II, apostoliska förmaningen *Catechesi Tradendæ*, 68: AAS 71 (1979), 1334.
127. Jfr. *Ibid.*, 36: *loc. cit.*, 1308.
128. Jfr. 1 Kor. 12:4-6; Ef. 4:12-13.
129. Mark. 16:15.
130. Jfr. Andra Vatikankonciliet, *Lumen Gentium*, 11.
131. Apg. 1:8.
132. Jfr. 1 Pet. 3:1-2.
133. Andra Vatikankonciliet, *Lumen Gentium*, 35; jfr. *Apostolicam Actuositatem*, 11.
134. Jfr. Apg. 18; Rom 16:3-4.

135. Jfr. Andra Vatikankonciliet, *Ad Gentes*, 39.
136. Andra Vatikankonciliet, *Apostolicam Actuositatem*, 30.
137. Jfr. Andra Vatikankonciliet, *Lumen Gentium*, 10.
138. Andra Vatikankonciliet, *Gaudium et Spes*, 49. 139. *Ibid.*, 48.
140. Jfr. Andra Vatikankonciliet, *Lumen Gentium*, 41.
141. Andra Vatikankonciliet, *Sacrosanctum Concilium*, 59.
142. Jfr. 1 Pet 2:5; Andra Vatikankonciliet, *Lumen Gentium*, 34.
143. Andra Vatikankonciliet, *Lumen Gentium*, 34.
144. Andra Vatikankonciliet, *Sacrosanctum Concilium*, 78.
145. Jfr. Joh. 19:34.
146. Paulus VI, *Humanæ Vitæ*, 25: AAS 60 (1968), 499.
147. Ef. 2:4.
148. Jfr. Johannes Paulus II, encyklikan *Dives in Misericordia*, 13: AAS 72 (1980) [1218]-1219.
149. 1 Pet. 2:5.
150. Matt. 18:19-20.
151. Andra Vatikankonciliet, *Gravissimum Educationis*, 3; jfr. påven Johannes Paulus II, apostoliska förmaningen *Catechesi Tradendæ*, 36: AAS 71 (1979), 1308.
152. Paulus VI, tal vid allmänna audiensen, 11 aug, 1976: *Insegnamenti di Paolo VI*, XIV (1976), 640.
153. Andra Vatikankonciliet, *Sacrosanctum Concilium*, 12.
154. Jfr. *Institutio Generalis de Liturgia Horarum*, 27.
155. Paulus VI, apostoliska förmaningen *Mariæ Cultus*, 52, 54: AAS 66 (1974), 160-161.
156. Johannes Paulus II, tal i den italienska Mariavallfartsorten Mentorella (29 okt, 1978): *Insegnamenti*, I (1978), 78-79.
157. Jfr. Andra Vatikankonciliet, *Apostolicam Actuositatem*, 4.
158. Jfr. Johannes Paulus I, tal till biskoparna i USA:s 12:e pastorala region (21 sep, 1978): AAS, 70 (1978), 767.
159. Rom. 8:2.
160. Rom. 5:5.
161. Jfr. Mark 10:45.
162. Andra Vatikankonciliet, *Lumen Gentium*, 36.
163. Andra Vatikankonciliet, *Apostolicam Actuositatem*, 8.
164. Jfr. biskopssynodens Budskap till kristna familjer (24 okt, 1980), 12.
165. Jfr. Johannes Paulus II, tal till de latinamerikanska biskoparnas 3:e generalförsamling (28 jan, 1979), IV A: AAS 71(1979), 204.
166. Jfr. Andra Vatikankonciliet, *Sacrosanctum Concilium*, 10.
167. Jfr. *Ordo Celebrandi Matrimonium*, 17.
168. Jfr. Andra Vatikankonciliet, *Sacrosanctum Concilium*, 59.
169. Andra Vatikankonciliet, *Perfectæ Caritatis*, 12.
170. Johannes Paulus II, tal till Konfederationen av kristet inspirerade familjerådgivningsbyråer (29 nov, 1980), 3-4: *Insegnamenti*, III, 2 (1980), 1453-1454.
171. Paulus VI, budskap för 3:e Social Communications Day (7 apr, 1969): AAS 61 (1969), 455.
172. Johannes Paulus II, budskap för 1980 års World Social Communications Day (1 maj, 1980): *Insegnamenti* III, 1 (1980), 1042.
173. Johannes Paulus II, budskap för 1981 års World Social Communications Day (10 maj, 1981), 5: *L'Osservatore Romano*, May 22, 1981.
174. *Ibid.*
175. Paulus VI, budskap för 3:e Social Communications Day: AAS 61 (1969), 456.
176. *Ibid.*
177. Johannes Paulus II, budskap för 1980 års World Social Communications Day, *loc. cit.*, 1044.
178. Jfr. Paulus VI, motu proprio *Matrimonia Mixta*, 4-5: AAS 62 (1970), 257-259; Johannes Paulus II, tal till deltagarna i ett plenarmöte inom Sekretariatet för främjandet av kristen enhet (13 nov, 1981): *L'Osservatore Romano*, 14 nov, 1981.

179. Instruktionen *In Quibus Rerum Circumstantiis* (15 jun, 1972): AAS 64 (1972), 518-525; Not från 17 okt, 1973; AAS 65 (1973), 616-619.
180. Johannes Paulus II, predikan vid avslutningen av 6:e biskopssynoden, 7 (25 okt, 1980): AAS 72 (1980), 1082.
181. Matt. 11:28.
182. Johannes Paulus II, brevet *Appropinquat Iam* (15 aug, 1980), 1: AAS 72 (1980), 791.
183. Romerska missalet, prefation för Kristus Konungens dag.

CITERADE ELLER OMNÄMNDA KONCILIEDOKUMENT, ENCYKLIKOR MM

Ad Gentes, Andra Vatikankonciliet dekret Om missionen.

På svenska i *Katolsk Dokumentation 19, Mission och dialog* (Uppsala: Katolska Bokförlaget, 1987), s. 21-68.

Apostolicam Actuositatem, Andra Vatikankonciliet dekret om Lekmännens ansvar i Kyrkan.

På svenska i *Katolsk Dokumentation 15, Om lekmannaapostolatet* (Uppsala: Katolska Bokförlaget, 1985).

Appropinquat Iam, Johannes Paulus II:s brev 15 augusti 1980 inför 6:e biskopssynoden.

Catechesi Tradendæ, Johannes Paulus II:s apostoliska förmaning om Trosundervisningens syfte och mål.

Dei Verbum, Andra Vatikankonciliet dogmatiska konstitution om Uppenbarelsen.

På svenska i *Katolsk Dokumentation 1-2, Det kristna livets källor* (Uppsala: Katolska Bokförlaget, 1987), s. 23-43.

Dignitatis Humanæ, Andra Vatikankonciliet deklaration om Religionsfriheten.

På svenska i *Katolsk Dokumentation 3, Om de icke-kristna religionerna / Om religionsfriheten* (Uppsala: Katolsk Bokförlaget, 1982), s. 25-41.

Dives in Misericordia, Johannes Paulus II:s encyklika om Guds barmhärtighet.

Evangelii Nuntiandi, Paulus VI, apostoliska förmaning om Evangeliet förkunnelse i dagens värld.

På svenska i *Katolsk Dokumentation 10, Om Evangeliet förkunnelse i dagens värld* (Uppsala: Katolsk Bokförlaget, 1976).

Gaudium et Spes, Andra Vatikankonciliet dogmatiska konstitution om Kyrkan i världen av idag.

På svenska i *Katolsk Dokumentation 7, Kyrkan i världen av idag* (Uppsala: Katolsk Informationstjänst, 1968).

Gravissimum Educationis, Andra Vatikankonciliet deklaration om Kristna utbildningsfrågor.

Humanæ Vitæ, Paulus VI:s encyklika om Äktenskap och ansvarsfullt föräldraskap.

På svenska i *Humanæ Vitæ – Om äktenskap och ansvarsfullt föräldraskap*. Respekts skriftserie Nr 1 (Stockholm: Respekt – katolsk rörelse för livet, 2007).

In Quibus Rerum Circumstantiis (15 jun, 1972), Instruktion om Andra kristnas tillträde till Eukaristin i Katolska Kyrkan, utfärdad av Sekretariatet för främjandet av kristen enhet.

Laborem Exercens, Johannes Paulus II:s encyklika om Människans arbete.

På svenska i *Katolsk Dokumentation 14, Människans arbete* (Uppsala: Katolska Bokförlaget, 1982).

Lumen Gentium, Andra Vatikankonciliet dogmatiska konstitution om Kyrkan.

På svenska i *Katolsk Dokumentation 4, Om Kyrkan* (Uppsala: Katolsk Informationstjänst, 1970).

Marialis Cultus, Paulus VI:s apostoliska förmaning om Mariaandakter och Maria i liturgin.

Matrimonia Mixta, Paulus VI:s motu proprio om Blandäktenskap.

Nostra Ætate, Andra Vatikankoncilietts deklaration Om förhållandet till icke-kristna religioner.
På svenska i *Katolsk Dokumentation 3, Om de icke-kristna religionerna / Om religionsfriheten* (Uppsala: Katolsk Bokförlaget, 1982), s. 9-16.

Perfectæ Caritatis, Andra Vatikankoncilietts dekret om Ordenslivets tidsenliga förnyelse.
På svenska i *Katolsk Dokumentation 8, Om prästerna, prästutbildningen, ordenslivet* (Uppsala: Katolsk Informationstjänst, 1969), s. 111-126.

Redemptor Hominis, Johannes Paulus II:s encyklika om Människans återlösare
På svenska i *Katolsk Dokumentation 12, Världens återlösare* (Uppsala: Katolsk Bokförlaget, 1979).

Sacra Virginitas, Pius XII:s encyklika om Celibatet.

Sacrosanctum Concilium, Andra Vatikankoncilietts dogmatiska konstitution om Den heliga liturgin.
På svenska i *Katolsk Dokumentation 1-2, Det kristna livets källor* (Uppsala: Katolska Bokförlaget, 1987), s. 57-100.

Samtliga ovanstående texter finns tillgängliga på internet via exempelvis Vatikanens hemsida (www.vatican.va), och oftast på ett flertal språk, dock ej svenska.

FÖRKORTNINGAR

- AAS *Acta Apostolicæ Sedis*, är den officiella tidning där Heliga Stolen sedan år 1909 på latin offentliggör Katolska Kyrkans lagar, encyklikor, beslut från kongregationerna och meddelanden om kyrkliga utnämningar.
(www.vatican.va/archive/atti-ufficiali-santa-sede/index_en.htm)
- CSEL *Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum*, är en av österrikiska vetenskapsakademin utgiven modern textkritisk utgåva av de grekiska kyrkofädernas verk. (www.csel.eu)
- CCL *Corpus Christianorum Latinorum*, även kallad *Corpus Christianorum, Series Latina* (CCSL), är en av det belgiska förlaget Brepols Publishers utgiven, modern textkritisk utgåva av alla latinska texter från Kyrkans första åtta århundraden.
- PG *Patrologiæ Græcæ*, som är namnet på Jacques-Paul Mignes (1800-1875) utgåva av de grekiska kyrkofädernas verk.
(www.luc.edu/faculty/mhooker/google_books-bible_judaism_christianity.html#migne_PG)